

Jihočeská univerzita České Budějovice
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Diplomová práce

**Sociální vývoj v období
adolescence**

Autor: Zuzana Manková

Aprobace: Nj-Bi/SŠ

Vedoucí diplomové práce: prof.PhDr. František Man, CSc.

Anotace

Diplomová práce „Sociální vývoj v období adolescence“ má teoreticko-empirický charakter.

V teoretické části se práce zabývá termíny dospívání, adolescence, sociální vývoj, emocionalita, identita a socializace. Dále popisuje jednotlivé fáze adolescence. Pozornost je věnovaná i sociálním a psychologickým charakteristikám adolescentů. Dále nás stručně seznamuje s charakteristikou středních škol.

Praktická část se zabývá dotazníky a testy osobnosti, které byly vyplněny studenty prvního, druhého a třetího ročníku víceletého gymnázia. Cílem praktické části je objasnit vztahy adolescentů ke studiu, k sobě samému, k autoritám a vrstevníkům. Praktická část zjišťuje i kognitivní a emoční vyspělost a žebříčky hodnot dotazovaných adolescentů. Navíc měla ukázat případné rozdíly ve vývoji a vyspělosti chlapců a dívek.

Annotation

The thesis, "Social development in the time of adolescence", has a theoretic-empirical character.

It deals with terms of adolescence, social development, emotionality, identity and socialization in the theoretical part. It also describes individual phases of adolescence, social and psychological features of adolescents. The thesis also gives brief information about characteristics of secondary schools.

Practical part deals with questionnaires and personality tests which were fulfilled with the first, the second and the third year students of multi-year gymnasium. Illustration of attitudes to studies and relationship with oneself, authorities and with contemporaries are the main aims of the practical part. The survey deals with cognitive and emotional maturity and with the scale of significance of adolescents as well. It also should point out potential differences between evolution and maturity of boys and girls.

Poděkování

Děkuji PhDr. Františku Manovi, CSc. za metodickou pomoc, rady a připomínky, které mi při zpracování diplomové práce poskytl.

Dále bych chtěla poděkovat řediteli a učitelům gymnázia Jírovcova v Českých Budějovicích, že mi umožnili provést výzkum na jejich škole a v jejich hodinách. Na závěr bych chtěla poděkovat žákům za vyplnění dotazníků a testů osobnosti.

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem svoji diplomovou práci SOCIÁLNÍ VÝVOJ V OBDOBÍ ADOLESCENCE vypracovala samostatně za pomoci odborných rad mého vedoucího diplomové práce prof. PhDr. Františku Manovi, CSc. a na základě materiálů uvedených v seznamu použité literatury.“

„Prohlašuji, že souhlasím se zveřejněním diplomové práce SOCIÁLNÍ VÝVOJ V OBDOBÍ ADOLESCENCE na internetových stránkách.“

V Českých Budějovicích dne

.....

Obsah

1. Teoretická část	9
1.1 Úvod	10
1.2 Klasifikace základních pojmů	11
1.2.1 Dospívání	11
1.2.1.1 Období pubescence.....	13
1.2.1.1.1 Fáze prepuberty.....	13
1.2.1.1.2 Fáze vlastní puberty.....	13
1.2.1.2 Období adolescence.....	14
1.2.2 Adolescence.....	14
1.2.3 Sociální vývoj	14
1.2.4 Emocionalita	15
1.2.5 Identita	16
1.2.6 Socializace	17
1.2.6.1 Sociální učení	17
1.2.6.2 Sociální komunikace a interakce	18
1.2.6.3 Sociální role	18
1.2.6.4 sociální pozice	19
1.2.6.5 Sociální status	19
1.3 Charakteristika období adolescence	20
1.3.1 Fáze adolescence	21
1.3.1.1 Časná adolescence	21
1.3.1.2 Střední adolescence	21
1.3.1.3 Pozdní adolescence	22
1.3.2 Rizikový vývoj v období adolescence	22
1.3.2.1 Závislost	23
1.3.2.1.1 Typy závislostí	24
1.3.2.1.2 Příčiny vzniku závislosti	25
1.3.2.2 Patologické hráčství - gamblerství	26
1.3.2.3 Duševní poruchy	26
1.3.2.3.1 Poruchy intelektu	27
1.3.2.3.2 Poruchy paměti	27

1.3.2.3.3 Poruchy myšlení	27
1.3.2.3.4 Poruchy sexuálního pudu	27
1.3.2.3.5 Poruchy pudů sebezáchovy	27
1.3.2.3.6 Poruchy chování	28
1.3.2.3.7 Patologická výchova	28
1.4 Sociální charakteristiky adolescentů	28
1.4.1 Komunikace	29
1.4.2 Vztahy	29
1.4.2.1 Vztahy k sobě samému	30
1.4.2.2 Vztahy s rodiči	30
1.4.2.3 Vztahy s vrstevníky	31
1.4.2.3.1 Přátelské vztahy	32
1.4.2.3.2 Párová přátelství	33
1.4.2.3.3. Erotické vztahy	33
1.4.2.3.3.1 Fáze zamilovanosti	34
1.4.2.3.3.2 Fáze navázání vztahu, fáze romantické lásky	35
1.4.2.4 Sexualita v období adolescence	35
1.4.2.4.1 Autoerotika	36
1.4.2.4.2 Experimentace na homosexuální úrovni	36
1.4.2.4.3 Heterosexuální aktivity	37
1.4.2.4.3.1 První koitus	38
1.4.2.4.3.2 Těhotenství a rodičovství v období adolescence	39
1.5 Psychologické charakteristiky adolescentů	40
1.5.1 Vývoj základních schopností, dovedností a zájmů	41
1.5.2 Kognitivní vývoj	42
1.5.3 Vývoj identity	44
1.5.3.1 Adolescentní egocentrismus	45
1.5.3.2 Fáze postupné stabilizace	45
1.5.3.3 Fáze psychického osamostatnění	46
1.5.3.4 Přijetí mužské nebo ženské role	46

1.5.3.5	Adolescentní moratorium	47
1.5.3.5.1	Difúzní identita	48
1.5.3.5.2	Negativní identita	49
1.5.3.6	Vývoj sebepoznání	49
1.5.3.7	Subkultura mládeže	50
1.6	Charakteristika středních škol	51
2.	Praktická část	53
2.1	Cíl výzkumu	54
2.2	Popis výzkumného vzorku	54
2.3	Předpoklady výzkumné práce	54
2.4	Dotazníková metoda	55
2.4.1	Výhody a nevýhody dotazníku	56
2.4.2	Dělení dotazníku podle distribuce a sběru dotazníku	57
2.4.3	Typy otázek	57
2.4.4	Použitý dotazník	57
2.4.5	Test osobnosti	58
2.4.5.1	Chromatický test osobnosti	58
2.5	Vyhodnocení dotazníku	59
2.6	Vyhodnocení testu osobnosti	99
2.7	Žebříček hodnot	108
2.7.1	Žebříček hodnot dívek	109
2.7.2	Žebříček hodnot chlapců	109
2.7.3	Srovnání žebříčků hodnot	110
2.8	Porovnání výsledků testu osobnosti a dotazníku ..	110
2.9	Posouzení předpokladů	112
3.	Závěr	116
4.	Přílohy	118
5.1	Příloha č.1 - Dotazník	118
5.2	Příloha č.2 - Chromatický asociační experiment ..	123
5.3	Příloha č. 3 Grafy k otázce č. 28	125
5.	Seznam použité literatury	129

1 . T E O R E T I C K Á Č Á S T

1.1. ÚVOD

Adolescence je v dnešní době poměrně frekventovaný pojem.

Téma mé diplomové práce je velice obsáhlé, snažila jsem se vybrat jen nejdůležitější body této problematiky.

Diplomová práce má tři části: teoretickou, praktickou a přílohy.

V teoretické části jsem chtěla podat ucelený pohled na období adolescence.

První kapitola je věnovaná objasnění pojmů dospívání, adolescence, sociální vývoj, emocionalita, identita a socializace.

Název druhé kapitoly je Charakteristika období adolescence. Zde se setkáváme s názory různých odborníků, jak adolescence probíhá, jaké má fáze a co je pro ni typické. K této kapitole patří i rizikový vývoj v období adolescence, tedy problematika závislostí, patologického hráčství, duševních poruch a patologické výchově.

Třetí kapitola se zabývá sociálními charakteristikami adolescentů. Do této kapitoly spadají vztahy adolescentů k sobě samým, k rodičům a vrstevníkům. Kapitola pojednává i o vzájemném sbližování dívek a chlapců, prvních partnerských vztazích a s nimi spojenými prvními sexuálními prožitky.

Předposlední kapitola je pojmenovaná Psychologické charakteristiky adolescentů. Zabývám se v ní vývojem schopností, dovedností, zájmů, kognitivních schopností, vývojem identity a sebepoznání.

Poslední kapitola teoretické části je věnována popisu střední školy v České republice.

V praktické části jsem se věnovala rozboru výsledků samostatně vytvořeného dotazníku a standardizovaného chromatického testu osobnosti. Zaměřila jsem se zejména na objasnění vztahů adolescentů ke škole, k sobě samému, k rodičům, učitelům a kamarádkům. V této části se objevuje několik stanovených předpokladů, které jsem se snažila potvrdit nebo naopak vyvrátit. Výsledky jsou doplněny grafy a tabulky.

Třetí část obsahuje přílohy: dotazník, chromatický asociační experiment a grafy.

1.2. KLASIFIKACE ZÁKLADNÍCH POJMŮ

Ve své diplomové práci se budu zabývat sociálním vývojem adolescentů. Nejdříve bych ráda uvedla a charakterizovala základní pojmy, které se v celé diplomové práci budou objevovat.

1.2.1 Dospívání

O. Čačka definuje dospívání jako období lidského vývoje, které představuje rozhraní mezi dětstvím a dospělostí. Během dospívání dochází k přechodu jedince od nesamostatnosti k samostatnosti, od závislosti na dospělých lidech k nezávislosti, od učení řízené jinými osobami k sebevzdělávání.

Charakteristickým znakem dospívání je rostoucí potřeba samostatnosti a postupné odpoutávání se od rodiny. V této době roste význam vrstevníků

a naopak klesá vliv rodiny. Dospívající prožívají první partnerské vztahy a sexuální zkušenosti, kterým předchází autoerotické praktiky. Během dospívání se rozvíjí i kognitivní a emoční složky osobnosti. Především se zvyšuje schopnost abstraktního myšlení, upřesňují se zvláštní vlohy, dochází k nárůstu vyšších citů a emoční labilita pozvolna ustupuje. Jedinec získává nové sociální role, jeho identita se stabilizuje.

Na jedné straně je dospívání ohraničeno prvními známkami pohlavního zrání zahrnujícího především výskyt prvních sekundárních pohlavních znaků a zrychleným růstem a na straně druhé dosažením plné zralosti, které představuje reprodukční schopnost a ukončení tělesného růstu. Kromě biologického zrání probíhá i celá řada psychických, sociálních a emočních změn, které se souhrnně označují jako změny pubertální. Všechny tyto změny probíhají téměř současně a nezávisle na sobě. Neexistuje žádný jednotný model, podle kterého by tyto změny probíhaly u všech jedinců ve stejném období a o stejné intenzitě. Dospívání je zcela individuální záležitostí, kromě toho zde vystupují další faktory. Mimo jiné existují rozdíly ve vývoji dívek a chlapců, záleží i na specifických kulturních a společenských podmínkách, tedy na hodnotách, tradici a normách konkrétní společnosti a stylu rodinného života. (J. Langmeier, 1999, str. 138)

Existují rozdíly mezi vnímáním puberty dívek a chlapců. Dívky pocítují dospívání jako větší zásah do svého života, protože v této době se objevují omezení jejich života kvůli menstruaci, podílu na domácích „ženských“ pracích atd. Naopak chlapci vnímají dospívání jako pozitivní proměnu - rostou

jim svaly, síla a výkon. Pro chlapce znamená dospívání tedy více výhod než omezení.

Dospívání je obdobím od asi 10/11 let do 20-22 let. J. Langmeier, M. Vágnerová a L. Lisá rozdělují období dospívání do dvou základních fází:

- 1) období pubescence
- 2) období adolescence

1.2.1.1 Období pubescence

Období pubescence zahrnuje věkové vymezení 10/11 až 15 let a je dále děleno do 2 fází:

- a) *fáze prepuberty*
- b) *fáze vlastní puberty*

1.2.1.1.1 Fáze prepuberty

Věkové ohraničení je u dívek asi 10/11 až 13 let, u chlapců nastupuje o 1 až 2 roky později. V této fázi dospívání se objevují první známky pohlavního zrání, tj. první sekundární pohlavní znaky, navíc dochází ke zrychlení tělesného růstu. Tato fáze vývoje končí u dívek s nástupem menarché a u chlapců noční polucí.

1.2.1.1.2 Fáze vlastní puberty

Tato fáze dospívání spadá do věkové kategorie 13-15 let, navazuje na fázi prepuberty a končí dosažením reprodukční schopnosti. V tomto období dochází k ustálení menstruačního a ovulačního cyklu u dívek. Podobným způsobem i chlapci dosahují

schopnosti reprodukce až po nějaké době od prvního výronu semene. V této fázi je dokončen vývoj sekundárních pohlavních znaků.

1.2.1.2 Období adolescence

Období adolescence se charakterizuje dosažením plné reprodukční zralosti a ukončením tělesného růstu. Dalšími změnami, probíhajícími v této fázi vývoje, se budu zabývat později v jiných kapitolách.

1.2.2 Adolescence

Pojem adolescence pochází z latinského slovesa „adolescere“, které znamená dorůstat, dospívat nebo mohutnět. V tomto období dochází k velkému množství změn, a to na tělesné, psychologické i sociální úrovni. Mění se osobnost jedince i jeho sociální role, kterým se musí přizpůsobit a které mají vyšší sociální prestiž. V této fázi vývoje se uklidňují vztahy s rodiči a roste význam vztahů s vrstevníky. Jedinci si začínají uvědomovat sami sebe, dochází k sebereflexi a seberegulaci, mění se jejich postavení ve společnosti a sociální vztahy dostávají nový rozměr. Dospívající se v této fázi vývoje označují jako dorost, teenagers nebo adolescenti.

1.2.3 Sociální vývoj

Život každého člověka probíhá podle M. Nakonečného ve strukturovaném roli sociálních interakcí, ve vztazích k jiným lidem. V průběhu života dochází ke změnám kvality i kvantity sociálních vztahů.

V dětství je sociální pole omezené jen na nejbližší členy rodiny. Nejdůležitější je interakce mezi dítětem a matkou. Dítě se s matkou identifikuje a tím stabilizuje své budoucí vztahy ve společnosti. S nástupem do kolektivního zařízení se sociální pole dítěte rozšiřuje o vrstevníky a kamarády. Tímto rozšířením sociálního pole se jednotlivé interakce diferencují. Působením sociální interakce se z jedince stává společenská bytost.

Člověk promítá do nových sociálních vztahů vztahy minulé, do nových situací vkládá předchozí zkušenosti, čímž dochází k ovlivňování druhých lidí, ale i své vlastní osoby.

1.2.4 Emocionalita

Pojem emocionalita označuje citovost. Citovostí se rozumí míra citové reakce na různé podněty, situace a zátěže.

Během života dochází podle I. S. Kona k diferenciaci citových zážitků. Pro adolescenci je typický nárůst vyšších citů, intimního přátelství a lásky. Emoce získávaní v této etapě života nejrůznější druhy a odstíny. Stejně tak dochází ke zvýšení sebekontroly a autoregulaci.

Pro začátek dospívání je charakteristická zvýšená emoční labilita, ale postupem času náladovost odeznívá a impulsivnost se snižuje. Nálady jedinců nacházejících se ve stádiu adolescence bývají ustálenější a uvědomělejší než u jedinců ve stádiu pubescence.

1.2.5 Identita

Synonymem pro pojem identita je totožnost. Jedná se o způsob, jakým člověk vnímá sebe samotného v průběhu času. Identita zahrnuje i místo, smysl a význam existence jedince v celé struktuře lidské společnosti. Součástí identity je i pohlavní identita a vztahy k jiným lidem.

Identita se v průběhu lidského života vyvíjí a prochází i krizemi. Nejvýznamnější z těchto krizí probíhá právě v období adolescence.

G. H. Orwin nazývá adolescenci procesem hledání a snahy nalézt sebe sama, to znamená zodpovědět otázky typu: Kdo jsem? Jaký člověk se ze mě stává? Kam směřuji? Apod.

Při bádání po své identitě čerpá jedinec ze sebereflexe, sebehodnocení a vrstevnické party. Všimá si, v čem se odlišuje od rodičů a vrstevníků, v čem spočívají jeho slabiny, ale i přednosti.

Adolescenti dokáží vidět sami sebe očima jiných lidí. Analyzují vše, co o nich kdo a při jaké příležitosti řekl a zamýšlí se nad tím, zda je to pravda. Tímto se mění obraz vlastního já každého dospívajícího. Hledání vlastní identity znamená tedy aktivní proces. Adolescent experimentuje s různými postoji, sociálními rolemi, mění rukopis, své zájmy apod.

Cílem období adolescence je vytvoření stabilní identity - adolescent si plně uvědomuje svou jedinečnost a ví, které místo v které sociální skupině zaujímá. Proces hledání vlastní identity není v období adolescence zcela ukončen, ale pokračuje i v dospělosti.

1.2.6 Socializace

Pod pojmem socializace je rozumí M. Nakonečný proces, který probíhá po celý život každého člověka. V průběhu socializace se jedinec přetváří z prosté biologické bytosti ve společenského tvora. Člověk si osvojuje formy chování, jednání a jazyk, což jsou specificky lidské charakteristiky. Rovněž dochází k osvojování poznatků, hodnot a kultury. Toto vše umožňuje jedinci zařadit se do určitého společenství, do společenského a kulturního života dané společnosti.

Proces socializace probíhá zejména v rodině, ve skupině vrstevníků, přátel, ve škole, ale i prostřednictvím médií a práce.

Socializace bývá realizovaná především prostřednictvím sociálního učení, sociální komunikace a interakce. V průběhu socializace se jedinec začleňuje do sociálních vztahů a systému sociálních rolí. Socializaci lze tedy chápat jako složitý a komplexní proces.

Nedostatečný průběh procesu socializace, způsobený vrozenými dispozicemi, nebo vlivem prostředí, se projeví delikventním chováním.

1.2.6.1 Sociální učení

Sociální učení je podle M. Nakonečného každé učení, které probíhá v sociálních podmínkách, při interakci s jinými lidmi. Člověk si díky druhým lidem osvojuje určité sociální role, postoje, způsoby jednání a chování, dochází tedy k jeho socializaci.

1.2.6.2 Sociální komunikace a interakce

Sociální komunikaci charakterizuje G. M. Andrejevová jako výměnu informací mezi stýkajícími se jedinci. Sociální komunikace je oboustranný proces, při kterém vystupují nejméně dva partneři, střídající se v rolích mluvčího a poslouchajícího. Prostřednictvím sociální komunikace se lidé navzájem ovlivňují.

Komunikace neprobíhá jen pomocí řeči, do hry vstupují i formy **neverbální komunikace**. Nonverbální komunikace je původnějším typem komunikace, která doprovází, zpřesňuje a doplňuje komunikaci verbální. Prostřednictvím neverbální komunikace jedinci vyjadřují emoce, zájmy, postoje, záměry atd. Nonverbální komunikace má několik podob: sdělování pomocí očí, výrazů obličeje (mimika), pohyby těla (kinezika), fyzikálními postoji (gesty), dotyky (haptilika) apod.

Sociální interakci definuje G. M. Andrejevová jako vzájemné působení mezi stýkajícími se jedinci. Každý člověk vstupuje do celé řady různých interakcí. Sociální interakce souvisí se sociální komunikací.

Sociální interakce má podle P. Průchy mnoho forem - od pasivního přizpůsobování se až po záměrné ovlivňování, resp. manipulování jiných jedinců.

1.2.6.3 Sociální role

Sociální role je podle M. Nakonečného označení pro způsob chování, který skupina očekává od svých členů, zaujímajících ve skupině určité postavení.

Sociální role je závislá na normách a hodnotách skupiny a na sociální pozici daného člena ve skupině.

Poznání sociální role ve skupině je nutný předpoklad pro pochopení vztahů ve skupině.

Mezi rolemi krátkodobými a trvalejšími existují rozdíly. Příkladem krátkodobé sociální role je role cestujícího v autobuse, příkladem pro trvalejší sociální roli je role otce, matky apod.

G. M. Andrejevová upozorňuje na to, že řadu rolí má člověk připsanou už v okamžiku narození – např. roli muže, resp. ženy. Jiné role člověk nabývá během života.

1.2.6.4 Sociální pozice

Sociální pozicí se rozumí postavení člena v dané skupině. Jde o soubor pravomocí, které skupina poskytuje svému členovi podle jeho chování a autority. Sociální pozice souvisí se sociální rolí, kterou člen skupiny v dané skupině zaujímá. Rozpoznání sociální pozice hraje opět důležitou roli pro pochopení vztahů ve skupině.

1.2.6.5 Sociální status

Sociální status chápe M. Nakonečný jako trvalejší pozici. Jedná se tedy o místo, které jedinec zaujímá v určitém společenském systému.

Sociální status není po celý život jedince neměnný. Například z malé holčičky se časem stává slečna, která dospívá v mladou dámu apod. Každému statusu odpovídají určitá práva a povinnosti. Ke každému statusu jsou tedy připsány určité sociální role.

1.3 Charakteristika období adolescence

Období adolescence je druhou fází dospívání a zahrnuje věkové rozmezí mezi 15-20/22 lety a v této fázi probíhá velké množství změn. Celá řada psychologů, pedagogů, lékařů a jiných odborníků se tímto obdobím zabývali a sestavili několik koncepcí jak se na tento důležitý mezník mezi dětstvím a dospělostí dívat.

Teorie S. G. Halla, který je také označován jako „otec adolescence“, chápe adolescenci jako **bouři a konflikt**. Podle jeho názoru je v této době nevyhnutelný a dramatický střet protikladných tendencí v člověku. Adolescenci vidí jako období druhého oidipovského konfliktu a je nutné, aby došlo k osvobození dospívajícího ze závislosti na rodičích. Dřívější teorie popisují nutný konflikt dospívajícího s rodiči i dalšími autoritami. Více konfliktů probíhá dle P. Macka mezi potomkem a rodičem opačného pohlaví. Dnešní výzkumy už ale potvrzují, že tento konflikt a následné zhoršení vzájemných vztahů nastat nemusí. Jestli je v této době zvýšená konfliktnost, je dokázáno, že se podobné problémy vyskytovaly už v dřívější době.

J. V. Havighurst vidí adolescenci jako čas pro **splnění vývojového úkolu**. V tomto konceptu nejsou zahrnuta jen jednotlivá přání a očekávání adolescenta, ale i potřeby a přání společnosti, v níž dospívající žije. K úkolům, které by měly být v období adolescence splněny, patří např. přijetí vlastního těla, pohlavní role, rozvoj kognitivního vývoje, vrstevnických vztahů, změna vztahu k dospělým autoritám, získání zkušeností v erotických vztazích, příprava na rodinný život a budoucí profesní dráhu.

E. Erikson chápe adolescenci jako období **vytvoření vlastní identity**. Tento proces sice podle něj probíhá po celý život, ale je to centrální úkol pro adolescenci.

Existuje mnoho dalších teorií a konceptů, vybrala jsem jen ty neznámější.

1.3.1 Fáze adolescence

Adolescence se podle P. Macka dělí do tří fází:

- a) časná adolescence
- b) střední adolescence
- c) pozdní adolescence

1.3.1.1 Časná adolescence

Tato fáze je datována od 10/11 let do 13 let a převažují zde pubertální změny. Podle P. Macka dochází k nastartování pohlavního zrání, které je u většiny dospívajících i v této fázi ukončeno. V téhle době se zvyšuje zájem jednotlivců o příslušníky opačného pohlaví, což je dáno probouzejícím se pohlavním pudem. M. Vágnerová a J. Langmeier označují tuto fázi vývoje jako pubescenci.

1.3.1.2 Střední adolescence

Střední adolescence zahrnuje dle P. Macka věkové období mezi 14 a 16 lety. Jedná se o období, kdy většina adolescentů ukončuje povinnou školní docházku na základní škole, s čímž souvisí úvahy a hodnocení sebe samých. Jedinci se snaží hledat

vlastní identitu a uvědomovat si svou jedinečnost. Tohle vede i ke kontrole vlastního chování. J. Langmeier dodává, že dospívající se v této fázi chtějí odlišovat od svého okolí, od dospělých ale i od dětí. Takže nosí jiné, často velmi nápadné, extrémní oblečení, účes a poslouchají specifickou hudbu. Tohle může být zdrojem konfliktů s rodiči, popř. s jinými autoritami a vede to ke zvýšeným kontaktům s vrstevníky. Tato fáze odpovídá fázi vlastní puberty u M. Vágnerové a J. Langmeiera.

1.3.1.3 Pozdní adolescence

Pozdní adolescence spadá do věkového rozmezí 17 až 20/22 let a jedná se o adolescenci v užším slova smyslu. Většina adolescentů ukončuje vzdělání a snaží se najít vhodné pracovní místo. Ve zvýšené míře se podle P. Macka projevuje sociální aspekt identity, to znamená, že dospívající v této fázi chtějí někam patřit a na něčem se s ostatními podílet. Opět přemýšlí a plánují své budoucí cíle, na rozdíl od předcházejících fází, kdy se také úvahy o budoucnosti objevují, probíhá to nyní ve větší míře a adolescent už většinou dokáže realisticky vyvodit na co má schopnosti a dispozice, čeho může dosáhnout.

1.3.2 Rizikový vývoj v období adolescence

Období adolescence představuje citlivé období pro vznik problémového a rizikového chování dospívajících. Adolescent musí splnit celou řadu úkolů, což bývá některými jedinci pocítováno jako nemožné nebo velice vyčerpávající. Dospívající navíc chtějí

uspokojit své přání a potřeby okamžitě, bez odkladu. V této době roste tendence různého experimentování a riskování. Tyto experimenty a rizika vznikají proto, že adolescenti si myslí, že mohou všechno, bývají navíc přesvědčeni o své nezranitelnosti. Následky, které mohou z jejich neuvážených činů pramenit, si většinou předem neuvědomují.

1.3.2.1 Závislost

„Závislost lze chápat jako životní styl, jehož dominantou je preferenční zaměření na tuto látku.“

(M. Vágnerová, 2004, str. 548)

Závislosti mají různé psychické, somatické a sociální následky. V případě závislosti na drogách, hrozí nebezpečí nakažení virem HIV. Závislosti tedy mnohdy končí smrtí.

Závislý jedinec bývá charakterizován tím, že silně touží získat a užívat látku, na které je závislý, ztrácí schopnost sebekontroly a sebeovládání při užívání této látky. U závislých roste tolerance, jedinec potřebuje stále větší nebo častější dávky. Při snížení obvyklé dávky se u něj vyskytuje abstinenční syndrom. Mění se psychika jedince i jeho chování. Do popředí jeho zájmů se dostávají jen problémy týkající se užívané látky – kde a jak ji co nejspíše nejlevněji získat. O své okolí se závislí jedinci nezajímají.

U adolescentů hrozí to nebezpečí, že závislost vzniká rychleji než u dospělých, protože nedospělý organismus se stále vyvíjí.

Nižší stádium než závislost označuje pojem zneužívání.

Prevence je v naší republice v současné době nedostatečná, popř. málo efektivní. Léčení závislých zůstává i v dnešní době stále problematické a obtížné, úspěšnost léčení je nízká.

1.3.2.1.1 Typy závislosti

M. Vágnerová dělí závislosti podle účinku na jedince na 2 typy:

- a) somatická závislost
- b) psychická závislost

Somatická závislost je charakterizovaná jako „stav adaptace biologických funkcí organismu na příslušnou psychoaktivní látku.“

(M. Vágnerová, 2004, str. 549)

Při nedostatku látky vzniká abstinenční syndrom, který se projevuje např. neklidem, napětím, zvýšeném pocením, třesem apod. Ostatní projevy abstinenčního syndromu se liší podle charakteru psychoaktivní látky.

Psychickou závislostí se rozumí touha požit psychoaktivní látku, která je velmi silná a těžko přemožitelná. Jedinec bývá podrážděný a úzkostný i při pouhé představě, že by tuto látku nepožil.

Další dělení závislostí je podle složení a charakteru látky, na níž je jedinec závislý. Základní 2 typy závislostí jsou: závislost na alkoholu a závislost na nealkoholových drogách, které se pak dále dělí do podskupin podle účinku na organismus závislého jedince.

1.2.2.1.2 Příčiny vzniku závislosti

M. Vágnerová tvrdí, že existuje více příčin vzniku závislosti. Obecně se dá říci, že neexistuje jen jeden jediný důvod, ale celý komplex příčin, které spolu navzájem souvisí.

První skupinu příčin představují **genetické dispozice**. Geneticky podmíněné užívání psychoaktivní látky může vznikat na základě přenosu specifické genetické informace, které zapříčiní poruchu osobnosti. Jiným případem je situace, kdy je geneticky změněna produkce určitého mediátoru nebo funkce určitého receptoru, popř. enzymu.

Dalším faktorem, který zvyšuje riziko vzniku závislostí, je **biologický základ**. Tento případ úzce souvisí s činností mezolimbo-kortikálního systému a fyziologickými reakcemi organismu, které ovlivňují metabolismus. Stejně jako u genetických předpokladů, jedinec většinou nebývá zodpovědný za vznik závislosti.

Při vzniku závislostí hrají důležitou roli i **psychické faktory**, které vychází z potřeb jedince nebo jsou důsledkem sociálního tlaku vrstevníků. Adolescent potřebuje sebe i své okolí přesvědčit o svých kvalitách. Jestliže těchto kvalit nemůže dosáhnout reálnými možnostmi a přijatelnými aktivitami, může své vyjádření nacházet v nežádoucích činnostech.

Mezi psychické faktory vzniku závislostí bývají řazeny potřeby uniknout něčemu nepříjemnému, negativnímu a naopak získání něčeho příjemného, užitečného a pozitivního.

Poslední skupinu příčin vzniku závislostí tvoří **sociální faktory**. Tato skupina příčin zahrnuje celou společnost, která umožňuje poměrně snadnou dostupnou

psychoaktivních látek, popř. jejich užívání schvaluje. Zvýšené nebezpečí užívání psychoaktivních látek hrozí v městském prostředí, které zajišťuje vyšší nabídku psychoaktivních látek a také větší anonymitu. Další příčinu lze vidět v dysfunkční rodině nebo v sociální skupině. Právě sociální skupina má na adolescenta zpravidla větší vliv než rodina. Jedinec se začleňuje do skupiny vrstevníků, kde hledá bezpečí a oporu, kterou ztrácí odloučením od rodiny. Našly se i důkazy, že příčinou vzniku závislostí je i nižší úroveň vzdělání a sociální deprivace nezaměstnaných jedinců, popř. bezdomovců.

1.3.2.2 Patologické hráčství - gamblerství

Patologické hráčství definuje M. Vágnerová jako nadměrné zaujetí hrou a nutkáním pokračovat ve hře, aniž by jedinec bral ohled na to jaké negativní následky mohou vznikat.

Při patologickém hráčství dochází ke změně psychiky, emočního prožívání, uvažování, hodnocení a chování. Všechny změny bývají stejně jako u závislostí okolím a společností pocítovány jako negativní.

1.3.2.3 Duševní poruchy

Mezi duševní poruchy se obvykle řadí poruchy intelektu, paměti, myšlení, vědomí, chování, sexuálních pudů a pudů sebezáchovy.

1.3.2.3.1 Poruchy intelektu

Rozlišují se 4 pásma poruch intelektu:

- 1) lehká mentální retardace (dříve debilita)
- 2) středně těžká mentální retardace (dříve imbecilita)
- 3) těžká mentální retardace (dříve idiocie)
- 4) hluboká mentální retardace (dříve vegetativní idiocie)

1.3.2.3.2 Poruchy paměti

Mezi poruchy paměti se řadí několik konkrétních poruch, např.: amnézie, hypermnézie, hypomnézie a paramnézie.

1.3.2.3.3. Poruchy myšlení

Do poruch myšlení spadají např. zrychlené myšlení, myšlenkový trysk, zpomalené myšlení, myšlenkový záraz, zabíhavé myšlení, ulpívavé myšlení a bludy.

1.3.2.3.4 Poruchy sexuálního pudu

K poruchám sexuálního pudu patří např. homosexualita, exhibicionismus, voaerství, fetišismus, pedofílie, gerondofílie, nekrofílie, zoofílie, sadismus a masochismus.

1.3.2.3.5 Poruchy pudů sebezáchovy

Jako poruchy pudů sebezáchovy se označují poruchy příjmu potravy (mentální anorexie, bulimie), pica, automutilace a siucidum.

1.3.2.3.6 Poruchy chování

Poruchy chování se rozdělují do 4 skupin:

- 1) porucha chování ve vztahu k rodině
- 2) nesocializovaná porucha chování
- 3) socializovaná porucha chování
- 4) porucha opozičního vzdoru

K poruchám chování by se mohly řadit i další způsoby problémového chování, např. chování agresivní a kriminální.

1.3.2.3.7 Patologická výchova

K patologické výchově řadíme výchovu, která dostatečně nesplňuje své výchovné funkce. Patologickou výchovu zajišťují zejména disfunkční rodiny. Disfunkční rodina je taková rodina, které neplní základní funkce rodiny (reprodukční, ekonomickou, socializační a emocionální). Jedná se např. o rodiny, které zanedbávají, zneužívají, týrají, odmítají nebo příliš rozmazlují své potomky. Dále by do této skupiny mohly patřit rodiny, jejichž rodiče jsou alkoholiky, narkomany nebo gamblery.

1.4. Sociální charakteristiky adolescentů

V období adolescence bývá jedinec podle J. Langmeiera přijímán čím dál víc jako dospělý. Očekává se tedy od něj rozumné a zodpovědné chování. Dochází k diferenciaci a proměně sociálních rolí. Jedinec se ocitá v novém sociálním prostředí,

kterému se musí přizpůsobit a jednat podle pravidel a norem určité společnosti.

M. Vágnerová dodává, že adolescenti se sami rozhodují, které normy a hodnoty budou respektovat, už slepě a automaticky nepřijímají to, co je jim předkládáno. Dospívající se nespokojí s pouhým vymezením pravidla, zajímají se o obsah. Proto přemýšlí, jestli je určitá norma nebo pravidlo správné. Někteří dospívající rebelují a ignorují zažité normy, protože s nimi nesouhlasí.

1.4.1 Komunikace

V období adolescence se postupně mění komunikační styl jedinců, který se začíná podobat běžnému standardu. Rozvíjí a zdokonalují se jeho komunikační dovednosti. Adolescent dokáže vyjádřit svůj názor, položit otázku i požádat druhého člověka o pomoc. Postupně se rozvíjí i schopnost naslouchat druhým, pochválit druhé, stejně tak i schopnost pochvalu přijmout. Pro každého dospívajícího je velmi důležité, když mu dospělí vykají, nebo naopak, když adolescent může dospělým tykat. Komunikace pomalu ztrácí na hlučnosti, teatrálnosti a přehnané gestikulaci, což bylo typické pro pubertu.

(M. Vágnerová, 1999, str. 278)

1.4.2 Vztahy

V období adolescence nabývají vztahy s druhými lidmi nových rozměrů a forem. Mění se jak vztah dospívajícího k sobě samému, tak i k rodičům a jiným

autoritám. V této etapě lidského života stoupá význam vrstevnických vztahů.

1.4.2.1 Vztahy k sobě samému

Pro období adolescence je typická zvýšená sebereflexe. Jedinec sám sebe vidí jako komplex určitých dispozic a vlastností. Přemýšlí nad svým tělesným vzhledem, ve velké míře pozoruje své tělo až s narcistickým zaměřením, zkoumá a srovnává se s vrstevníky i se svým ideálem. Jestliže se jeho vzhled podobá danému ideálu krásy, zvyšuje se sebevědomí jedince, roste tím i jeho sociální prestiž, hlavně u příslušníků druhého pohlaví. Tento vztah platí i naopak - když je jedinec jakkoli znevýhodněn a jeho vzhled neodpovídá soudobému ideálu krásy, jeho sebevědomí klesá, jedinec trpí nejistotou a převládá u něj negativní sebehodnocení. Adolescenti si myslí, že žijí ve věčném mládí, že jejich vzhled nepodléhá změnám v čase.

1.4.2.2 Vztahy s rodiči

Hlavním úkolem období adolescence je podle P. Macka uvolnění z dřívější přílišné závislosti na rodině, což vede ke změně vztahu s rodiči a někdy ke zvýšené konfliktnosti. Dospívající touží o zrovnoprávnění s rodiči a dosáhnutí vlastní autonomie. Rodiče mají většinou větší vliv na život dospívajícího, kromě volného času. Konfliktní vztah s rodiči zvyšuje množství kontaktů s vrstevníky. Volný čas dává dospívajícím příležitost k výběru aktivit

a činností, ve kterých mohou svobodněji vyjádřit své pocity, postoje a přání.

Adolescent polemizuje s hodnotami, názory, chováním, vlastnostmi a celkovým životním stylem rodičů, protože rodiče pro něj představují model určitého způsobu života a dospělosti. Adolescent tedy srovnává rodiče se svým ideálem a hledá variantu, která by byla pro něj nejvhodnější. Kritizuje rodiče, vyčítá jim jejich nedostatky a slabosti a v oblastech, ve kterých adolescentovi rodiče neimponují, hledá jiné vzory. Jedinec se stydí za jejich projevy lásky a něžnosti a bouří se proti jejich kontrole a snaze ochránit ho. Dospívající si vůbec neuvědomuje, že i jeho rodiče mají určité potřeby a přání. Tento stav je následkem **adolescentního egocentrismu**. Adolescent vnímá domov a ochotu rodičů jako samozřejmost, kde se mu vše podřizuje. Tímto si vytváří představu o svém budoucím životním stylu.

Proces uvolnění ze závislosti na rodině by měl být v adolescenci ukončen. Ve většině případů je zachován pozitivní vztah mezi dospívajícím a rodiči, i když k občasným konfliktům, odmlouváním a kritice dochází. Došlo totiž především ke změně vnějšího chování. Převážnou část základních hodnot a morálních postojů si adolescent ponechá od rodičů.

(M. Vágnerová, 1999, str. 284)

1.4.2.3 Vztahy s vrstevníky

J. Langmeier tvrdí, že vztahy s vrstevníky nabývají v období adolescence na významu. Vrstevníci poskytují adolescentovi jistotu, kterou ztrácí separací

od rodiny. Vztahy s vrstevníky jsou navíc zdrojem uspokojení některých základních psychických potřeb.

M. Vágnerová přidává, že vrstevník se spolupodílí na stejných aktivitách a sdílí tak určité prožitky. S vrstevníkem může adolescent diskutovat o nejrůznějších tématech a problémech. Vrstevník má podobné zkušenosti, a proto adolescentovi rozumí. Před vrstevníky se dospívající necítí trapně a zahanbeně, když se mu něco nedaří, protože vrstevník má podobné obtíže. Od vrstevníků se jedinec učí sociálním strategiím, které může využít při řešení obdobných problémů v budoucnosti. Vrstevníci navíc poskytují adolescentovi potřebu citové jistoty a bezpečnosti, kterou jedinec ztrácí separací od rodiny. Prostřednictvím skupiny může jedinec testovat sám sebe, napodobuje ostatní členy skupiny a sám bývá napodobován. Toto vše vede k sebepoznání a uvědomování si své vlastní jedinečnosti. Takové poznání adolescent v rodině získat nemůže.

1.4.2.3.1 Přátelské vztahy

Přátelské vztahy mezi dospívajícími se tvoří především v období puberty. Jedná se o skupiny složené z jedinců stejného pohlaví. Dívčí a chlapecké skupiny se navzájem odmítají.

Podle P. Macka je v dívčí skupině kladen důraz na otevřenou komunikaci a sdílení pocitů. Pozitivně bývá hodnocena inteligence, upřímnost a důvěra. Naopak pro skupinu chlapců bývají ceněny společné zájmy a aktivity, síla osobnosti, originálnost, odvážnost, smysl pro humor a schopnost zůstat v klidu. Chlapci na dívkách kritizují jejich citlivost, ufňukanost,

užalovanost a pomlouvání. Dívkám se zase nelíbí chlapecká hrubost, vulgárnost, hlučnost a vychloubačnost.

J. Langmeier označuje tento stav skupiny jako skupinovou izosexuální fázi.

1.4.2.3.2 Párová přátelství

Stejně tak jako potřeba patřit k nějaké skupině, probouzí se v pubertě i potřeba vzájemného párového přátelství. J. Langmeier nazývá toto skupinové seskupení individuální izosexuální fází.

M. Vágnerová uvádí, že užší vztah k důvěrnému příteli/přítelkyni umožňuje výměnu vlastních pocitů při svěřování nejsoukromějších pocitů druhému jedinci a naopak sdílení těchto pocitů s jiným jedincem. Párové přátelství je úplně jiné než kamarádství ve skupině. Neplatí zde skupinové normy a pravidla. Oba jedinci mají stejnou osobní hodnotu.

1.4.2.3.3 Erotické vztahy

Úkolem jedince procházejícího adolescencí je i uvědomování si své vlastní sexuality a přijetí své sexuální role. Sexuální pud se probouzí, což se projeví rostoucím zájmem o příslušníky druhého pohlaví. Nejprve jde podle J. Langmeiera o tápavé, bázlivé a přechodné vztahy, které mají charakter experimentu, takže většinou dlouho nevydrží. Jde i o zvědavost, potřebu ujistit se o vlastní ceně a přitažlivosti. Vztah s atraktivním partnerem může zvýšit sociální prestiž jedince. Adolescenti rádi ukazují své partnery vrstevníkům, předvádí se a chlubí

se. Na dlouhodobý vztah není adolescent ještě připravený a vyzrálý, protože jeho identita se stále rozvíjí. M. Vágnerová dodává, že adolescent musí omezit svou vlastní identitu ve prospěch partnera, což je hlavní překážka, kvůli které většinou adolescentní vztah nevydrží.

Vliv na partnerské vztahy mají různé faktory - osobnost jedince, podmínky rodiny i celé společnosti. Dnešní moderní svět s bohatě rozvinutými a snadno dostupnými médii tento cyklus urychlují. Působením společenského tlaku si adolescenti často osvojují předčasnou dospělost, žijí sexuálním životem bez stabilního citového pouta s povrchními letnými známostmi. Tento průběh je naštěstí typický jen pro malou část dospívajících.

Partnerské vztahy prochází podle M. Vágnerové 2 fázemi:

- a) fáze zamilovanosti
- b) fáze navázání vztahu, fáze romantické lásky

1.4.2.3.3.1 Fáze zamilovanosti

V této fázi bývá vztah i partner idealizován a stylizován. Často se objevují pocity vzrušení, euforie a její kolísání. Zamilovanost je většinou podmíněna tělesným vzhledem, atraktivitou příslušníka druhého pohlaví. Adolescentní vztah ve fázi zamilovanosti obvykle probíhá více ve fantazii než v realitě. Do milované osoby vkládá zamilovaný adolescent svá přání a představy, které partner často

nesplňuje. Zamilovaný vidí svého partnera jako nejdokonalejší bezchybnou bytost.

(M. Vágnerová, 1999, str. 288)

1.4.2.3.3.2 Fáze navázání vztahu, fáze romantické lásky

Partnerský vztah přechází do druhé fáze, do fáze navázání vztahu, kdy dochází i ke stylizaci sebe sama a sebehodnocení. Uznání od milovaného člověka sebeúctu zvyšuje a naopak - odmítnutí nebo ponížení od milované osoby sebeúctu snižuje. Pro tuto fázi je typická i idealizace vztahu, který bývá přeceňován. Zamilovaní adolescenti mají pocit, že jejich láska má absolutní moc, takže překoná všechny překážky a nehrozí tedy rozpad vztahu. Všichni zamilovaní dospívající si myslí, že se jedná o jejich pravou, výjimečnou životní lásku, které se nic a žádný jiný vztah nemohou vyrovnat. V této iluzi setrvají adolescenti většinou jen určitou dobu, následuje vystřízlivění a rozpad vztahu.

(M. Vágnerová, 1999, str. 288)

1.4.2.4 Sexualita v období adolescence

V období adolescence stoupá význam sexuality, která tvoří nedílnou část partnerského vztahu. J. Langmeier se zmiňuje o tom, že sexuální aktivita v pasivní formě probíhá již v pubescenci. V období adolescence se mění frekvence těchto aktivit i jejich diferenciací. Probouzející se sexuální pud souvisí s fyziologickým zráním pohlavních orgánů, tvorbou a produkcí pohlavních hormonů. Sexuální chování podléhá i výchovným a sociálním vlivům.

I. S. Kon zdůrazňuje, že existují rozdíly mezi chlapci a dívkami. Chlapci dospívají i po pohlavní stránce později a jejich pohlavní dospívání je bouřlivější než u dívek. Pro chlapce je typická fáze tzv. **mladistvé hypersexuality**, pro kterou je charakteristická zvýšená pohlavní vzrušivost a zvýšení erotických zájmů a fantazie.

U dívek probíhá podle I. S. Kona pohlavní vývoj jinak. Dívky dosahují pohlavní zralosti dříve než chlapci a probíhá pozvolněji. Erotickým citům dívek předchází potřeba psychické blízkosti s chlapcem.

Vlastnímu pohlavnímu styku většinou předchází jiné typy uspokojování, které mají experimentální charakter.

1.4.2.4.1 Autoerotika

Autoerotické (masturbační) praktiky jsou podle J. Langmeiera mezi adolescenty poměrně hodně rozšířeny. Autoerotika souvisí se zkoumáním vlastního těla a manipulací s ním. Pro jedince představuje autoerotika zkušenost před pozdějšími heterosexuální aktivitou. Autoerotiku uvádí M. Vágnerová jako přechodnou fázi.

V dřívějších dobách se často mluvilo o škodlivých následcích masturbace a nepříznivého ovlivnění dalšího vývoje jedince. V současné době už takové názory nebývají tolik slyšet, přesto někteří adolescenti mají špatné svědomí při provádění této činnosti.

1.4.2.4.2 Experimentace na homosexuální úrovni

Adolescentní homosexuální aktivity představují podle M. Vágnerové většinou přechodné období, při kterém získávají jedinci zkušenosti. Může se jednat

o transformaci autoerotiky, kdy se jedinec zaměřuje na jiného člověka, který je mu podobný. Tyto experimenty mohou znamenat strach z druhého pohlaví a obavy z následků, které může mít heterosexuální vztah.

Homosexuální experimenty nebývají dnes příliš časté, téměř všichni adolescenti přechází od autoerotiky přímo k heterosexuálním činnostem.

1.4.2.4.3 Heterosexuální aktivity

V období adolescence dochází u většiny dospívajících k prvním heterosexuálním zkušenostem. J. Langmeier uvádí pořadí, ve které většinou heterosexuální zkušenosti probíhají: jednoduchý polibek - polibek s větší aktivitou jazyka - petting - manuální kontakt chlapce s dívčími genitáliemi - spoluúčast dívky při obdobném pettingu - koitus. Trvání jednotlivých fází je různě dlouhé. Tento sled etap navíc nebývá vždy striktně dodržen. Jedná se tedy o zcela individuální záležitost.

Adolescence je podle M. Vágnerové definovaná jako polygamní stádium sexuálního vývoje. Už bylo řečeno, že sexuální život adolescentů je formou experimentu, kde jde o získávání zkušeností s více partnery, popř. sebepoznání. Adolescentní vztahy nebývají většinou brány jako vážné známosti, dlouho tedy nevydrží. Mluví se i o sexuální promiskuitě, která může být i projevem adolescentního moratoria.

1.4.2.4.3.1 První koitus

Věk dospívajících při prvním pohlavním styku se snižuje. Existují i rozdíly mezi uční a studenty. Uční nabývají dříve ekonomické i sociální nezávislosti a většinou získávají i sexuální zkušenosti dříve než studenti. Dřívější začátek sexuálního života souvisí i s požitím drog, alkoholu nebo celkovým životním stylem.

V posledních letech se vyrovnává věk dívek a chlapců, kteří začínají žít pohlavním životem. To je důkaz, že dochází k postupnému překonávání stereotypů a předsudků vymezených pro mužské a ženské pohlavní role. Předmanželské sexuální zkušenosti jsou pro dnešní adolescenty zcela běžné, začátek pohlavního života až po uzavření manželství je výjimečný.

(J. Langmeier, 1998, str. 153)

Důvody pro první koitus bývají různé. Hlavním důvodem bývá láska, zvědavost nebo nátlak partnera a strach z rozpadu vztahu. Sexuální zkušenosti zvyšují i cenu jedince v očích vrstevníků. Pohlavní život zvyšuje tedy sociální prestiž jedinců. Až v pozdějším věku bývají podle P. Macka partnerské vztahy zaměřené na sdělování pocitů.

Dnešní adolescenti bývají zpravidla informováni o následních nechráněného pohlavního styku. Převážná část adolescentů používá už při prvním pohlavním styku antikoncepci.

J. Langmeier i M. Vágnerová uvádí rozdíly mezi dívkami a chlapci ve vnímání prvního pohlavního styku. Dívky většinou při prvních stycích pocity slasti necítí, proto bývají častěji zklamané než chlapci. Pro některé dívky představuje sex trauma,

se kterým se dlouho vyrovnávají. Navíc trpí i obavami z nechtěného těhotenství. Tyto problémy a potíže se u chlapců neobjevují, pro ně je pohlavní styk od počátku uspokojivý a slastný. Pro chlapce většinou není důležité, zda je k dívce váže hlubší citový vztah.

1.4.2.4.3.2 Těhotenství a rodičovská v období adolescence

Se sexuálním životem souvisí riziko otěhotnění. M. Vágnerová zmiňuje, že z tohoto důvodu pocítují hlavně dívky obavy ze sexu, což ve výjimečných případech vede až k gravifobii a odmítání sexuálního života.

Rodičovství je v tomto věku většinou neplánované. Pro dospívající znamená nechtěné těhotenství zátěž. Na rodičovskou roli zpravidla nebývají připraveni, protože se sami ještě vyvíjí. Následkem je nezvládnutí rodičovské role, se kterou se nedokáží ztotožnit, protože ji vnitřně nepřijali. U mladistvých rodičů se jejich potomek nestává součástí jejich identity. Zvýšené nároky na povinnosti a s tím související omezení vede ke vzniku obranných mechanismů, které se projeví jako agresivní chování vůči viníkovi, (partnerovi), nebo jako únik ze situace. Ve většině případů vztah tuto zátěž nevydrží a rozpadá se.

Mladiství rodiče mnohdy nebývají pro rodičovskou roli dostatečně vyzrálí. To se projeví v celkovém vztahu k dítěti a péči o něj. Mladistvé matky bývají méně empatické, iniciativní, vynalézavé, pozorné a zodpovědné. Dá se říci, že péče a starost o dítě blokuje uspokojení jiných, často významnějších a aktuálnějších potřeb jedince.

1.5 Psychologické charakteristiky adolescentů

Období dospívání bývá charakterizováno jako období emoční lability, která se projevuje náhlými a nečekanými změnami nálady, postojů a nepředvídatelnými reakcemi. Jedinci reagují až přecitlivěle na různé podněty. Tyto příznaky jsou typické především pro pubescenci. U adolescentů je patrné určité emoční uklidnění.

Může docházet i výkyvům ve školním prospěchu, protože dospívající organismus prochází nejrůznějšími změnami, kterým dospívající sám nerozumí. Z tohoto důvodu je pro něj těžké soustředit se na učení.

Pro toto období je typická zvýšená unavitelnost, střídání fází ochablosti a apatičnosti s krátkými fázemi vystupňované aktivity. Někteří jedinci trpí i poruchami spánku, chuti k jídlu nebo jinými neurovegetativními poruchami. Toto vše vyvolá v jedinci zmatek, úzkostlivé přemýšlení o těchto svých stavech, což může způsobit, že se jedinci uchylují k dennímu snění a ponořují se do světa své fantazie.

Během adolescence se mění psychika jedince. Tyto procesy jsou chápány jako snaha přizpůsobit se biologických, psychickým a sociálním podmínkám.

(J. Langmeier, 1998, 1998, str. 143)

1.5.1 Vývoj základních schopností, dovedností a zájmů

Schopnosti se v období adolescence mění, a to jak na kvalitativní, tak i na kvantitativní úrovni.

V období adolescence probíhá výrazněji **vývoj motoriky** než v předchozích obdobích. Jedinci si poměrně rychle osvojují dovednosti, které se opírají o sílu, hbitost, jemnou pohybovou koordinaci a smysl pro rovnováhu.

Stále probíhá i **vývoj vnímání**, především vizuálního, což souvisí s rozvojem abstraktního a symbolického myšlení. Díky tomu bývají představy více obecnější. Proto se adolescent dokáže efektivně učit na základě poznání logických souvislostí. Roste tedy důležitost různých obecných schémat, grafů, modelů apod. Naopak se snižuje schopnost osvojovat si materiál, který nedává smysl a který se musí naučit nazpaměť.

Další vývoj nastává i **v oblasti řeči**, i když tento vývoj nebývá tak nápadný. Zvyšuje se slovní zásoba a roste složitost větné skladby.

Rozvoj základních schopností podmiňuje vznik nových a hlubších **zájmů**. Jedná se o zájmy o sport, četbu, hudbu, film a divadlo. Zřídka se objevují i první pokusy v literární, hudební nebo výtvarné oblasti. Náměty a témata, které adolescent preferuje, se liší od dříve vyhledávaných témat. Klesá zájem o dobrodružné náměty a naopak jedinec dává přednost tématům věnujícím se historii, společnosti, válečným událostem, lásce a sciene-fiction. U některých jedinců se rozmáhá i zájem o poezii.

(J. Langmeier, 1998, str. 144-145)

1.5.2 Kognitivní vývoj

Vývoj inteligence neprobíhá jen ve smyslu kvantitativního vývoje, ale v období adolescence se podle J. Langmeiera mění celý způsob myšlení, tedy i kvalita myšlenkových operací. Předpokládá se, že intelektový vývoj dosahuje svého vrcholu právě v období dospívání. Adolescenti mohou ve svých vědomostech zastínit i dospělé.

Dospívající dokáže pracovat **s abstraktními, obecnými pojmy**. K tvoření pojmů se vychází z názorných předloh, kdy je jedinec schopný symbolicky uvažovat. Rozvíjí se schopnost jedince dívat se na určité problémy z různých úhlů pohledu, a to v přítomnosti, minulosti, ale i v budoucnosti. Zdokonalení kognitivních funkcí je umožněno díky nácviku a hromaděním vlastních zkušeností. Zkušenosti, které získal někdo jiný, adolescent neuznává. Vlastní negativní zkušenosti adolescentů mají velký význam - jedinec se v budoucnosti této činnosti vyvaruje. Teprve nyní chápe adolescent abstraktní pojmy jako je spravedlnost, pravda, právo atd.

Při řešení problémů se dospívající nespokojí s jedním řešením, které je mu předkládáno. Adolescent hledá nová, alternativní řešení, která systematicky zkouší a hodnotí. Tvoří tedy různé hypotézy, ověřuje jejich platnost, a tak tedy tyto hypotézy přijímá nebo odmítá. Takto může jedinec spekulovat o lidském jednání, normách a ideálech, o lidském životě a smrti, o vesmíru, o víře atd.

„Dospívající dokáže aplikovat logické operace nezávisle na obsahu soudů.“

Adolescent začíná přemýšlet o svém vlastním myšlení a názorech.

Nový způsob myšlení, založený na abstrakci a symbolice, je často podmínkou pro pochopení obsahu některých vyučovacích předmětů. Tento způsob myšlení, nazýván též **stadium formálních operací**. Díky němu dochází ke kritickému přístupu k vlastnímu myšlení, ale i k myšlení cizích lidí. Jedinec se nespokojí s tím, co se mu nabízí, ale rozlišuje domněnku od reality a dokázaného faktu. Stejně tak je ochotný vzdát se nevyhovující domněnky a nahradit ji domněnkou vyhovující. Mění se i charakter paměti - zvyšuje se kvalita uložených informací v dlouhodobé paměti, dochází ke zvýšení selektivity informací a efektivnosti pozornosti. Pro střední a pozdní adolescenty je typické, že myšlení je méně absolutní a více relativní a sebereflektující.

Na druhé straně J. Langmeier uvádí, že nový způsob myšlení bývá i zdrojem kritičnosti adolescenta. Dospívající totiž srovnává existující poměry se svým ideálem, tedy s tím, co by mělo nebo mohlo být. Proto bývají adolescenti často nespokojení, zklamání a pesimističtí.

S nástupem formálních operací souvisí i nový způsob morálního hodnocení. U jedince se nyní častěji nacházejí soudy beroucí ohled na druhého jedince. Dochází tedy k pomalému překonávání vlastního egocentrismu. Nových rozměrů nabývá přesvědčení, co je správné a co špatné. Přesto se u některých adolescentů objevují tendence vidět vše černo-bíle a odmítat jakýkoli kompromis, chápaný jako prohra či neúspěch.

1.5.3 Vývoj identity

S procesem separace od rodiny souvisí podle J. Langmeiera i rozvoj identity. Dospívající hledá odpověď na otázky týkající se jeho osoby - kdo je, kam patří, kam směřuje atd. Zodpovědět tyto otázky znamená dobře poznat sám sebe a přijmout svou jedinečnost i s určitými nedostatky a chybami. Centrálním úkolem období adolescence je vytvoření jasné a stabilní identity.

M. Vágnerová se zmiňuje o tom, že někteří dospívající přijímají identitu, která se jim nabízí z rodinného prostředí. Výsledkem je identita, která byla přijata pasivně, tedy bez vlastního úsilí a bez realizace vlastních představ. Tito jedinci napodobují vzory, které znají ze svého okolí a připadají jim přijatelné. Tento způsob tvorby identity volí méně kreativní jedinci a je typický i pro jedince, kteří byli už od dětství konformní a přijímali společenské standardy a normy, které se jim nabízely. Taková forma identity je méně originální a rezistentní vůči nejrůznějším tlakům a překážkám, než identita samostatně vytvořená.

Druhým způsobem tvorby identity je podle M. Vágnerové samostatně vytvořená identita. Identita se skládá z několika dílčích složek. Tyto složky identity se nerozvíjí stejným tempem a způsobem. V některých oblastech může být adolescent tvořivý, v jiných oblastech, které pro něj nejsou tak důležité nebo nemá dostatečné dispozice, bývá tvořivý méně. V každém případě představuje samostatně vytvořená identita vhodnější variantu.

1.5.3.1 Adolescentní egocentrismus

Dočasnou fází v rozvoji identity je **adolescentní egocentrismus**. Adolescenti ignorují vše, co by jim překáželo v užívání svobod nově získané role. Dospívající se domnívají, že jakékoli omezování je nesmysl a mají tendenci vše vyzkoušet a vše si naplno užít a vychutnat. Mají pocit vlastní privilegovanosti a rezistenci vůči nejružnějším nebezpečím a rizikům.

Adolescenti dávají přednost intenzivním prožitkům, které bývají nově zpracovány. Takové situace vnímají intenzivněji, než stereotypní situace, které je už tolik nestimulují. Adolescenti si tedy oblíbili hlasitou hudbu, rychlou jízdu, výstupy na vysoké vrcholy nebo potápění se do velkých hloubek. Při těchto činnostech chtějí vždy dosáhnout maxima. Pro adolescentní věk je charakteristická potřeba okamžitého, neodkladného uspokojení. Jakýkoli odklad představuje pro adolescenty překážku a zátěž. Mládež by chtěla mít vše, ale bez námahy. Tyto tendence mohou vyústit v podobě letmé známosti, nerozvážného sňatku nebo ukradeného auta.

Podle M. Vágnerové probíhá rozvoj identity ve dvou fázích:

- a) fáze postupné stabilizace
- b) fáze psychického osamostatnění

1.5.3.2 Fáze postupné stabilizace

Pro tuto fázi, která probíhá na začátku adolescence, je charakteristické, že „*dochází k postupnému vyrovnávání vztahů s rodiči. To znamená,*

že dospívající již dosáhl určité samostatnosti, osvojil si zralejší způsoby chování, a nemá tudíž potřebu reagovat demonstrativními projevy.“

(M. Vágnerová, 1999, str. 263)

Jedinec ale stále není připravený a zralý na úplnou separaci od rodiny. Vzniká u něj tedy úzkost a nejistota, které překonává tím, že se stále vrací do bezpečí rodiny. V rodinném kruhu nastává soužití podle nových pravidel a celé soužití je méně konfliktní než dříve. Situace se pomalu úplně zklidní a dospívající najde způsob, jak si zachovat svou samostatnost a zároveň udržovat s rodiči přátelské a pozitivní vztahy.

1.5.3.3 Fáze psychického osamostatnění

Pro druhou fázi rozvoje identity je typické, že je ukončena separace od rodiny. Výsledkem je vytvoření identity, která potvrzuje jedinečnost osobnosti. Jedinci se v této fázi vývoje dokáží ve většině případů realisticky ohodnotit a toto sebehodnocení se již mnoho neliší od jeho hodnocení jinými lidmi. Taková identita ovlivňuje aktuální chování a prožívání adolescenta, určuje jeho životu určitý smysl a řád a stejně tak ovlivňuje i jeho budoucí cíle a přání.

1.5.3.4 Přijetí mužské nebo ženské role

Důležitou součástí identity je podle M. Vágnerové přijetí mužské nebo ženské role.

Dívky dozrávají rychleji po biologické i psychické stránce. Z tohoto důvodu se i dříve mění jejich základní zaměření. Partnerským vztahem uspokojují

potřebu citového vztahu. Na konci adolescence se u některých dívek setkáváme i s potřebou péče o závislou bytost, tedy touhou po dítěti. Svou identitu dívky naplňují více spoluprací než soupeřením, vysoce je ceněna stabilita identity. Mnohé dívky se proto snaží, aby co nejdříve dosáhly stability identity, a proto se nepouštějí do experimentování. Touží po vážném vztahu, sňatku a založení rodiny, což chápou jako prostředek k sebevymezení. Manželství vidí jako důležitý aspekt jejich nově získané identity.

Chlapci naplňují svou identitu více soupeřením a dominancí než kooperací a submisí. Důležitější je pro ně identita daná kompetencemi, výkonem a získanou sociální pozicí. Chlapci nebývají tolik pod tlakem společnosti jako dívky. Společnost od chlapců neočekává, že budou tak konformní a že se budou řídit jen podle obecně uznávaných hodnot a norem.

1.5.3.5 Adolescentní moratorium

Adolescence končí dosažením dospělosti. *„Z psychosociálního hlediska je dospělost definována svobodou rozhodování, spojenou se zodpovědností za své rozhodnutí a z toho vyplývajícího jednání. Adolescenti velmi často přijímají pouze svobodu, ale o zodpovědnost nestojí“.* (M. Vágnerová, 1999, str. 266)

Většinou na zodpovědnost vůbec nemyslí a chtějí si užívat jen té příjemnější části dospělosti.

Pro některé adolescenty není dospělost lákavá, protože představuje nejen svobodu a zábavu, ale i určitá omezení, zodpovědnost, zvýšené nároky a velké množství úkolů. Z tohoto důvodu se snaží

dospělost oddálit a ocitají se ve stadiu **adolescentního moratoria**.

Adolescentní moratorium představuje prozatímní způsob žití, kdy si jedinec oddechne a načerpá síly, aby mohl pokračovat v další cestě do světa dospělých. Adolescenty sice lákají nové experimenty, zkušenosti, ale toto vše souvisí se zmatkem, který vzniká díky velkému množství nových podnětů a výzev. Výsledkem je situace, které jedinec nerozumí a nevyzná se v ní. Proto by chtěl důležitější a závažnější rozhodování přesunout na pozdější dobu.

1.5.3.5.1 Difúzní identita

Variantou adoloscentního moratoria je tzv. difúzní (rozptýlená) identita. P. Macek popisuje difúzní identitu jako aktivní odmítání vlastní osoby, která je jedinečná a odlišuje se od jiných lidí. M. Vágnerová definuje difúzní identitu jako dezorientaci v sobě samém.

Difúzní identita se projevuje nízkým sebevědomím, problémy v interpersonálních vztazích. Tito jedinci bývají ovlivnitelní vrstevníky, často mění své názory a chování, pasivně přijímají normy a hodnoty, které uznávají authority. Adolescenti nerozumí sami sobě.

Tento stav vede podle M. Vágnerové ke vzniku obranných mechanismů. Jedním z nich je úplná ztráta motivace k jakékoli činnosti, spojená s neschopností soustředit se a cokoli dělat systematicky a logicky. Takový stav bývá doprovázen pocití prázdnoty, zoufalostí, marností a zbytečností nějakého dalšího snažení a úsilí.

1.5.3.5.2 Negativní identita

Další variantu adolescentního moratoria pojmenovává M. Vágnerová pojmem negativní identita. Tato varianta se vyznačuje odmítnutím rolí, které vyznává rodina a společnost. Jedinec se chová přesně naopak. Neřídí se společenskými normami a často neguje vše, co je podle společenských norem správné a žádoucí. Tito jedinci ve většině případů vyrůstali v nevyhovujícím rodinném zázemí, trpí nízkým sebehodnocením a pocity nedostatečných dispozic k jakékoli činnosti.

1.5.3.6 Vývoj sebezpoznání

Rozvoj identity adolescenta souvisí se způsobem prožívání a uvažování. Důležitou roli tedy hraje sebezpoznání. Nejdříve si jedinec uvědomuje sám sebe jako nositele určitých vlastností, schopností a nejrozličnějších sociálních rolí. Každý člověk má vytvořený obraz svého „ideálního já“, tedy jakým by chtěl být. Dospívající srovnává „ideální já“ s „reálným já“. Jestliže je rozdíl mezi „ideálním“ a „aktuálním já“ příliš velký, může být zdrojem nepříjemných pocitů. Když se ale „ideální“ a „aktuální já“ příliš neliší, může to působit motivačně na další rozvoj jedince. Zpočátku bývá sebereflexe dospívajících zkrácená. Adolescent už je schopný správného úsudku o sobě samém, ale mnohdy dělá ukvapené a zbrklé závěry, protože často jedná na základě okamžitého impulsu. Sebehodnocení je ovlivněno i **poznávacím egocentrismem**. Jedinec si myslí, že jeho vlastní osobnost má jiný význam než ostatní.

K vlastnímu sebepoznání přispívá i hodnocení jiných lidí, které funguje podle principu zpětné vazby. Názory druhých lidí jsou pro dospívajícího velmi důležité. Adolescenti bývají nejistí a mají tedy spoustu pochybností o svých kvalitách. Názory jiných lidí mohou tedy tuto nejistotu ještě více posílit nebo naopak vyvrátit.

Emoční prožitky mají také podstatný vliv na formování identity. Velmi těžké a složité je pro adolescenta posouzení vlastních pocitů. To je dáno tím, že jedinec často neumí tyto pocity přesně pojmenovat. Prostřednictvím citových prožitků si adolescent uvědomuje svou individuální specifičnost, to, jak a čím se odlišuje od svého okolí.

Nedílnou součástí identity bývá i vztah k jiné osobě, popř. skupině. Člověk bývá definován podle toho, kam patří. Skupinový podíl na tvorbě identity je pro dospívajícího snadněji získatelný. Adolescent cítí podporu skupiny, proto si připadá silnější. Nemusí se obávat zodpovědnosti za své chování a činy, protože jako člen skupiny je své individuální zodpovědnosti zproštěn. Průběh a typy vztahů byly již popsány v dřívějších kapitolách.

(M. Vágnerová, 1999, str. 266-267)

1.5.3.7 Subkultura mládeže

Adolescentní identita je spoluvytvářena i generačně specifickým způsobem sebevyjádření, mluví se dokonce o subkultuře mládeže.

Téměř každý adolescent poslouchá rád hudbu. Někteří preferují rockovou nebo punkovou hudbu, jiní techno nebo rap. Poslech určitého stylu hudby

představuje příslušnost k určité generaci, popř. skupině. Prostřednictvím hudby se odehrávají kontakty s vrstevníky. Existuje celá řada nejrůznějších příležitostí, které jsou spojeny s hudbou a nabízejí rozvoj vzájemných vztahů. Jedná se o diskotéky, festivaly, koncerty atd. Hudba vyjadřuje hodnoty, názory a pocity adolescentů, je tedy instrumentem pro sdělování a sdílení.

Příslušnost k určité skupině bývá vyjadřována i stylem oblékání a úpravou zevnějšku. Oděv a účes zesilují pocit výjimečnosti a unikátnosti.

Adolescenti se vyznačují i specifickými činnostmi. Jednou z nich je tvorba graffiti. Dospělí většinou tento styl umění neuznávají a považují ho za vandalismus. Původně byla tato aktivita projevem nesouhlasu s hodnotami společnosti a odmítnutím jejich estetiky a konzumního stylu života. Pro adolescenty je tvorba graffiti symbolem pro jejich svobodu a moc. Navíc bývá pro adolescent velmi lákavé, že při tvorbě graffiti, zakázané činnosti, porušují pravidla a zákon společnosti. Další oblíbenou aktivitou adolescentů je jízda na skejtech, popř. kolečkových bruslích. Tyto skupiny se označují jako „skejtáci“. Pro členy takových skupin je typické, že nedělají nic, co by sami nechtěli.

(M. Vágnerová, 1999, str. 270-271)

1.6 Charakteristika středních škol

Střední škola následuje po absolvované devítileté základní škole a trvá 3 nebo 4 roky podle svého zaměření.

Existují 3 základní druhy středních škol:

- a) gymnázium
- b) střední odborná škola
- c) střední odborné učiliště

Studium na gymnáziu trvá 4 roky a je zakončené maturitní zkouškou. Gymnázium nabízí úplné všeobecné vzdělání připravující studenty zpravidla na studium na vysoké škole.

Střední odborné školy nabízí studentům vědomosti a dovednosti, které studující potřebují pro budoucí profesní uplatnění, popř. další studium. Střední odborné školy trvají také 4 roky a jsou ukončené maturitní zkouškou.

Úkolem středního odborného učiliště je příprava jedinců na dělnická nebo řemeslná povolání. Studium na střední odborném učilišti trvá zpravidla 3 roky a je ukončeno výučním listem.

Zvláštním typem středních škol jsou střední školy integrované, ve kterých získávají studenti vědomosti a dovednosti v oborech středních škol ale také v oborech středních odborných učilišť.

1 . P R A K T I C K Á Č Á S T

2.1 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu bylo zjistit typické charakteristiky adolescentů. Výzkum se snažil objasnit vztahy adolescentů ke studiu, k sobě samému, k autoritám (učitelé a rodiče) a k vrstevníkům. Dále zahrnoval i otázky, které měly objasnit stupeň vyspělosti jedinců v kognitivní a emoční sféře. Součástí výzkumu bylo i zjištění žebříčku hodnot adolescentů. Výsledky výzkumu navíc měly ukázat rozdíly ve vývoji a vyspělosti chlapců a dívek.

2.2 Popis výzkumného vzorku

Výzkum dotazníkovou metodou byl proveden na Gymnáziu Jírovcova v Českých Budějovicích. Jednalo se o 3 třídy vyššího stupně gymnázia.

Ve třídě **kvinta** odpovídalo 26 studentů, z toho 18 chlapců a 11 dívek.

Ve třídě **2.B** vyplnilo dotazník 27 studentů, 7 chlapců a 20 dívek.

Ve třídě **septima** byl počet dotazovaných 29 studentů, 11 chlapců a 15 dívek.

Celkem dotazník odevzdalo 82 studentů, z toho 36 chlapců a 46 dívek. Věkové rozpětí dotazovaných bylo 15-18 let.

2.3 Předpoklady výzkumné práce

1. Pro adolescenty je velmi důležitý jejich vzhled.
2. Školní prospěch není pro adolescenty příliš důležitý.
3. Adolescenti chtějí studovat na vysoké škole.

4. Konflikty s učiteli nebývají příliš časté.
5. Nejčastější konflikty s učiteli jsou kvůli názorům studentů.
6. Mezi nejčastější způsoby trávení volného času patří styk s kamarády, poslech hudby a počítač.
7. Adolescenti se často stýkají s kamarády.
8. Adolescenti se přátelí i s příslušníky druhého pohlaví.
9. Důvodem 1. pohlavního styku byla láska.
10. Adolescenti nejsou dostatečně zralí stát se rodičem.
11. Pro adolescenty jsou kamarádi důležitější než rodiče a sourozenci.
12. Adolescenti trpí změnami nálad bez zřejmého důvodu.
13. Adolescenty zajímají témata smyslu života, smrti a posmrtného života.
14. Konflikty s rodiči u adolescentů ustupují.
15. Nejčastějšími podněty konfliktů s rodiči jsou způsob trávení volného času, názory a úprava zevnějšku.
16. Adolescenti mívají více konfliktů s rodičem druhého pohlaví.

2.4 Dotazníková metoda

Jako metodu výzkumu jsem si pro svou diplomovou práci vybrala **dotazník** a **test osobnosti**.

Dotazník má podobný charakter jako rozhovor s tím rozdílem, že u dotazníku neprobíhá přímá interakce mezi tazatelem a dotazovanou osobou, dotazování probíhá písemnou formou. Abychom se u dotazníku vyhnuli

nedorozumění, měly by být otázky jasně a jednoznačně formulovány. (P. Papica, 1974, str. 60)

2.4.1 Výhody a nevýhody dotazníku

Jako u každé výzkumné metody existují i u dotazníky výhody i nevýhody.

Výhodu dotazníku vidí J. Papica především v tom, že dotazník mívá vyšší stupeň standardizace podnětové situace. Vyloučí se tedy vliv dotazovaného. Všichni dotazovaní vyplňují dotazník za stejných podmínek. U dotazníku bývá zajištěna i vyšší anonymita, což zvyšuje důvěru tazatelů, u kterých odpadají zábrany a stud. Proto respondenti zpravidla odpoví i na choulostivé a osobní otázky. Z tohoto důvodu se teoretiky počítá s vyšší validitou odpovědí. Písemná forma zajistí i větší soustředění dotazovaných, kteří si odpověď mohou lépe promyslet a mají tedy i více času na odpověď než u rozhovoru. Proto je pro řadu lidí příjemnější odpovídat písemně.

Písemná forma dotazníku je i daleko jednodušší z hlediska organizace a nákladů. Písemný styk umožňuje získat informace od velkého počtu dotazovaných v relativně krátkém čase, a to i na velkou vzdálenost.

Nevýhoda dotazníku oproti rozhovoru spočítá v tom, že odpovědi mohou být zkreslené, zvláště pokud dotazovaný nepochopí správně otázku. Proto nesmí být otázky dlouhé nebo složitě formulovány. Měli bychom se i vyhnout emocionálním otázkám a přílišnému rozsahu dotazníku, protože to by mohlo dotazovaného odradit od vyplnění dotazníku.

2.4.2 Dělení dotazníku podle distribuce a sběru dotazníku

Podle formy distribuce a sběru dotazníku existují dva možné způsoby písemného dotazování - **poštou** nebo **v přítomnosti tazatele** (přímo).

Pro svou diplomovou práci jsem si zvolila druhou možnost, tedy písemné dotazování v přítomnosti tazatele. Při této formě dotazování předává tazatel dotazník respondentům osobně a je přítomný při vyplňování dotazníku respondenty. Výhodu této varianty spatřuji také v tom, že tazatel má možnost kontrolovat výzkumné podmínky, redukovat možné chyby, a tak dosáhnout vyšší přesnosti měření.

2.4.3 Typy otázek

Podle způsobu odpovědi na otázky se rozlišují otázky **otevřené** a **zavřené**.

Při otevřených otázkách není dotazovaný ve své odpovědi nijak omezen. Záleží jen na něm, co a jakým způsobem odpoví.

U druhého typu otázek bývají dotazovanému odpovědi nabídnuty a respondent z nich vybírá tu odpověď, kterou považuje za nejsprávnější a nejvhodnější.

2.4.4 Použitý dotazník

Svůj dotazník jsem sestavila z různých tvrzení a otázek, na které mají respondenti odpovědět podle toho, co se k nim nejvíce hodí. V dotazníku převažují zavřené otázky, ale začadila jsem tam i několik otázek otevřených.

V dotazníku jsem se zaměřila na zjištění charakteristik adolescentů. Zjišťovala jsem vztah adolescentů ke škole, k sobě samému, k učitelům a rodičům, kamarádům, stupeň emoční a kognitivní vyspělosti a hodnotový žebříček dotazovaných adolescentů. Dotazník je přiložen jako příloha č. 1.

2.4.5 Test osobnosti

Test osobnosti nezjišťuje výkony, ale vlastnosti temperamentu, motivaci, úzkost, neurotismus, charakterové rysy osobnosti apod.

Pro svou diplomovou práci jsem zvolila chromatický test osobnosti.

2.4.5.1 Chromatický test osobnosti

Chromatický asociační experiment sestavil Vadim Ščepichin a patří mezi projektivní metody. Test je založený na skutečnosti, že jednotlivé barvy vyvolávají u člověka specifické emoční reakce.

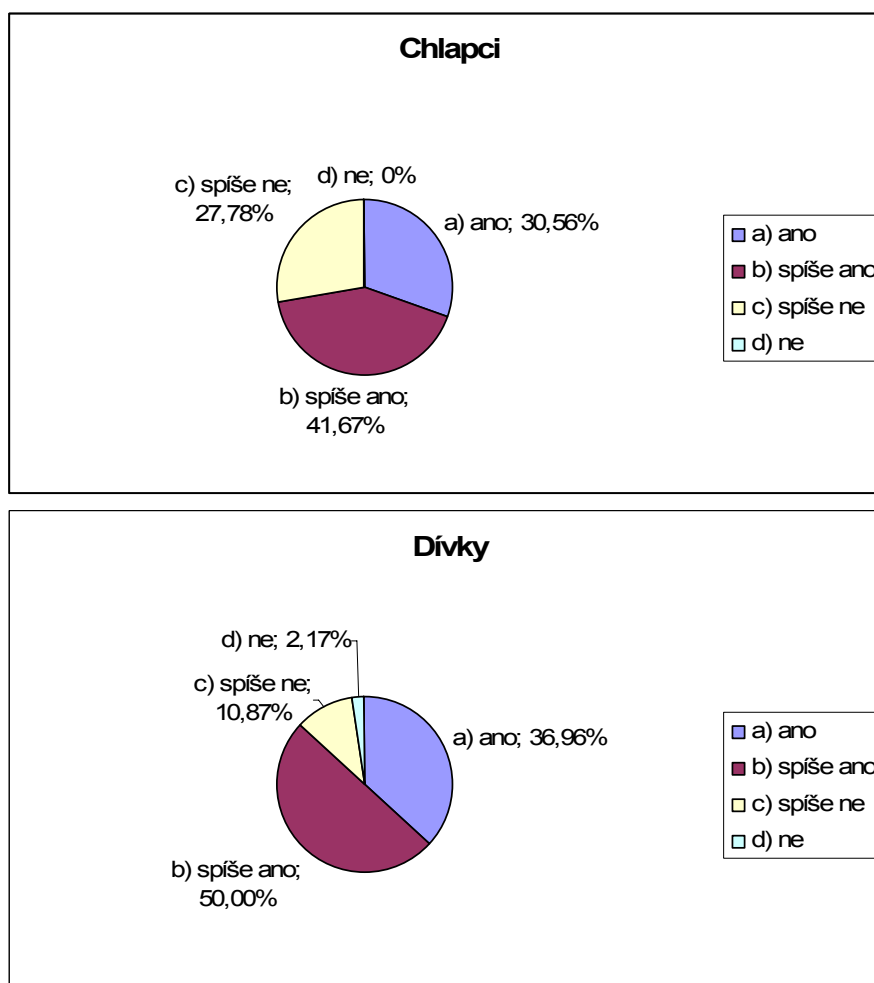
Vyšetřovaný jedinec má k dispozici 12 barev a 49 podnětových slov. Sledovaný jedinec přiřazuje barvy k jednotlivým podnětovým slovům aniž by věděl, že tím slova hodnotí. Ohodnocuje je tedy nevědomě.

Chromatický asociační experiment slouží k vyšetření osobnosti v širším psychosociálním kontextu. Tento test osobnosti zjišťuje osobnostní rysy, tedy zda je jedinec extrovert nebo introvert, zda je agresivní, úzkostný apod. Test dále ukáže, jaké vztahy má klient k otci, matce, kamarádům, práci, zábavě atd. Chromatický asociační experiment se užívá i k diagnostice psychických poruch a poruch chování.

Chromatický asociační experiment je přiložen jako Příloha č. 2.

2.5 Vyhodnocení dotazníku

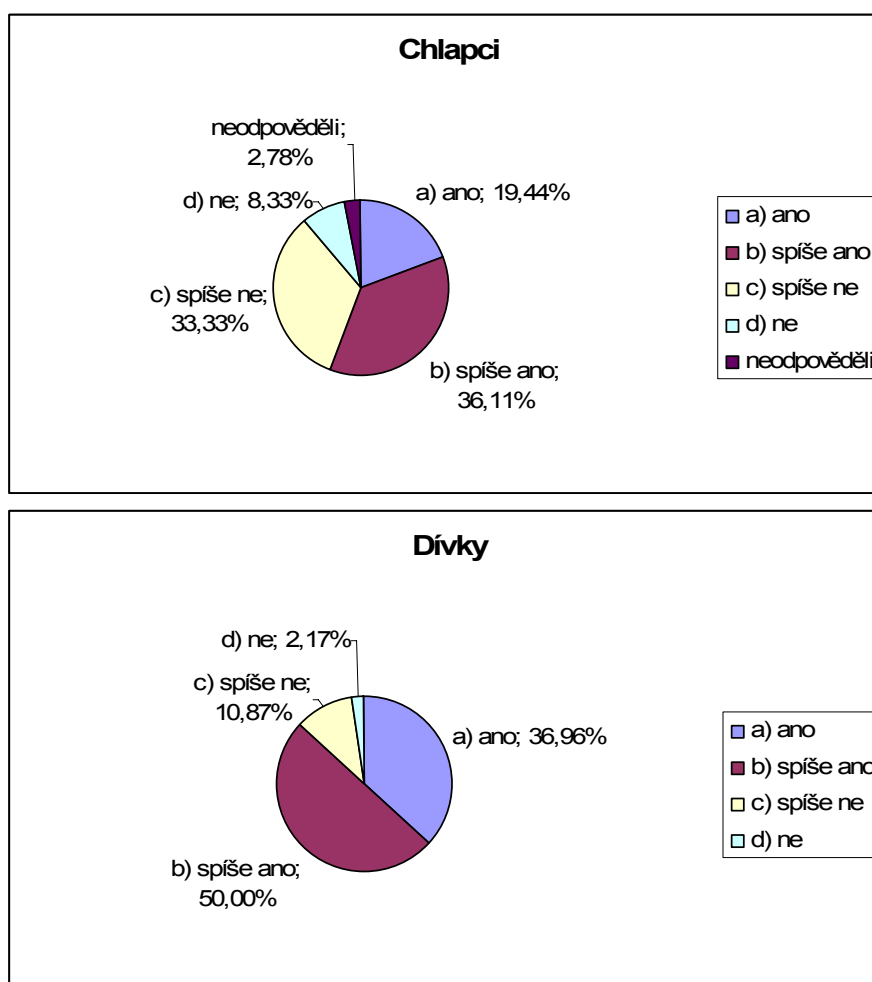
OTÁZKA Č. 1 - JSTE SPOKOJENÝ/Á SE SVÝM DOSAVADNÍM ŽIVOTEM?

Většina studentů odpověděla **spíše ano**, takto odpovědělo 23 dívek, což činí 50%, a 15 chlapců, tedy 41,67%. Většina ostatních se rozhodla pro možnost **ano**. Procentové zastoupení u ostatních odpovědí bylo mizivé.

Adolescenti tráví mnoho času přemýšlením nad svým životem, který srovnávají se svými představami. Adolescenti žijí naplno a užívají si to, co právě prožívají. To bude důvodem, proč jsou dospívající se svým životem převážně spokojeni - jaké si to udělají, takové to mají. Více kritičtější jsou v tomto případě chlapci.

OTÁZKA Č. 2 - JSTE SPOKOJENÝ/Á SE SVÝM VZHLEDLEM (VÝŠKA, VÁHA, PLETĚ) ?

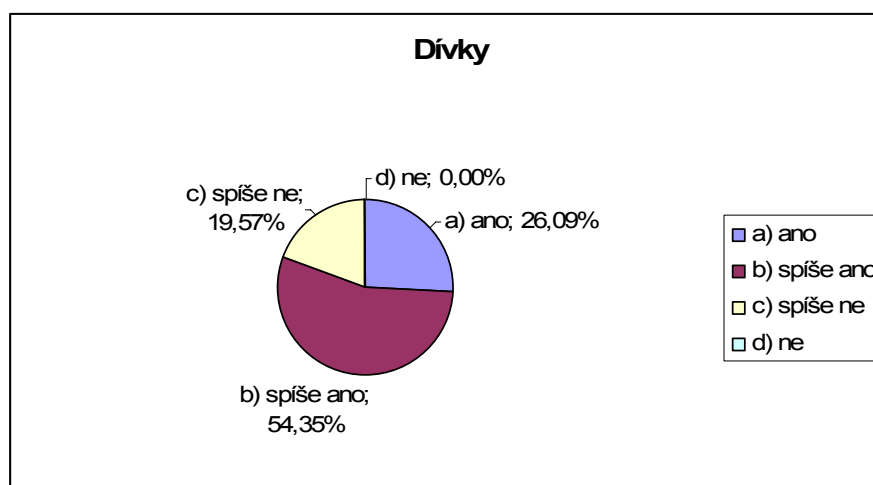
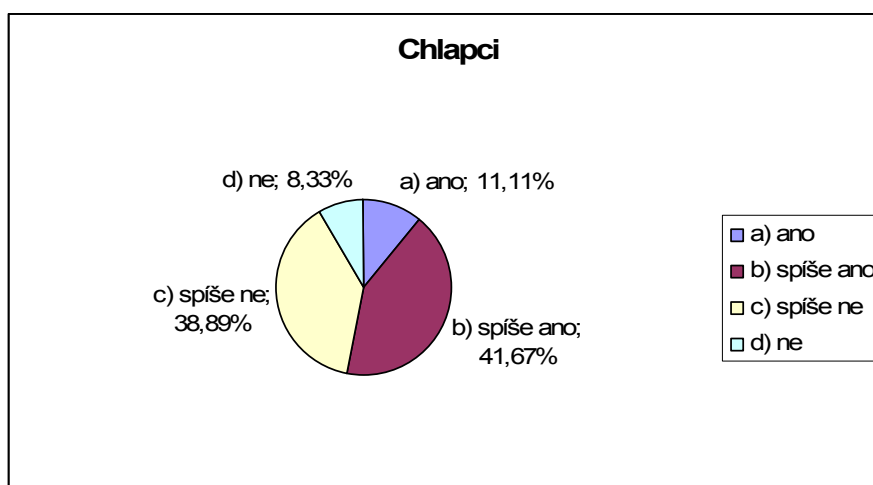
Nejčastější odpovědí byla možnost **spíše ano**. Tímto způsobem odpovědělo 13 chlapců (36,11%) a 23 dívek (50%). Druhou nejčastější odpovědí byla varianta **spíše**

ne u chlapců a **ano** u dívek. Další odpovědi nejsou příliš procentuálně zastoupeny.

Tělesný vzhled je nedílnou součástí identity. Adolescenti citlivě reagují na sebemenší nedostatky týkající se vzhledu.

Dívky se v této otázce projevily velmi sebevědomě, spokojeně a méně sebekriticky, což mě trochu překvapilo. Tohle je důkazem, že dívky vyspívají po všech stránkách rychleji než chlapci. Zkoumané dívky si k sobě vytvořily pozitivní vztah, přijaly své přednosti i slabiny. Naopak chlapci se hodnotí mírně sebekriticky a nespokojeně.

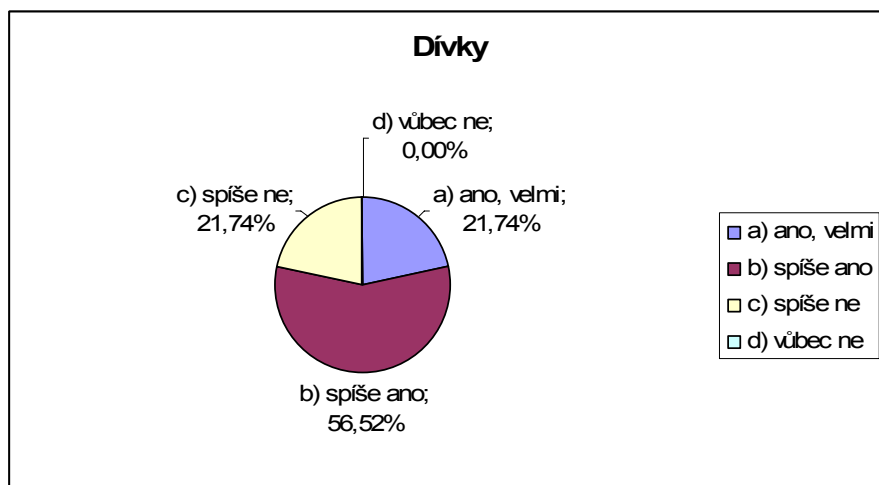
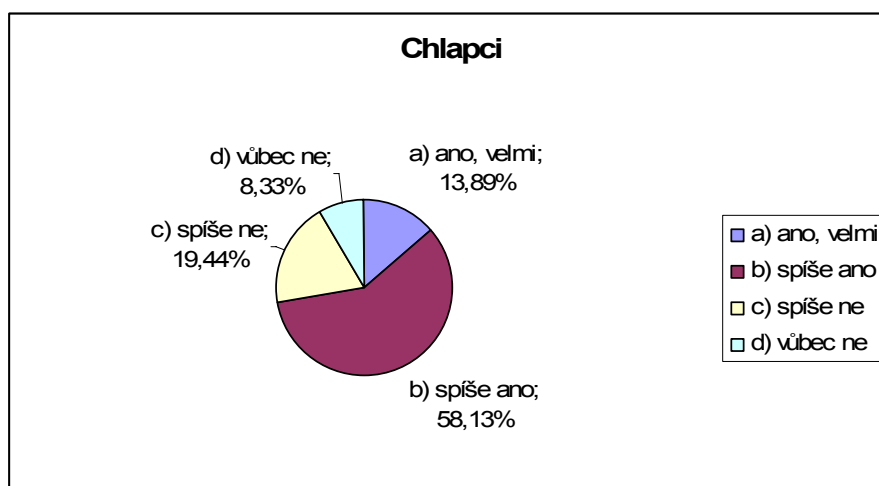
OTÁZKA Č. 3 - JE PRO VÁS VÁŠ VZHLED DŮLEŽITÝ?

Převážná většina studentů si zvolila odpověď **spíše ano**, jednalo o 25 dívek, tedy 54,35% a 15 chlapců, což dělá 41,67%. Na druhém místě se umístila varianta **spíše ne** u chlapců, kterou označilo 14 jedinců, tedy 38,89% a **ano, velmi** u dívek, kterou zvolilo 12 dívek, jedná se tedy o 26,09%.

U této otázky lze pozorovat určité rozdíly mezi chlapci a dívkami. Pro dívky představuje jejich vzhled velmi důležitou záležitost, chtějí se podobat soudobému ideálu krásy. Pro chlapce není jejich vzhled prioritou, uvědomují si i jiné stránky své osobnosti.

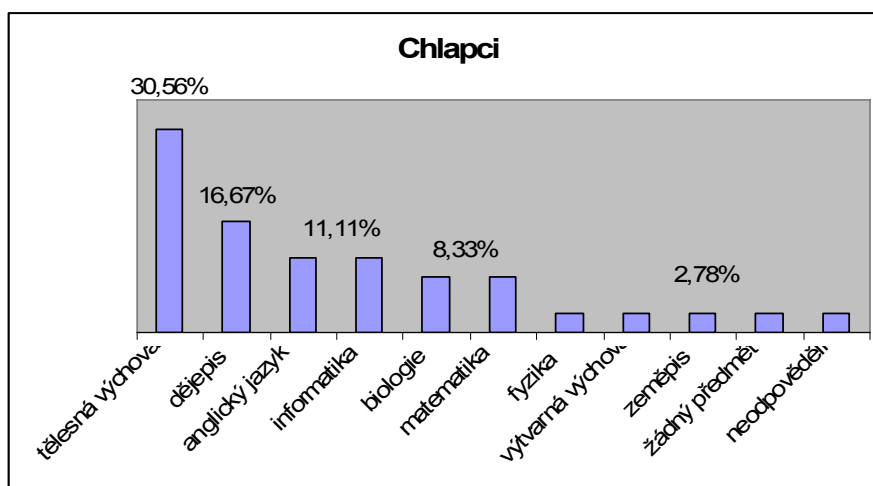
OTÁZKA Č. 4 - **JE PRO VÁŠ ŠKOLNÍ ÚSPĚCH DŮLEŽITÝ?**

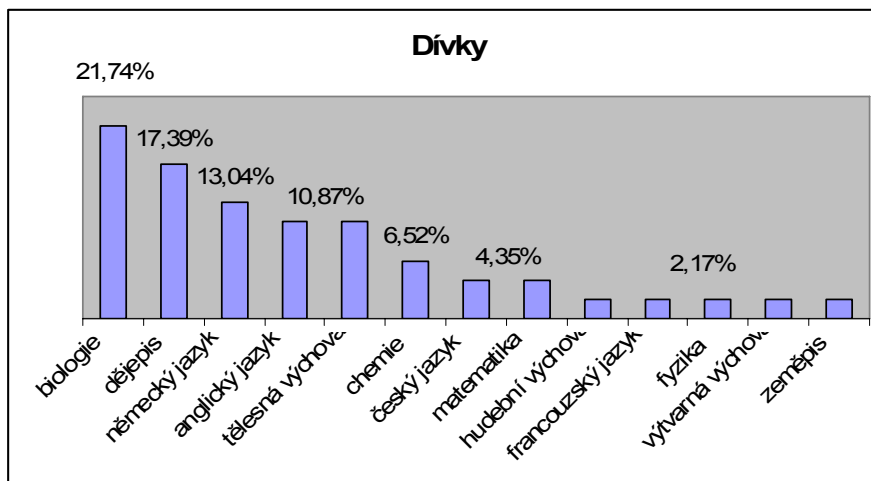

Studenti nejčastěji volili odpověď **spíše ano**, konkrétně takto odpovědělo 21 chlapců (58,13%) a 26 dívek (56,52%). Možnosti **ano, velmi** a **spíše ne** je u chlapců zastoupena téměř stejnou mírou. Dívky následně odpovídaly možnostmi **ano velmi** nebo **spíše ne**, v obou případech se jednalo o 10 dívek, tedy 21,74%.

Velmi mě potěšilo, že jen malé procento studentů (v tomto případě jen chlapců) odpovědělo, že pro ně školní úspěch není vůbec důležitý. V našem případě se potvrdilo rčení, že dívky jsou pečlivějšími studentkami, pro které je škola velmi důležitá. Svou roli u této otázky určitě sehrál i fakt, že dotazník byl proveden na gymnáziu, výběrové střední škole připravující studenty na vysokoškolské studium.

OTÁZKA Č. 5 - **KTERÝ PŘEDMĚT VÁS NEJVÍCE BAVÍ?**

U této otázky je jasný rozdíl mezi dívkami a chlapci.

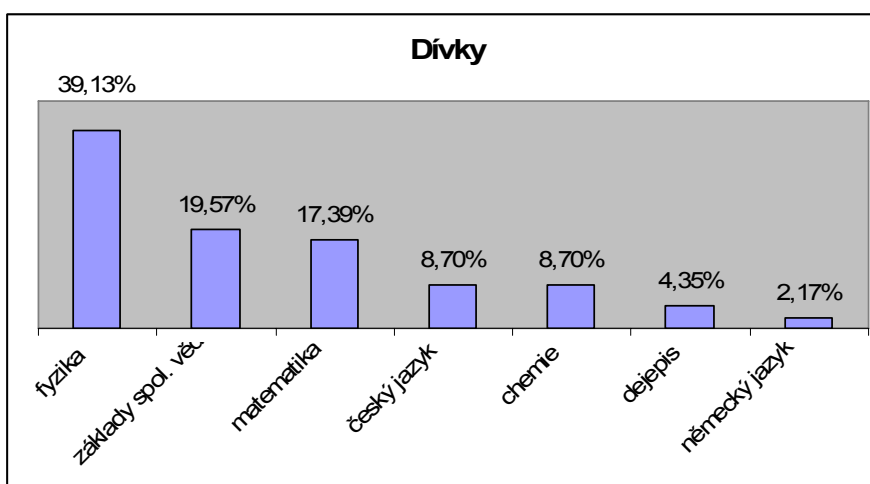
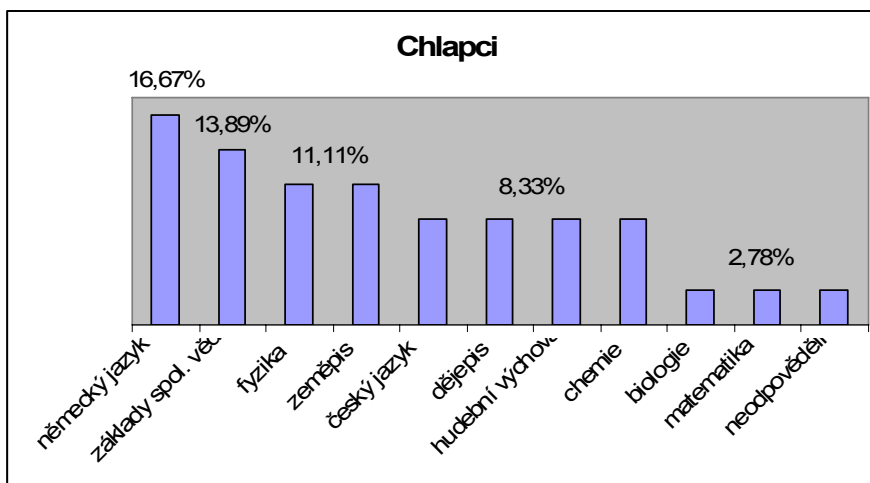
Chlapce nejvíce baví **tělesná výchova** (11 odpovědí, 30,56%) a **dějepis** (6 odpovědí, 16,67%). Naopak nejmenší zájem projevují chlapci o předměty **fyzika**, **výtvarná výchova** a **zeměpis**.

U dívek jsou nejoblíbenějšími předměty **biologie** (10 odpovědí, 21,74%) a **dějepis** (8 odpovědí, 17,39%). Na opačném konci stojí předměty **hudební výchova**, **francouzský jazyk**, **fyzika**, **výtvarná výchova** a **zeměpis**.

Chlapce nejvíce baví tělesná výchova. Důvody mohou být dva, a to velmi rozdílné. Prvním důvodem je fakt, že tělesná výchova patří mezi jednoduché předměty, na které se většinou nemusí připravovat a učit se. Jedná se tedy o „odpočinkový“ předmět. Druhým důvodem je záliba sportovat. Sportem se rozvíjí povahové vlastnosti, vytrvalost, sebeovládání i kamarádství.

Dívky naopak největší zájem připsaly předmětům biologie a dějepis, tedy předměty, ve kterých se seznamují s různými fakty.

OTÁZKA Č. 6 – KTERÝ PŘEDMĚT VÁS NEJMÉNĚ BAVÍ?

U této otázky platí to stejné, jako u otázky předcházející, tedy že je patrný rozdíl mezi chlapci a dívkami.

Chlapci se nejméně zajímají o **německý jazyk** (6 odpovědí, 16,67%) a **základy společenských věd** (5 odpovědí, 13,89%).

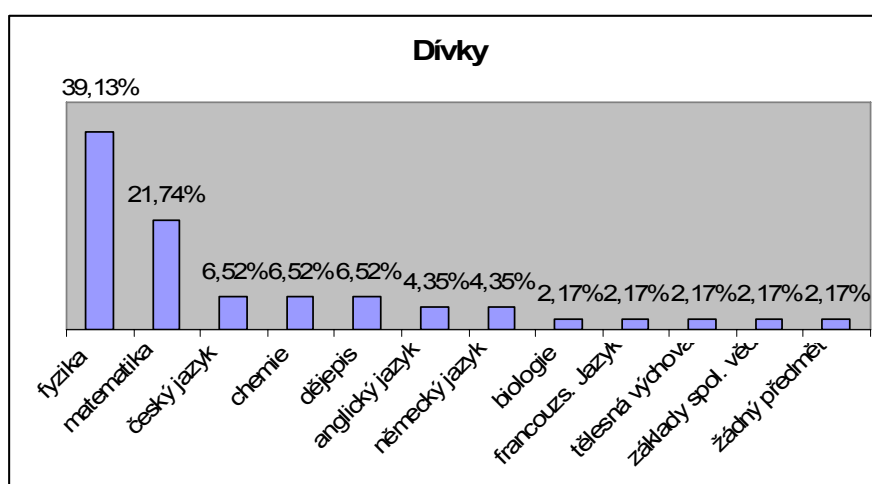
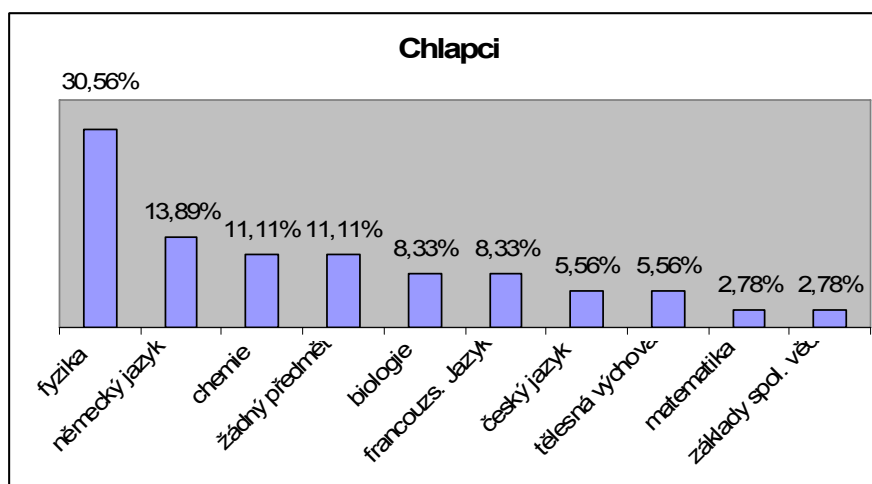
Dívky nejméně baví **fyzika** (18 odpovědí, 39,13%) a **základy společenských věd** (9 odpovědí, 19,57%).

Chlapce nebaví německý jazyk a základy společenských věd (společenskovědní předměty), tedy předměty, které chlapci považují za méně důležité a neimponující. Pro německý jazyk je důležitá i paměť,

např. při učení se slovní zásoby. Gramatika němčiny také není jednoduchá, navíc existuje spousta výjimek. Tohle mohou být důvody, proč chlapce německý jazyk nebaví. Základy společenských věd mohou studující shledávat jako nudný předmět plný pro život nepoužitelných informací.

Dívky kromě základů společenských věd nebaví i fyzika. To souvisí s vrozenými dispozicemi. Matematicko-fyzikální nadání mají vyvinuté především chlapci.

OTÁZKA Č. 7 - KTERÝ PŘEDMĚT VÁM DĚLÁ NEJVÍCE POTÍŽÍ?

U této otázky se objevuje souvislost s otázkou číslo 6. Předmět, který studenty nebaví, je často i předmětem, který jim dělá nejvíce potíží.

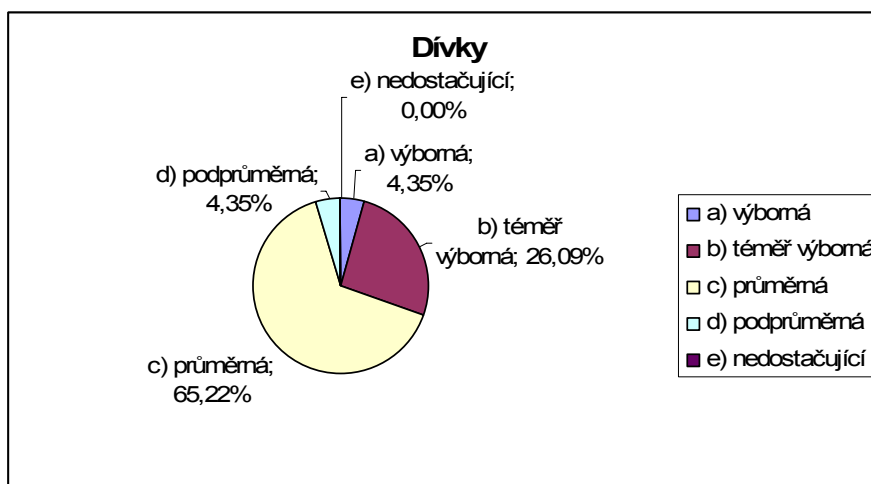
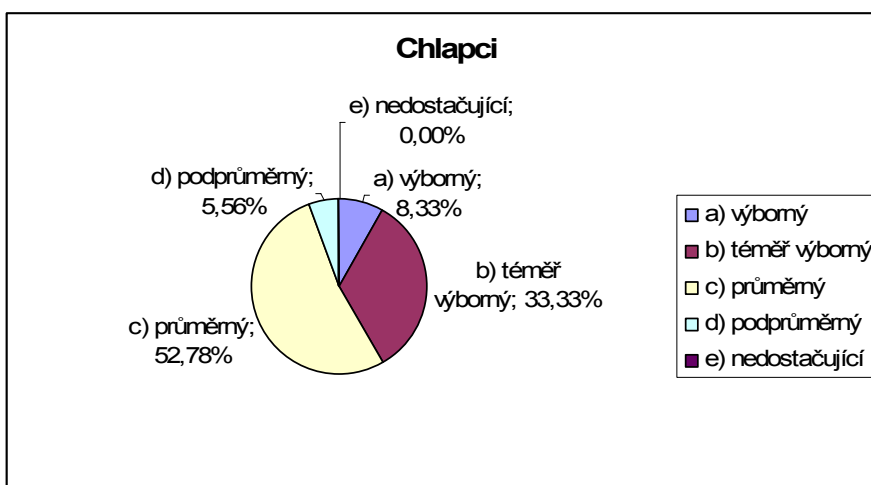
Největší problémy mají chlapci s **fyzikou** (11 dotazovaných, 30,56%) a **německým jazykem** (5 dotazovaných 13,89%). Nejméně problematické jsou pro chlapce **základy společenských věd** a **matematika**, které činí problémy jen jedinému chlapci, tedy 2,78%.

Dívky nejvíce potíží svádí s **fyzikou** (18 odpovědí, 39,13%) a **matematikou** (10 odpovědí, 21,74%). Naopak nejméně potíží se u dívek objevují v **základech společenských věd, tělesné výchově, francouzském jazyku** a v **biologii**. V těchto předmětech svádí nejvíce potíží jen jediná studentka, což procentuálně činí 2,17%.

Podle I. S. Kona jsou chlapci lepšími řešiteli prostorově vizuálních a matematických úloh. Z toho plyne, že by chlapcům neměly dělat potíže předměty matematika a fyzika. Toto se ale u mého výzkumu nepotvrdilo.

Dívky opravdu nejvíce problémů svádí s fyzikou a matematikou, což souvisí s vrozenými předpoklady. Naopak jim nedělají problém jiné předměty, u kterých hraje podstatnou roli paměť a vzájemné souvislosti.

OTÁZKA Č. 8 - JAKÝ/Á JSTE PODLE VAŠEHO HODNOCENÍ STUDENT/KA?

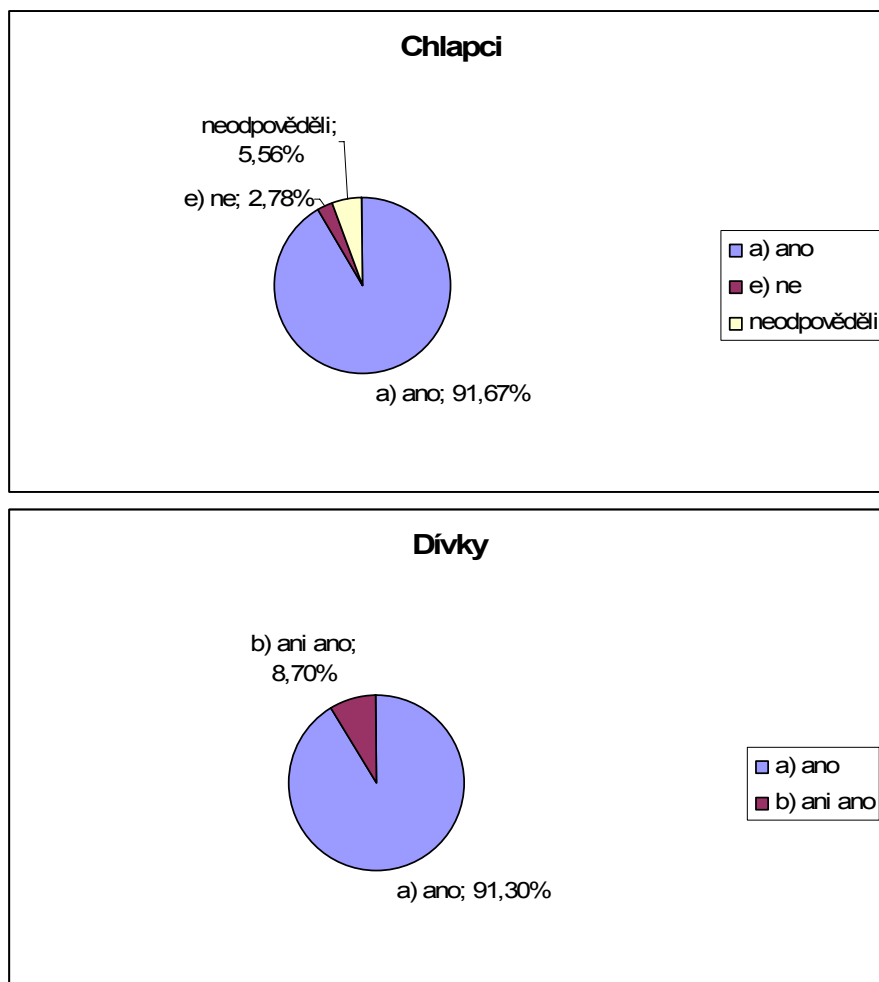

Nejčastější zvolenou variantou byla položka **průměrný/á**, kde si ji vybralo 19 chlapců (52,78%) a 30 dívek (65,22%). Další vybranou možností byla odpověď **téměř výborný/á, problémy mám jen občas**. Procentuální zastoupení druhé nejčastější možnosti bylo 33,33% chlapců (12 odpovědí) a 26,22% dívek (12 odpovědí). Na ostatní možnosti odpovědělo zanedbatelné množství studentů.

V. Příhoda zastává názor, že dívky se lépe učí a jsou pilnější než chlapci. Proto jsem předpokládala, že nejvíce dívek se ohodnotí jako výborné, popř. téměř

výborné studentky. Překvapilo mě tedy, že se chlapci i dívky ocenili zejména jako průměrní studenti.

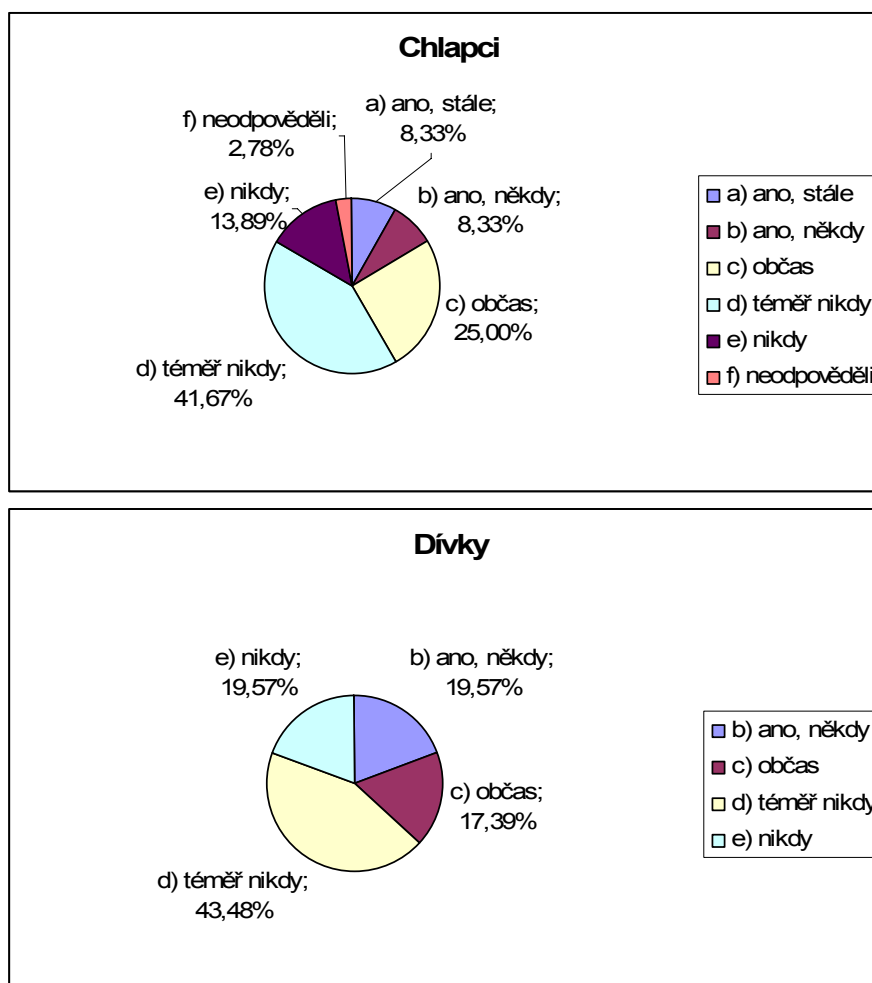
OTÁZKA Č. 9 - CHCETE STUDOVAT NA VYSOKÉ ŠKOLE?

Téměř většina studentů má v plánu jít po složení maturity na vysokou školu. U obou pohlaví tvoří odpověď **ano** více než 90%. Konkrétně tímto způsobem odpovědělo 33 chlapců a 42 dívek.

Tato odpověď se dala předem předpokládat, především proto, že dotazník byl proveden na gymnáziu, které připravuje studenty na vysokoškolské studium.

OTÁZKA Č. 10 – MÁTE KONFLIKTY S UČITELI?

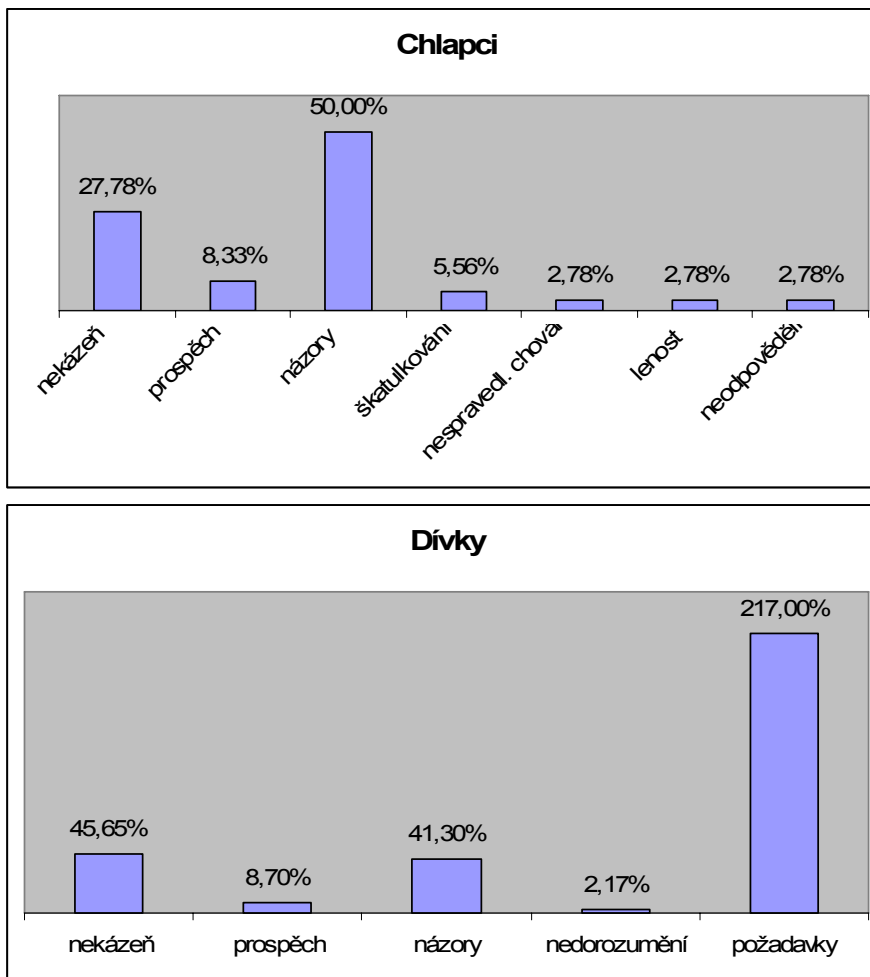

Drtivá většina studentů odpověděla na následující otázku možností **téměř nikdy**. U chlapců se jednalo o 15 jedinců (41,67%) a o 20 dívek, tedy 43,48%. Druhou nejčastější odpovědí byla u chlapců možnost **občas** (9 odpovědí, 25%). Dívky následně nejčastěji odpovídaly možnostmi **ano, někdy** a **nikdy**. V obou případech se jednalo o 9 dívek, což činí 19,57%.

Tato otázka potvrzuje rčení, že klesá konfliktnost adolescentů. V adolescenci se chování jedinců zklidňuje, odeznívá i emoční labilita. Adolescent je schopný ovládat se podle situace a podle rozumu.

Toto vše vede k postupnému vyrovnání vztahů k autoritám.

OTÁZKA Č. 11 - KVŮLI ČEMU MÁTE PROBLÉMY S UČITELI?

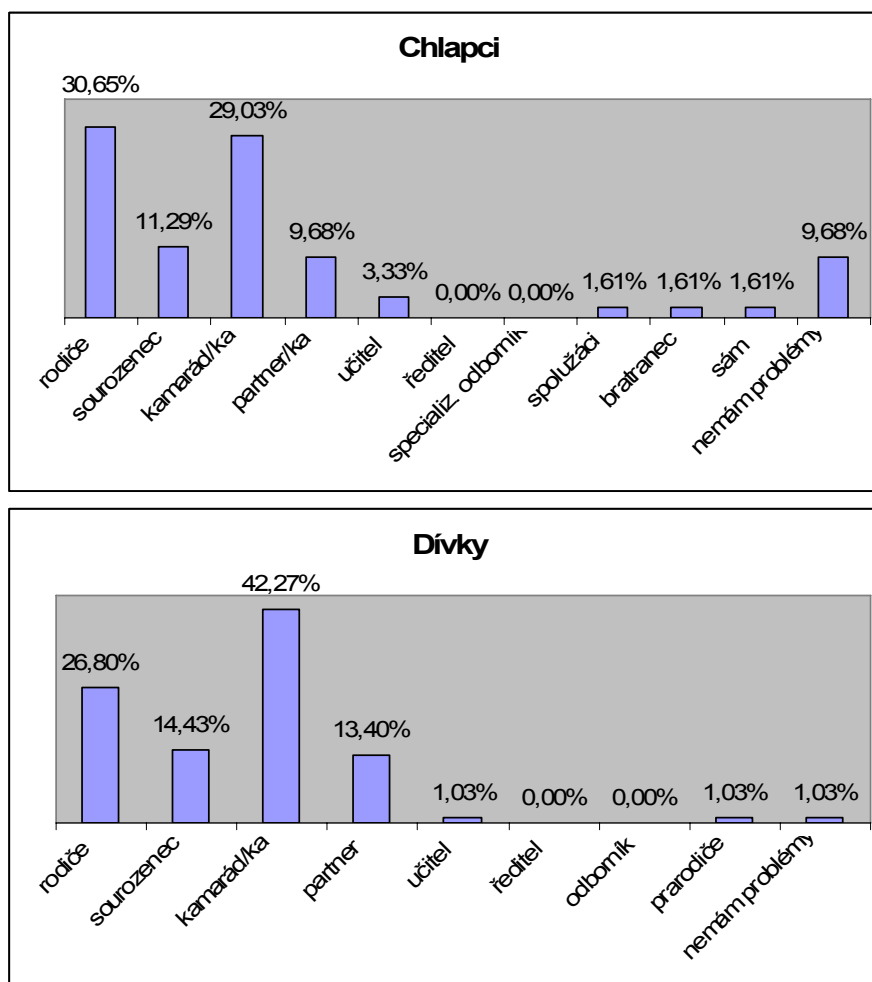
Nejvíce chlapců označilo možnost **názory**, konkrétně 50% dotázaných. U dívek byly nejčastějšími odpověďmi **nekázeň** (46,65%) a **názory** (41,30%).

Dospívající bývají kritičtí k autoritám, které už nepovažují za vševědoucí a neomylné. Autority často zkouší, polemizují a teoretizují s nimi. Dospívající neradi přijímají kompromis a něco, co se jim předkládá jako fakt. Rádi si vše ověří a teprve potom si vytvoří své vlastní mínění.

Rozdílnost v názorech může vzniknout i kvůli generačním rozdílům.

Dalším problémem je kázeň. Jedinci si v tomto životním období zkusí různé sociální role a s tím související způsob chování a úpravy zevnějšku. Některým dospělým může připadat, že adolescenti jsou drzí a neposlušní.

OTÁZKA Č. 12 - S KÝM NEJČASTĚJI ŘEŠÍTE PROBLÉMY TÝKAJÍCÍ SE ŠKOLY?

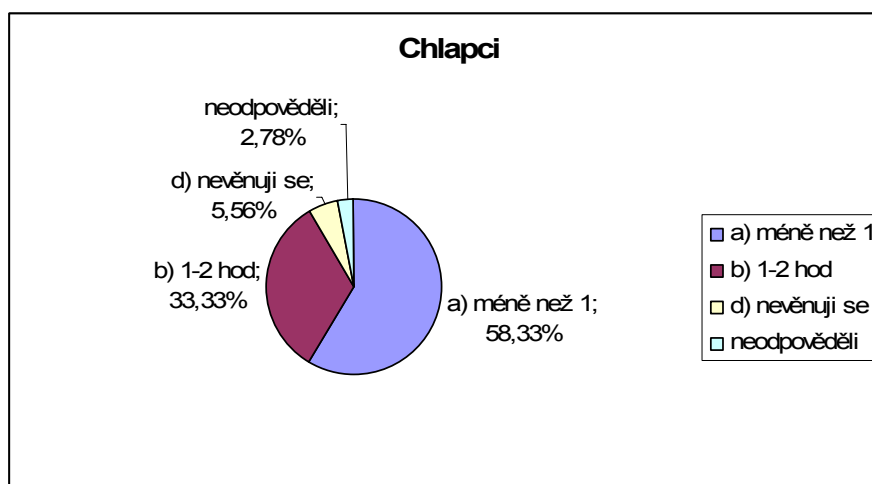

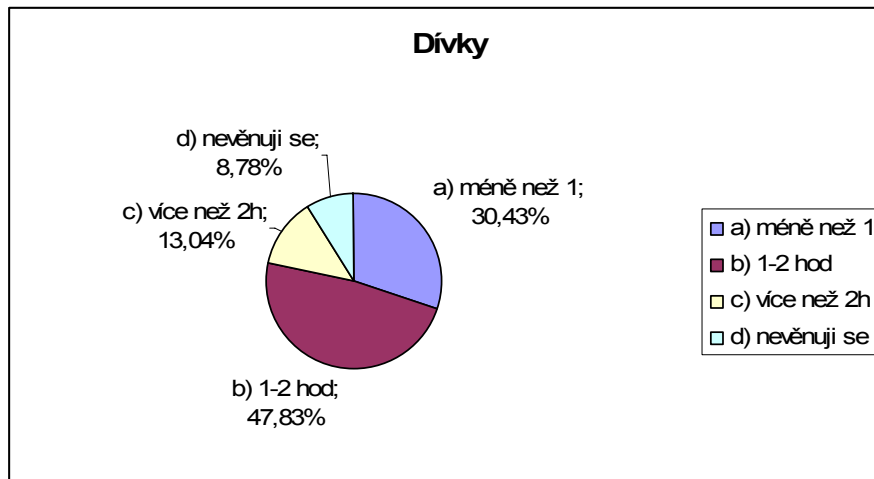
Vedoucí pozice této otázky obsadily varianty **rodiče** a **kamarád/ka**. Chlapci častěji řeší problémy týkající se školy s rodiči (30,65%), poté s kamarádem/

kamarádkou (29,03%). Dívky uvedly varianty v opačném pořadí. S kamarádem/ kamarádkou řeší své školní problémy 42,27% a s rodiči 26,8% dotázaných dívek.

Převážnou část období adolescence tráví dospívající na středních školách, proto se občas vyskytnou problémy týkající se školy. Rodičům obvykle záleží na prospěchu svých dětí více než samotným adolescentům, proto stále dohlíží na to, zda a jak se adolescent učí. Když se tedy vyskytne nějaký problém, řeší se většinou s rodiči. S problémy se školou mohou pomoci i kamarádi, zvláště tehdy, pokud danému problému rozumí. Takhle může např. student chodit ke kamarádovi na doučování a spolu tento problém vyřeší.

OTÁZKA Č. 13 - **KOLIK ČASU VĚNUJETE DOMA PŘÍPRAVĚ DO ŠKOLY?**

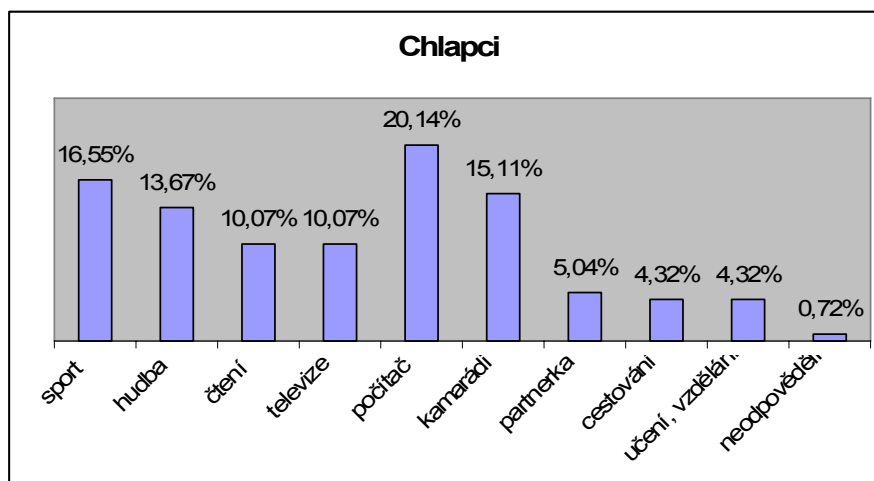

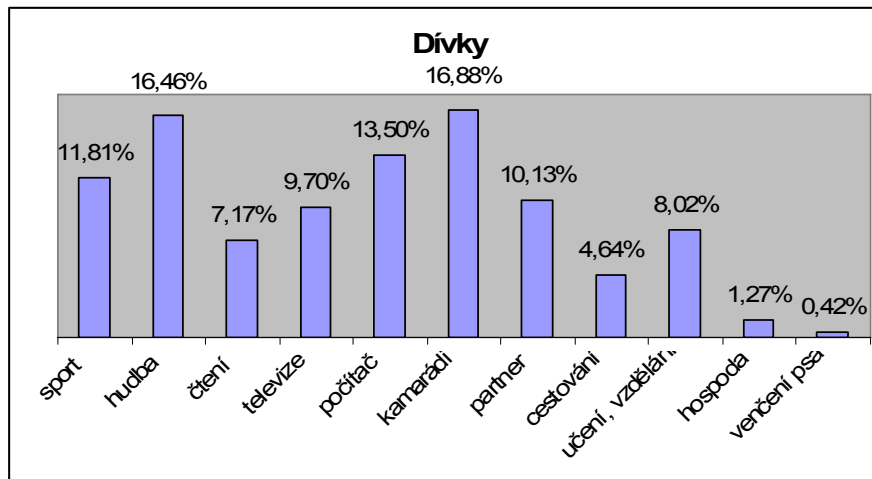

21 chlapců (58,33%) se doma věnuje přípravě do školy **méně než hodinu** a 33,33% (12 jedinců) **1-2 hodiny denně**. Dívky jsou na tom podobně, jen v obráceném pořadí. 22 dívek (47,83%) tráví nad domácí přípravou **1-2 hodiny** a 14 jedinců (30,43%) **méně než hodinu denně**.

Vzdělání a školní přípravu adolescenti nepovažují za příliš důležitou. Ve svém volném času se chtějí věnovat jiným činnostem, proto jim příprava do školy zpravidla nezabírá více než 2 hodiny denně.

OTÁZKA Č. 14 - **Jak OBVYKLE TRÁVÍTE VOLNÝ ČAS?**

Mezi nejoblíbenější aktivity adolescentních chlapců ve volné čase patří **počítač** (20,14%), **sport** (16,55%) a **kamarádi** (15,11%). Dívky obvykle tráví svůj volný čas s **kamarády** (16,88%), dále se zabývají **hudbou** (16,46%) a **počítačem** (13,5%).

Obě pohlaví se shodla na počítači a kamarádech. **Kamarádi** jsou v období adolescence velmi důležití. Jedinec se díky kamarádům přesvědčí o svých kvalitách, dále kamarád poskytuje jistotu, kterou adolescent ztrácí separací od rodiny.

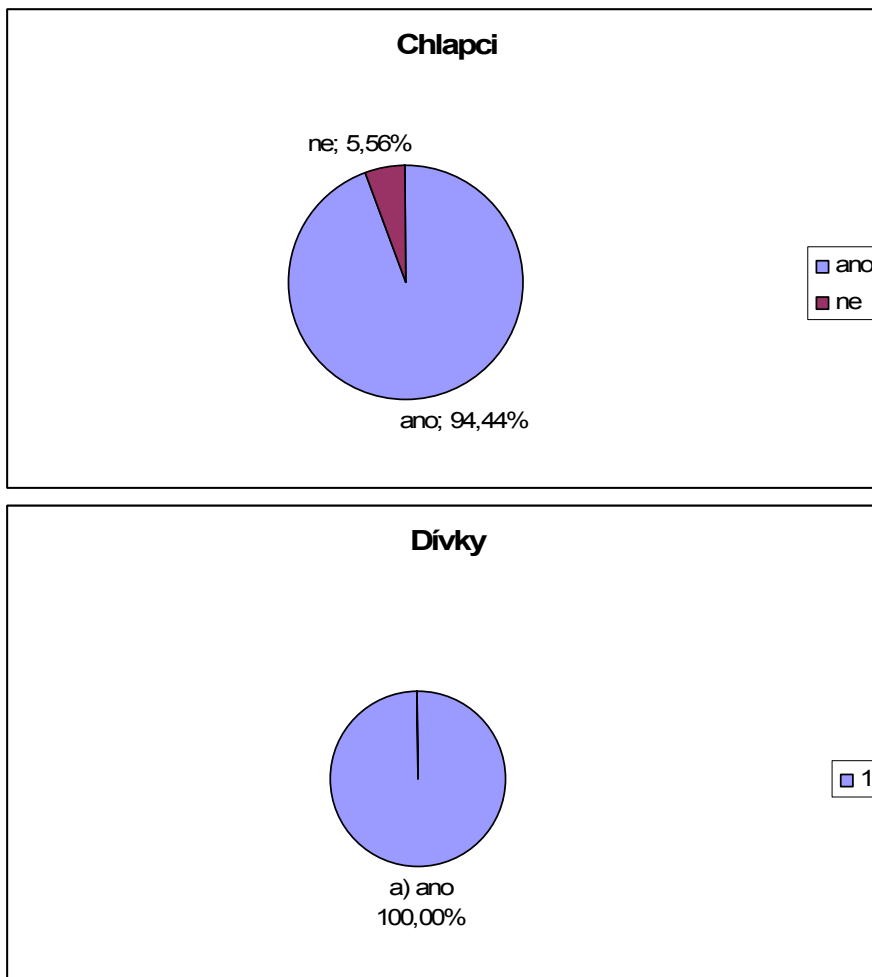
K dnešní moderní době neodmyslitelně patří média, zvláště **počítač**. Prostřednictvím internetu mohou adolescenti poslouchat hudbu, hrát hry, povídat si s různými lidmi, a to i na dlouhé vzdálenosti.

Chlapci uvedli jako oblíbenou činnost i **sport**. Přátelství chlapců je více zaměřené na společné aktivity, ke kterým sport určitě patří. Existuje velké množství nejrůznějších druhů sportů, každý si může vybrat to, co je pro něj to nejvhodnější. Díky sportu se rozvíjí různé složky osobnosti.

Dívky dále připsaly **poslech hudby**. Hudba představuje zvláštní komunikační kanál. Prostřednictvím hudby mohou adolescenti vyjádřit své pocity, postoje

a názory. Každému typu hudby odpovídá i příslušný způsob chování a úprava zevnějšku.

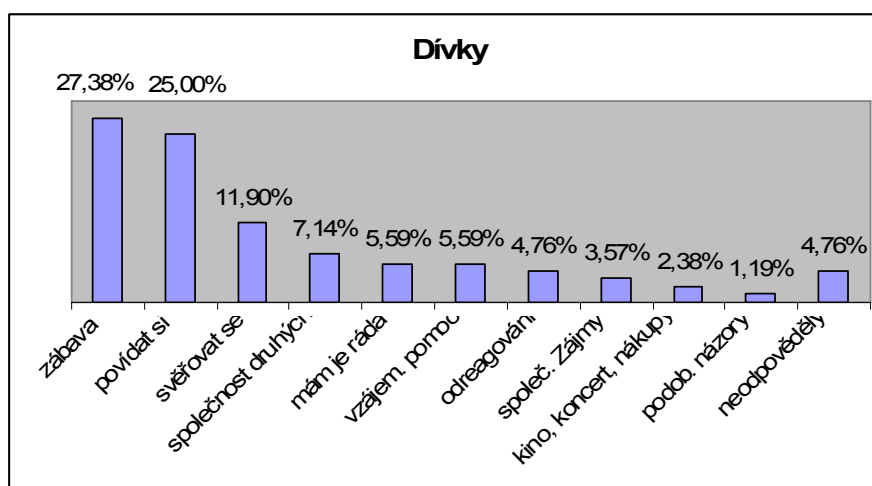
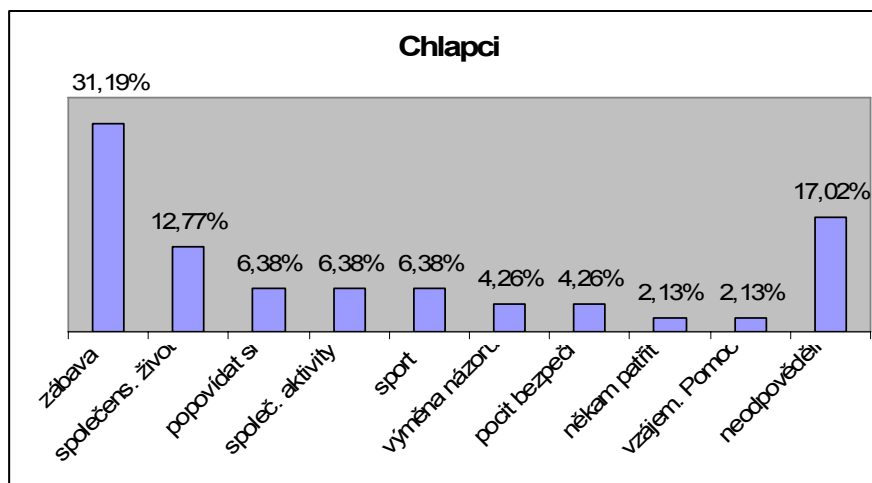
OTÁZKA Č. 15 - STÝKÁTE SE ČASTO S KAMARÁDY?

Téměř 95% dotázaných chlapců (34 jedinců) se často stýká se svými kamarády. Všechny dívky (46 jedinců) na tuto otázku odpověděly možností **ano**.

Tato otázka je důkazem, že adolescenti tráví poměrně mnoho času se svými kamarády. Význam kamarádů byl už vysvětlen u předcházející otázky.

OTÁZKA Č. 16 – PROČ SE STÝKÁTE S KAMARÁDY?

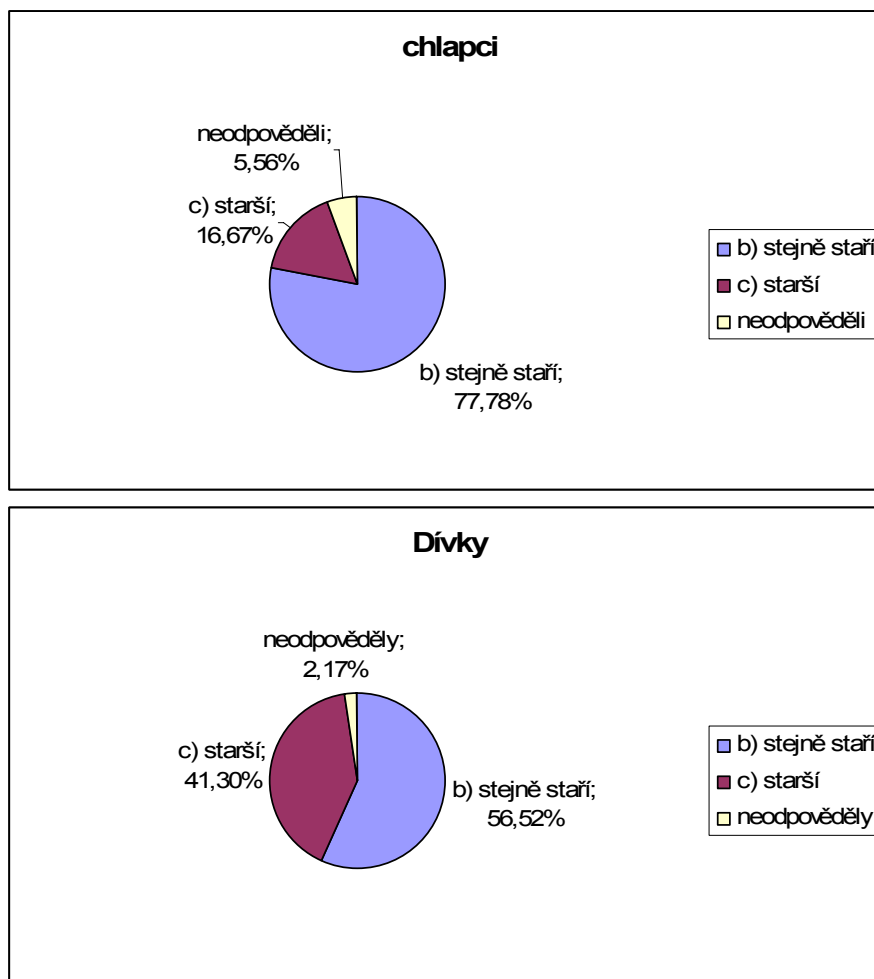

U této otázky můžeme opět vidět odlišnosti v odpovědích chlapců a dívek. Obě pohlaví vidí hlavní důvod styku s kamarády **zábavu**, takto odpovědělo 15 chlapců (31,19%) a 23 dívek (27,33%). Hned poté se dívky nejvíce zmiňují o **popovídání si** (21 odpovědí, 25%), **svěřování** a **řešení problémů** (10 odpovědí, 11,9%). 6 chlapců (12,77%) uvedlo jako důvod styku s kamarády **společenský život**.

Dospívající se chtějí bavit, užívat si naplno svůj život. Zábava je tedy hlavním důvodem styku s kamarády. Přátelství dívek je více zaměřeno na vzájemné důvěře a určitému typu intimity. Dívky proto u svých kamarádů

oceňují možnost popovídat si, svěřit se, řešit problémy nejrůznějšího typu a vzájemně si pomoci. Chlapce více spojují společné aktivity a zájmy.

OTÁZKA Č. 17 - STÝKATE SE ČASTĚJI S JEDINCI, KTERÍ JSOU...

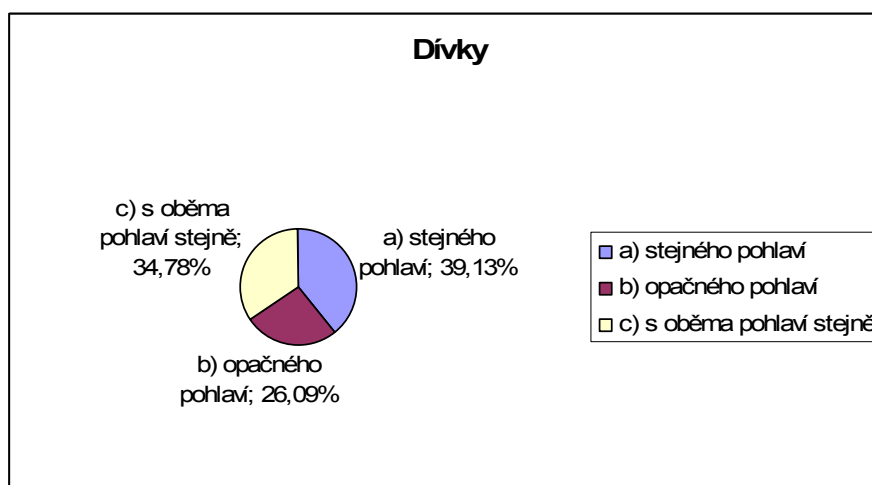
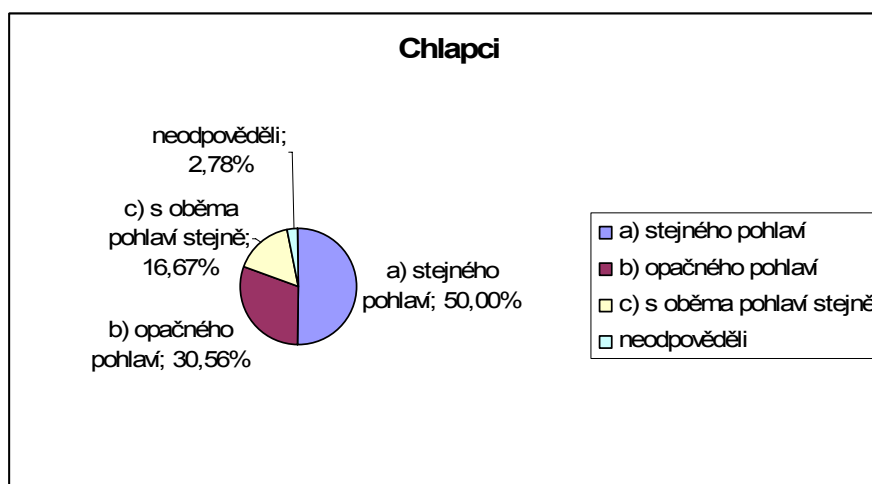

Nejvíce odpovědí na tuto otázku najdeme u možnosti **stejně staří**. Dotazník s touto odpovědí dotazník odevzdalo 28 chlapců (77,78%) a 26 dívek (56,52%). U dívek je v těsném závěsu odpověď druhá, a to **starší** (19 odpovědí, 41,3%). Chlapci tuto variantu uvedli méně často (6 odpovědí, 16,67%). Nikdo nezvolil variantu **mladší**.

Chlapci i dívky se nejvíce stýkají se stejně starými kamarády, tedy s vrstevníky. Vrstevníci mají stejné problémy, názory, zkušenosti a zájmy, proto si spolu tolik rozumí.

Dívky bývají i často se staršími, zkušenějšími a vyspělejšími jedinci. Dívky dospívají po všech stránkách rychleji než chlapci, proto jim mnohdy mohou jejich vrstevníci připadat nezralí a nedospělí. Proto vyhledávají starší kamarády, kteří jim mohou poskytnout jiné úhly pohledu na problém než vrstevníci.

OTÁZKA Č. 18 - STÝKÁTE SE ČASTĚJI S JEDINCI ...

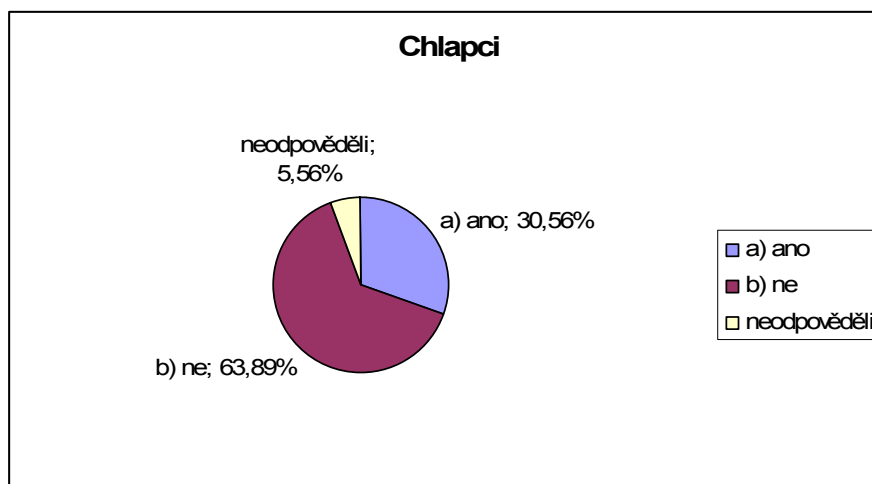

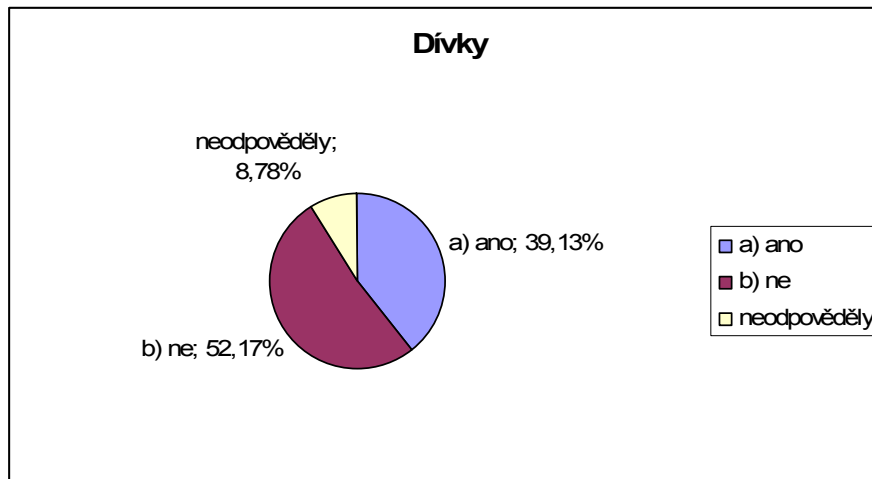
Největší zastoupení obsadila varianta **stejného pohlaví**, konkrétně tuto možnost zvolilo 18 chlapců (50%) a 18 dívek (39,13%). U dalších odpovědí se chlapci a dívky mírně liší. Druhou nejčastější vyznačenou odpovědí u chlapců byla možnost **opačného pohlaví** (11 odpovědí, 30,56%). 34,78% dívek (16 dotazovaných) se následně stýká s **oběma pohlavími stejně**.

Chlapci stále ještě dávají přednost mužským kamarádům, se kterými se cítí lépe a přirozeněji. Objevují se u nich i tendence přátelit se s dívkami, které jim nabízejí jiný pohled na vše, co dosud prožili.

Dívky se stýkají téměř stejně stýkají jak výhradně s dívkami, tak i s chlapci. V některých situacích tedy vyhledávají více dívky, v jiných naopak chlapce.

OTÁZKA Č. 19 - MĚLI JSTE POHLAVÍ STYK?

U této choulostivé otázky odpověděla převážná část chlapců možností **ne**, jednalo se o 63,89% (23 jedinců). Dívky na stejnou otázku nejčastěji odpověděli stejně, tedy **ne** (24 dotazovaných, 52,17%).

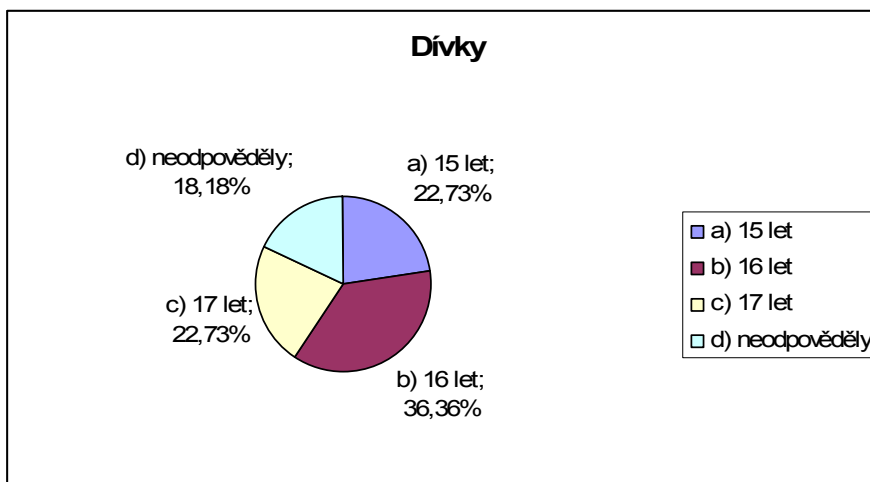
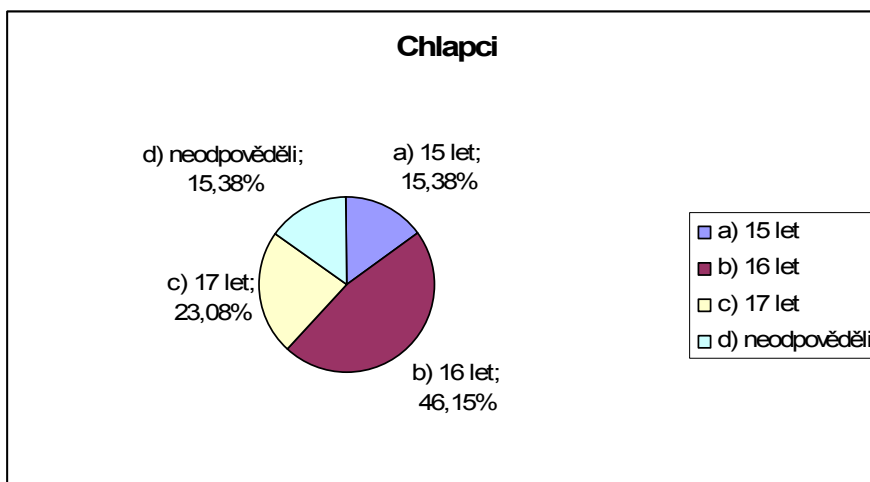
Dospívající se seznamují se svým tělem, ale zkoumají i tělo svého partnera. V období adolescence zpravidla proběhne i první pohlavní styk.

Překvapilo mě, že asi jen třetina chlapců měla pohlavní styk. U chlapců je totiž pohlavní pud silnější, ale na druhé straně dozrávají chlapci později než dívky.

Stejně tak ne mnoho dívek už svůj první pohlavní styk prožilo. Důvodem proč ostatní ještě nezačali žít pohlavní životem je pravděpodobně také nepřipravenost.

Vliv na tyto výsledky má zcela jistě i fakt, že výzkum byl proveden na gymnáziu. Existuje totiž rozdíl mezi uční a studenty, kdy učňové začínají svůj pohlavní život dříve než studenti.

OTÁZKA Č. 20 - KOLIK VÁM BYLO LET, KDYŽ JSTE MĚL/A 1. POHLAVNÍ STYK?

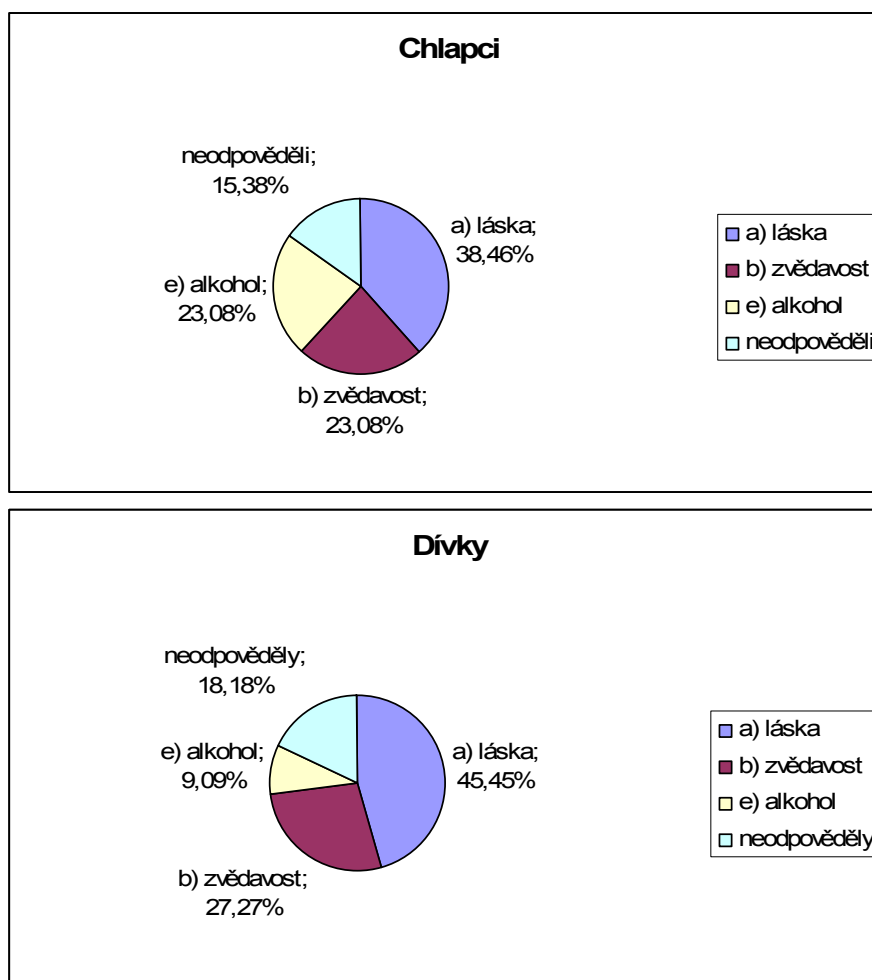
Nejvíce volenou možností u jedinců obou pohlaví bylo **16 let**. Tímto způsobem odpovědělo 6 chlapců (46,15%) a 8 dívek (36,36%). Na druhé pozici se u dívek stejnou měrou umístily možnosti **15 a 17 let**. Tyto varianty označilo 5 dívek, což činí 22,73%. U chlapců byl druhý nejčastější věk prvního pohlavního styku **17 let**. Tímto způsobem odpověděli 3 chlapci (15,38%).

Dochází k postupnému vyrovnávání věku mezi dívkami a chlapci, kteří už měli svůj první pohlavní styk. Toto je důkazem, že dochází k překonávání starých

stereotypů, kdy se předpokládalo, že právě chlapci jsou těmi vyspělejšími a zkušenějšími, kdežto dívky se nechají vést od chlapců.

Nejčastějším věkem, kdy u dotazovaných došlo k prvnímu pohlavnímu styku, bylo 16 let. Nešlo tedy o uspěchané pokusy, kdy už není pro dospívající sex nezákonný, ale o vyčkávání na vhodný okamžik s vhodnou osobou.

OTÁZKA Č. 21 - JAKÝ BYL DŮVOD VAŠEHO 1. POHLAVNÍHO STYKU?

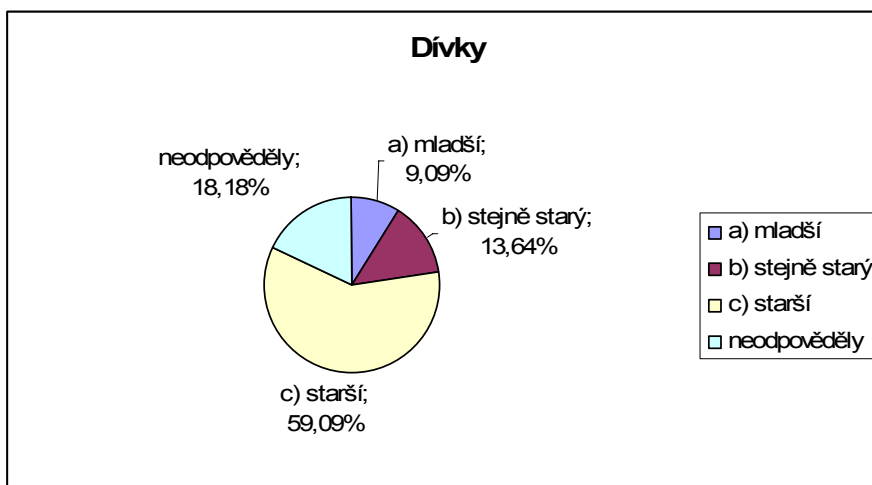
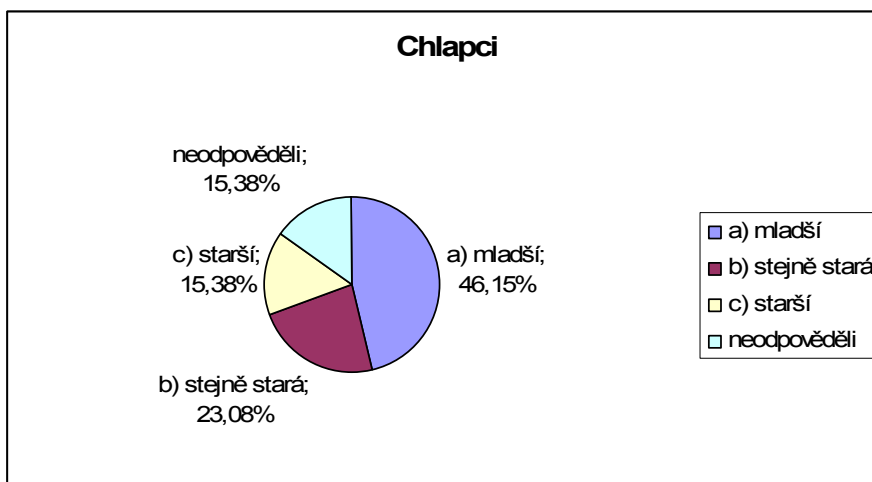

Chlapci i dívky odpověděly nejčastěji stejně, a to položkou **láska**. Tuto možnost zvolilo 5 chlapců

(38,46%) a 10 dívek (45,45%). U chlapců byla i často označena varianta **jiný důvod**, konkrétně **alkohol**. K této možnosti se vyjádřil 3 chlapci (23,08%).

Hlavní důvodem k prvnímu koitu byla láska. U dívek se předpokládá, že nejdříve potřebují citovou vazbu a teprve potom následuje sex. U chlapců mě tento výsledek překvapil. Toto svědčí o tom, že i chlapci nevyhledávají nahodilé letmé známosti a počkají si na ten správný okamžik s milovanou osobou.

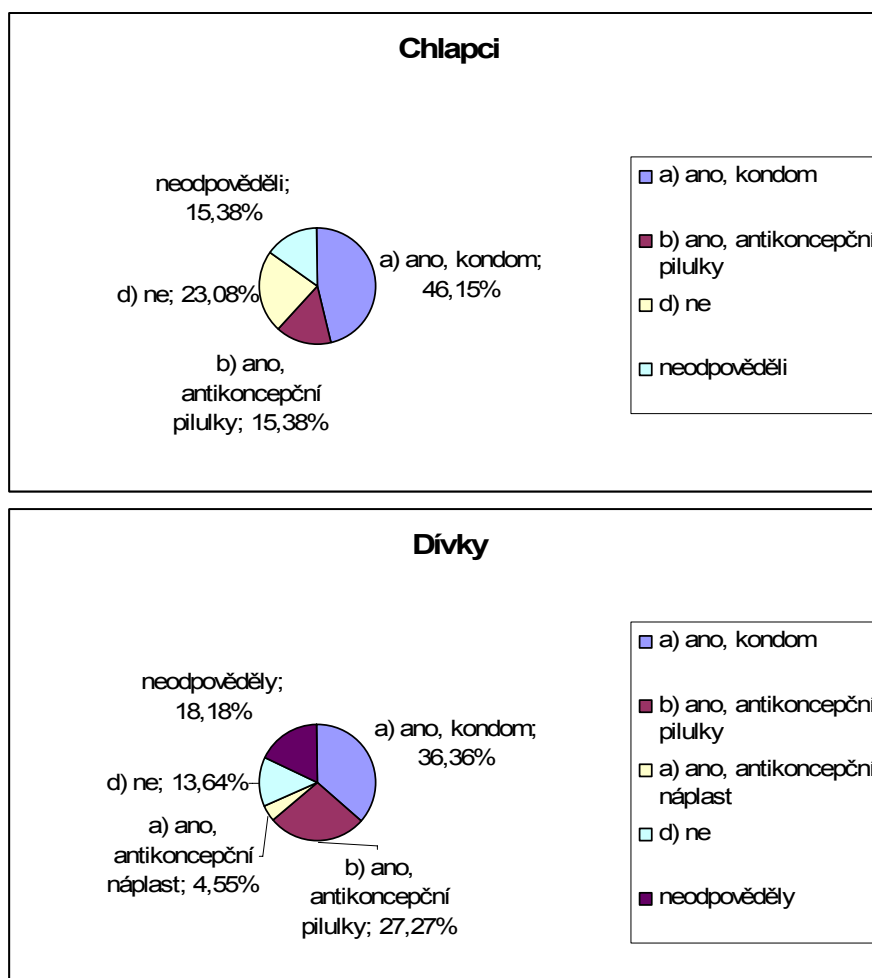
OTÁZKA Č. 22 - BYL/A VÁŠ/VAŠE PARTNER/KA PŘI 1. POHLAVNÍM STYK...

Chlapci odpovídali především variantou **mladší** (6 odpovědí, 46,15%) a dívky naopak variantou **starší** (13 odpovědí, 59,09%).

Dívky často mívají starší partnery, kteří jim připadají vyzrálejší než jsou jejich vrstevníci. Tento fakt se potvrdil i u chlapců - jejich partnerky při prvním pohlavním styku byly převážně mladší než oni sami.

OTÁZKA Č. 23 - POUŽILI JSTE PŘI 1. POHLAVNÍM STYKU OCHRANU?

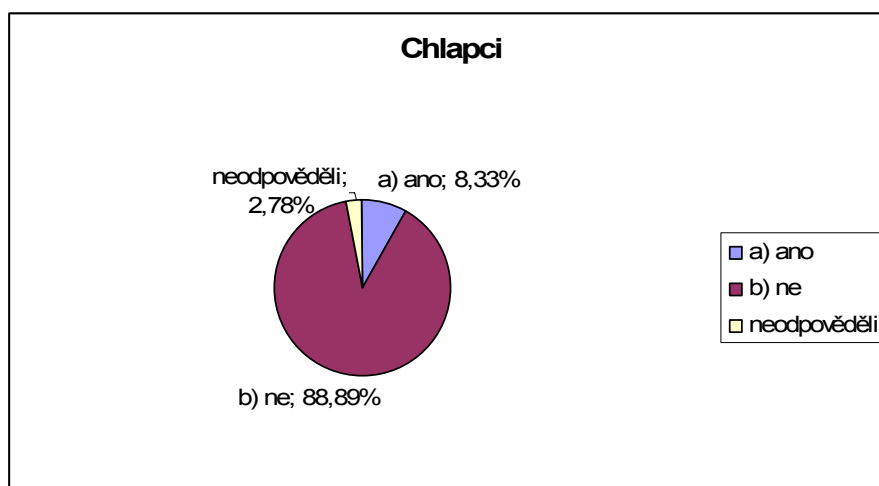

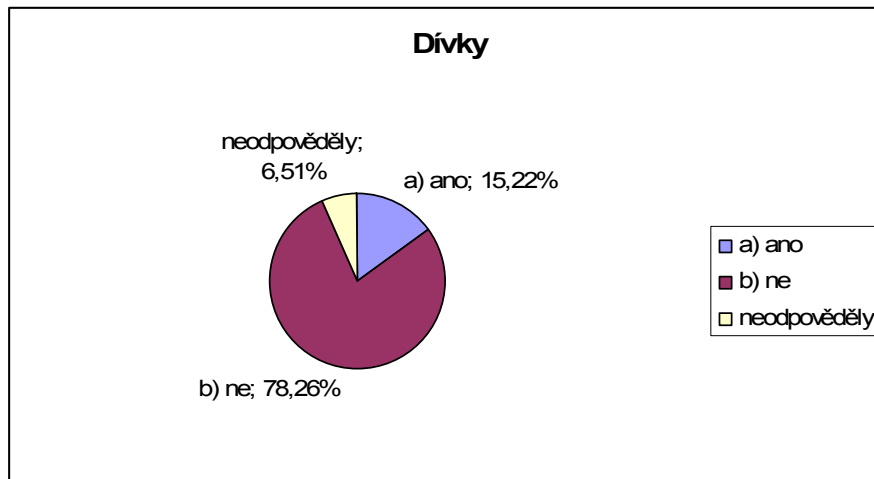
Téměř všichni dotázaní použili při svém prvním pohlavním styku ochranu. Nejčastější způsob ochrany je

kondom, který při své první sexuální zkušenosti použilo 6 chlapců (6,15%) a 8 dívek (36,36%). Druhou nejčastější prevencí proti nechtěnému početí představují **antikoncepční pilulky**. Tuto možnost ochrany označili 2 chlapci (15,38%) a 6 dívek (27,27%). Jen mizivý počet jedinců se při svém prvním pohlavním styku nechránilo vůbec. Jedná se o 3 chlapce (15,38%) a 3 dívky (18,18%).

Adolescenti většinou znají rizika spojená s nechráněným pohlavním stykem, takže už při prvním koitu používají účinnou ochranu. Nejčastěji volenou ochranou byl **kondom**, který patří i mezi nejdostupnější metody ochrany. U dívek bylo i poměrně velké zastoupení **antikoncepčních pilulek**, které mají pro dívky i další výhody, např. zlepšují stav pleti, zmírňují bolesti a krvácení při menstruaci.

OTÁZKA Č. 24 - MÁTE NĚJAKÉ HOMOSEXUÁLNÍ ZKUŠENOSTI?

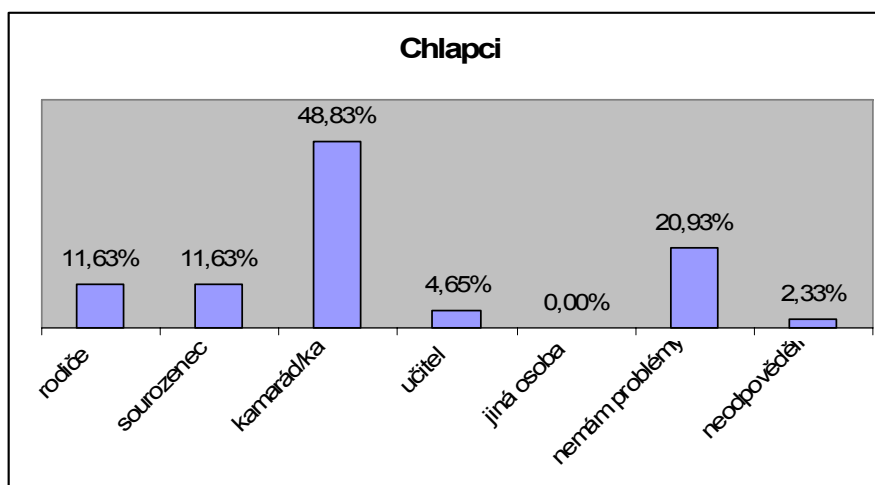

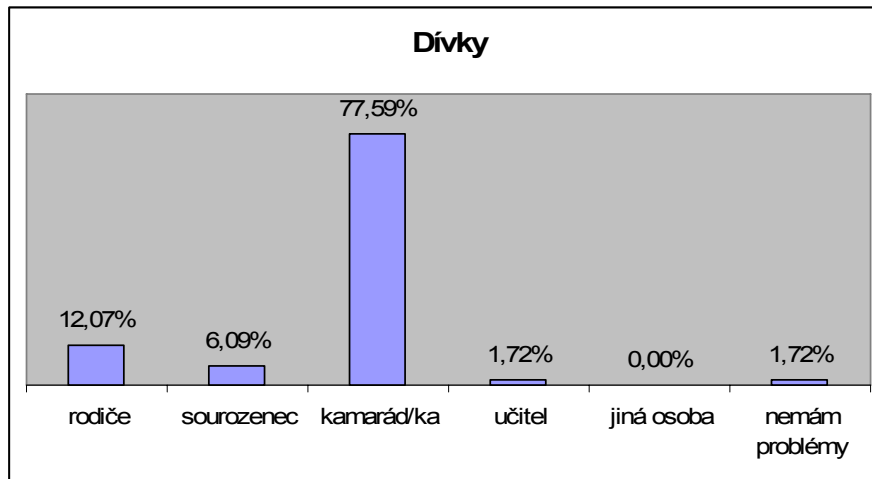

Studenti v tomto případě nejvíce volili možnost **ne**, jedná se o 32 chlapců (88,89%) a 36 dívek (78,26%). Naopak jen malé množství adolescentů označilo variantu **ano**, konkrétně 3 chlapci (8,33%) a 3 dívky (15,22%).

Homosexuální zkušenosti mohou být dle J. Langmeiera předstupněm heterosexuálních zkušeností. Homosexuální zkušenosti nejsou mezi adolescenty příliš rozšířeny. Častější zkušenosti s jedincem stejného pohlaví uvedly dívky, které jsou otevřenější a přístupnější vůči homosexuálním praktikám.

OTÁZKA Č. 25 - S KÝM NEJČASTĚJI ŘEŠÍTE PROBLÉMY S LÁSKOU?

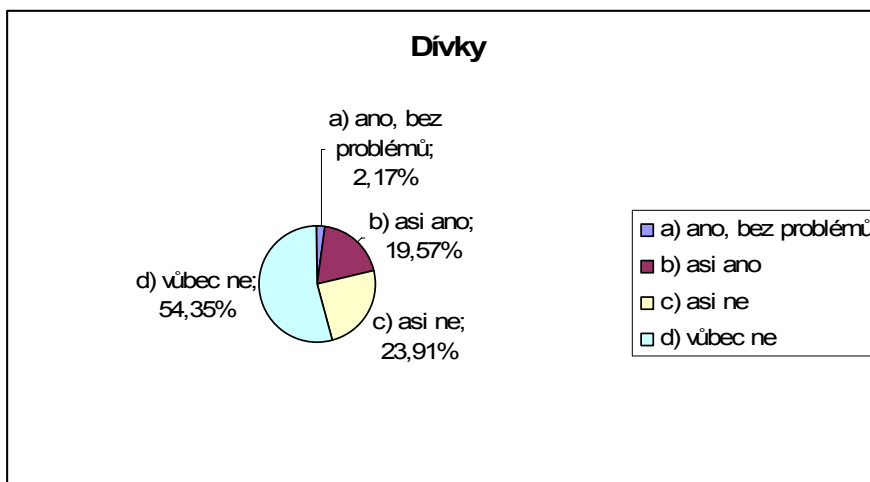
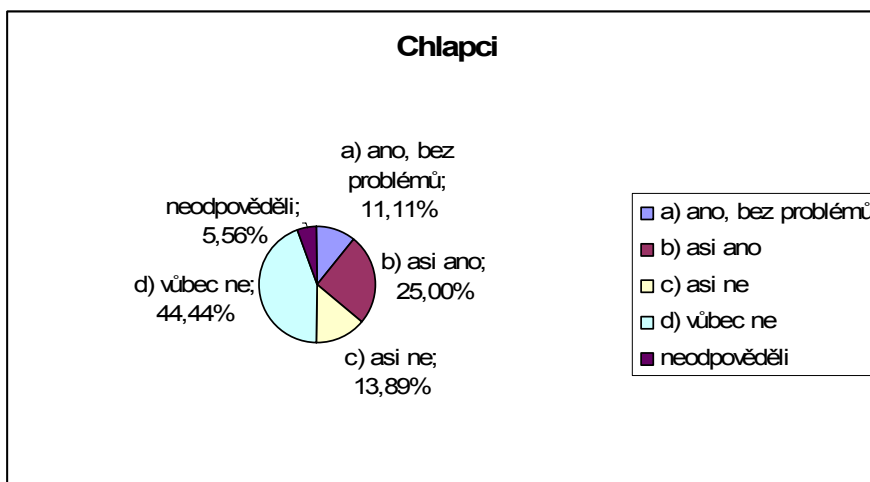

Dotázaní nejčastěji řeší své problémy týkající se lásky s **kamarádem/kamarádkou**. Tímto způsobem odpovědělo 48,83% chlapců a 77,59% dívek. Následně řeší studenti své problémy s láskou s rodinnými příslušníky, tedy s **rodiči** (11,63% chlapců a 12,07% dívek) nebo **sourozenci** (11,63% chlapců a 6,9% dívek). Poměrně velké množství chlapců (20,93%) uvedlo, že žádné problémy s láskou nemá.

Řešení problémů s láskou patří mezi choulostivé záležitosti, se kterými se adolescenti svěřují jen svým nejbližším, většinou kamarádům, popř. sourozencům, když od sebe nejsou příliš věkově vzdálení. S možností řešení milostných trablů s rodiči jsem předem příliš nepočítala. Tohle může být důkazem, že adolescenti a rodiče k sobě opět nachází cestu a vytváří se mezi nimi nový vztah založený na důvěře, přátelství, vzájemném porozumění a respektování.

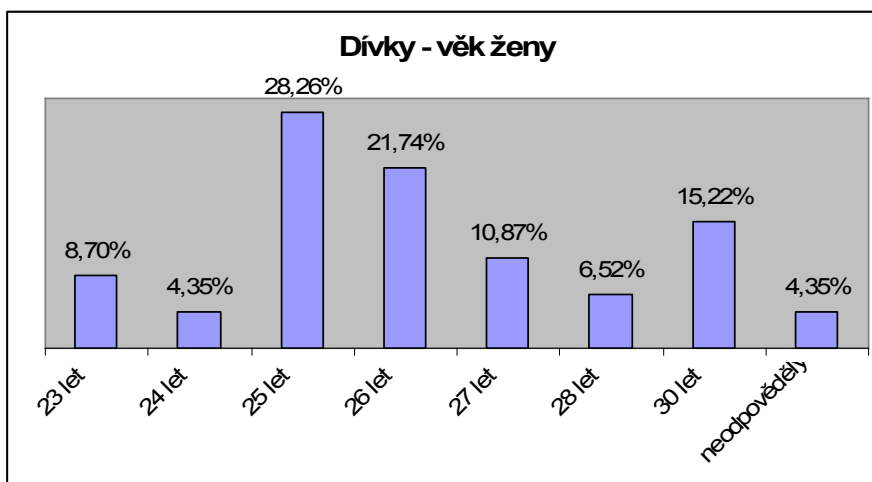
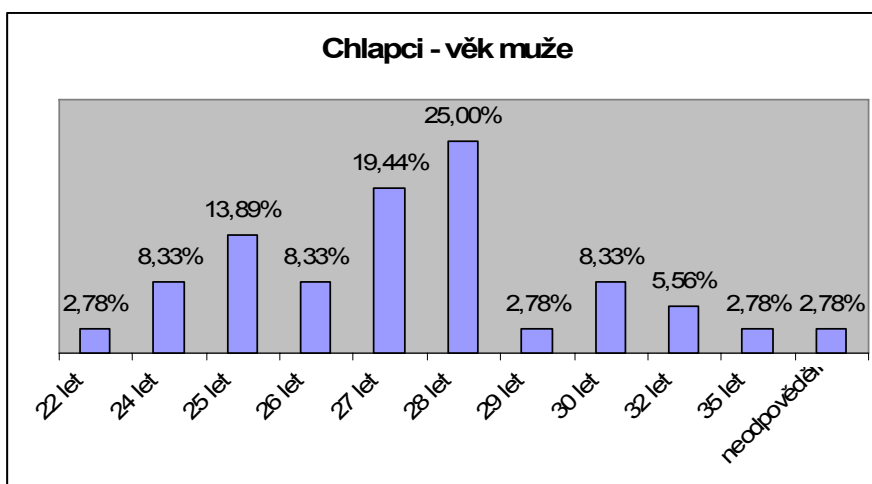
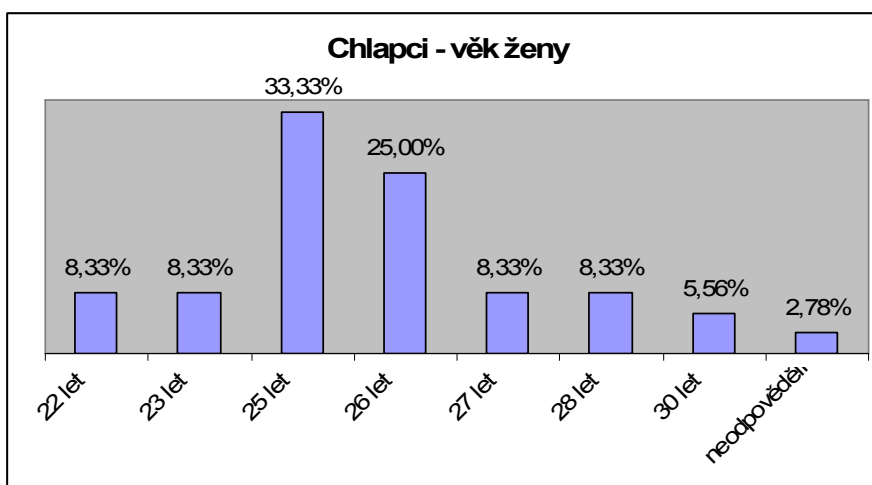
OTÁZKA Č. 26 - DOKÁŽETE SI PŘEDSTAVIT, ŽE BY JSTE SE
TEĎ STAL/A RODIČEM?

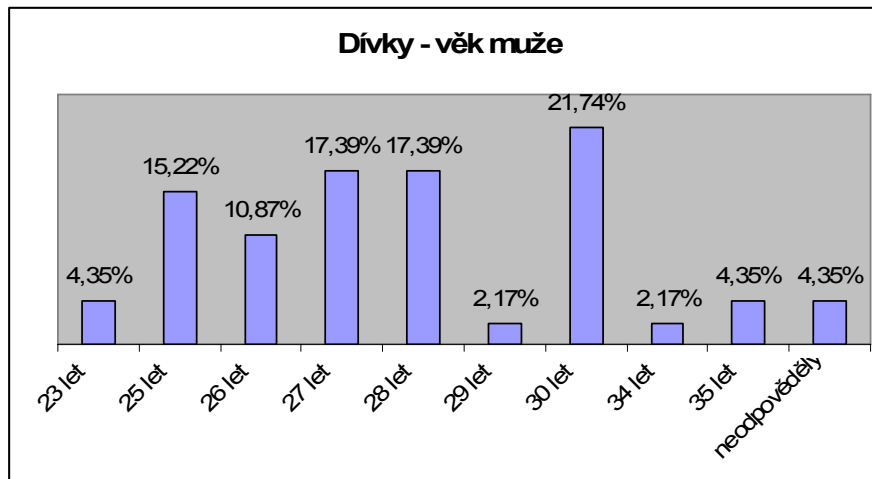

Dotazovaní nejčastěji odpovídali možností **vůbec ne**. Tímto způsobem odpovědělo 16 chlapců (44,44%) a 25 dívek (54,35%). Následující odpovědí byla varianta **asi ne** u dívek (11 odpovědí, 23,91%) a **asi ano** u chlapců (9 odpovědí, 25%).

Tyhle výsledky pro mne znamenaly překvapení. Dívky dospívají rychleji a během období adolescence se u některých objevuje přání mít dítě. To se u dotazovaných dívek neukázalo. Naopak dotazovaní chlapci se u této otázky projeví vyzrálěji a připustili si možnost stát se rodičem.

OTÁZKA Č. 27 – V KOLIKU LETECH JE PODLE VÁS VHDNÉ
UZAVÍRAT MANŽELSTVÍ?

Podle převážného množství chlapců i dívek by při sňatku měly být **ženy** staré **25** nebo **26 let**. Položku 25 let označilo 12 chlapců (33,33%) a 13 dívek (28,26%). K možnosti 26 let se vyjádřilo 9 chlapců (25%) a 10 dívek (21,74%).

Muži by při uzavírání manželství podle převážné většiny chlapců měli dosáhnout věku **28 let** (9 odpovědí, 25%) nebo **27 let** (7 odpovědí, 19,44%). Dívky častěji jako vhodný věk pro muže uzavírající manželství volily věk **30 let**. Tímto způsobem odpovědělo 7 dívek, což činí 21,74%.

Tyto výsledky ukázaly, že dnešní adolescenti na uzavírání manželství příliš nespíchají. Už dávno neplatí fakt, že by se sňatky měly konat po ukončení vzdělání. Dnešní dospívající chtějí dále studovat, popř. si ještě něco užít, cestovat apod. Teprve ve vyspělejším věku přichází na řadu sňatek. Chlapci i dívky se shodli na tom, že muži by měli uzavírat sňatek ve starším věku než ženy.

OTÁZKA Č. 28 - SEŘAĎTE JEDNOTLIVÉ POLOŽKY PODLE TOHO, JAK JSOU PRO VÁS DŮLEŽITÉ

Grafy k této otázce jsou uloženy jako příloha č. 3.

První místo obsadila položka **rodiče, sourozenci**. Tímto způsobem dotazník vyplnilo 22 chlapců (61,11%) a 20 dívek (43,47%). O druhé a třetí místo se dělí možnosti **kamarádi** a **partner/ka**. Jako nejméně důležité se pro adolescenty zdají být **peníze**. Tímto způsobem odpovědělo 29 dívek (63,04%) a 21 chlapců (58,13%).

Tato otázka je opět důkazem, že vztahy mezi adolescenty a jejich rodiči nejsou tak katastrofální, jak se někteří domnívají. Převážná většina dospívajících upřednostňuje své rodiče a sourozence před kamarády.

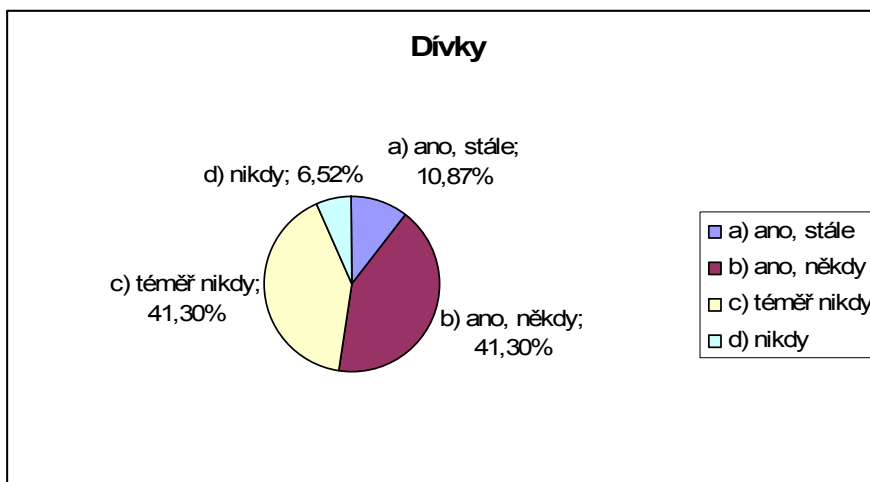
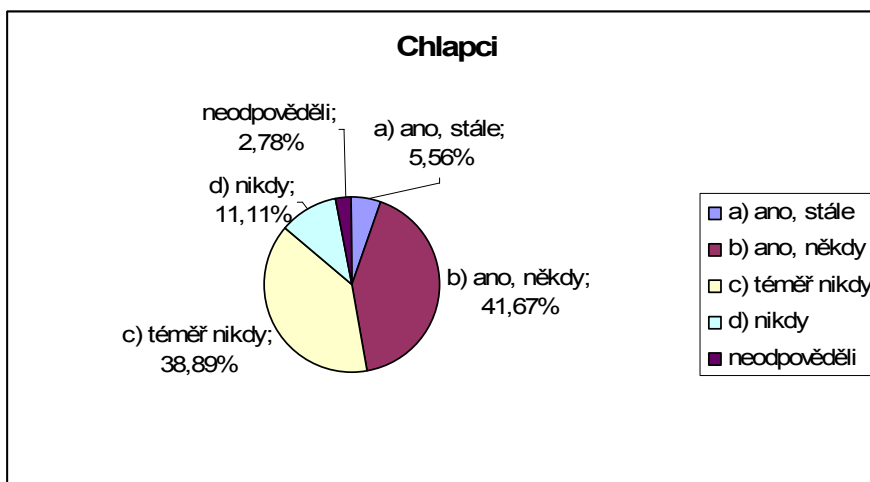
Mírné rozdíly jsou v hodnocení dívek a chlapců u položek **kamarádi** a **partner/ka**. Dívky preferují více kamarády, partner pro ně stojí až za nimi. U chlapců je to naopak - přednější jsou partnerky a teprve potom kamarádi. Toto je také důkazem, že i chlapci dospívají a prožívají svoje vztahy naplno.

Adolescenti si plně uvědomují význam a důležitost zdraví. Varianta **zdraví** zaujímá druhou nebo čtvrtou příčku u chlapců. U dívek se dokonce umístila na místě prvním.

Tato otázka opět potvrdila fakt, že pro adolescenty není **vzdělání** příliš důležité.

Položka **peníze** se u obou pohlaví umístila na posledním místě, což mě překvapilo. Opět je dokázán fakt, že adolescenti dospívají a stávají se z nich zodpovědní a rozumní dospělí lidé.

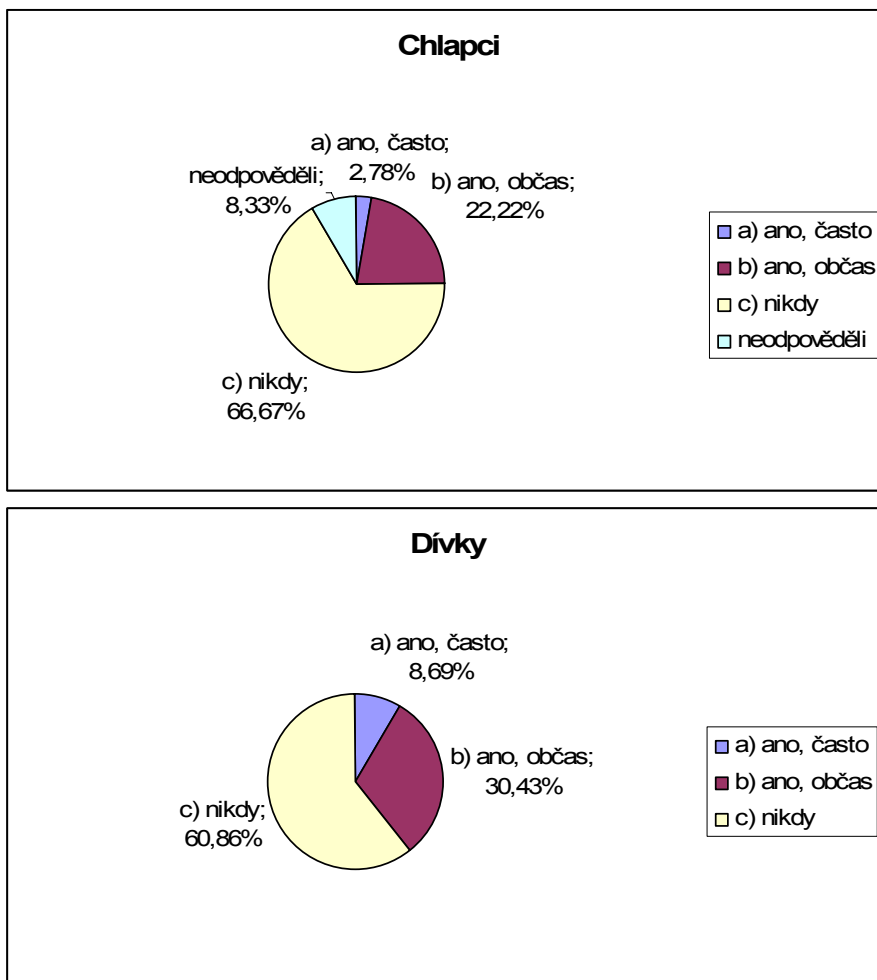
OTÁZKA Č. 29 - VYSKYTUJÍ SE U VÁS ZMĚNY NÁLAD BEZ ZŘEJMÉHO DŮVODU?

Nejvíce odpovědí zaznamenala u chlapců položka **ano, někdy** (15 odpovědí, 41,67%), v těsném závěsu stojí možnost **téměř nikdy** (14 odpovědí, 38,89%). Dívky odpověděly stejnou měrou položkami **ano, někdy** a **téměř nikdy**. U obou případech to činí 41,3% (19 odpovědí).

Adolescenti pozvolna dozrávají i v emoční sféře. Klesá jejich impulsivnost, nálady bývají ustálenější a stabilnější. U některých dochází k těmto procesům rychleji, to jsou ti, když netrpí změnami nálad téměř nikdy. I u zbývajících je patrný pokrok - změny nálad, které sami nedokáží vysvětlit, se vyskytují jen někdy.

OTÁZKA Č. 30 - PŘEMÝŠLELI JSTE O SEBEVRAŽDĚ?

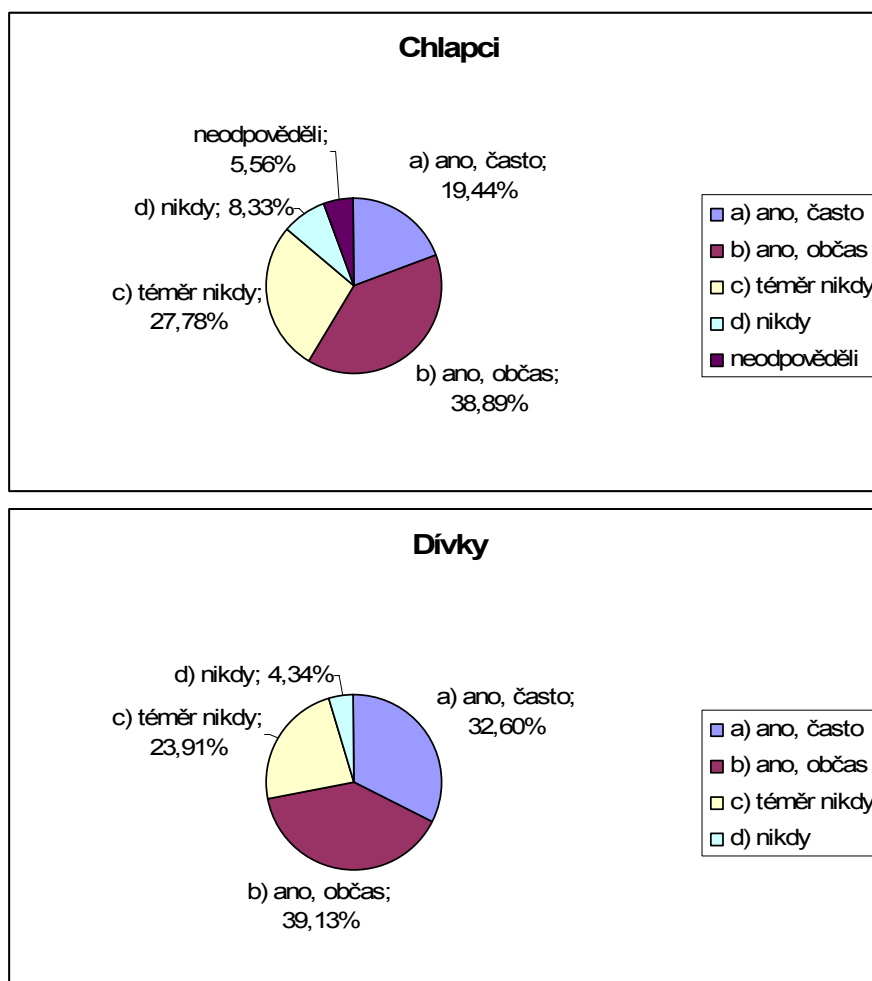

Nevíce jedinců odpovědělo variantou **nikdy**. Konkrétně takto učinilo 24 chlapců (66,67%) a 28 dívek (60,86%). Druhou odpovědí byla možnost **ano, občas**, tuto položku označilo 8 chlapců (22,22%) a 14 dívek (30,43%).

Potěšilo mě, že převážná většina dotazovaných o sebevraždě nikdy nepřemýšlela. Dívky obecně uvažují o sebevraždě častěji než chlapci. Je to pravděpodobně tím, že jsou citlivější, hodně jim záleží na tom, co si o nich myslí lidé z okolí a společnost na ně klade vyšší nároky než na chlapce. Tímto na dívky působí obrovský tlak, který nezvládají a snaží

se z této obtížné situace uniknout prostřednictvím sebevraždy.

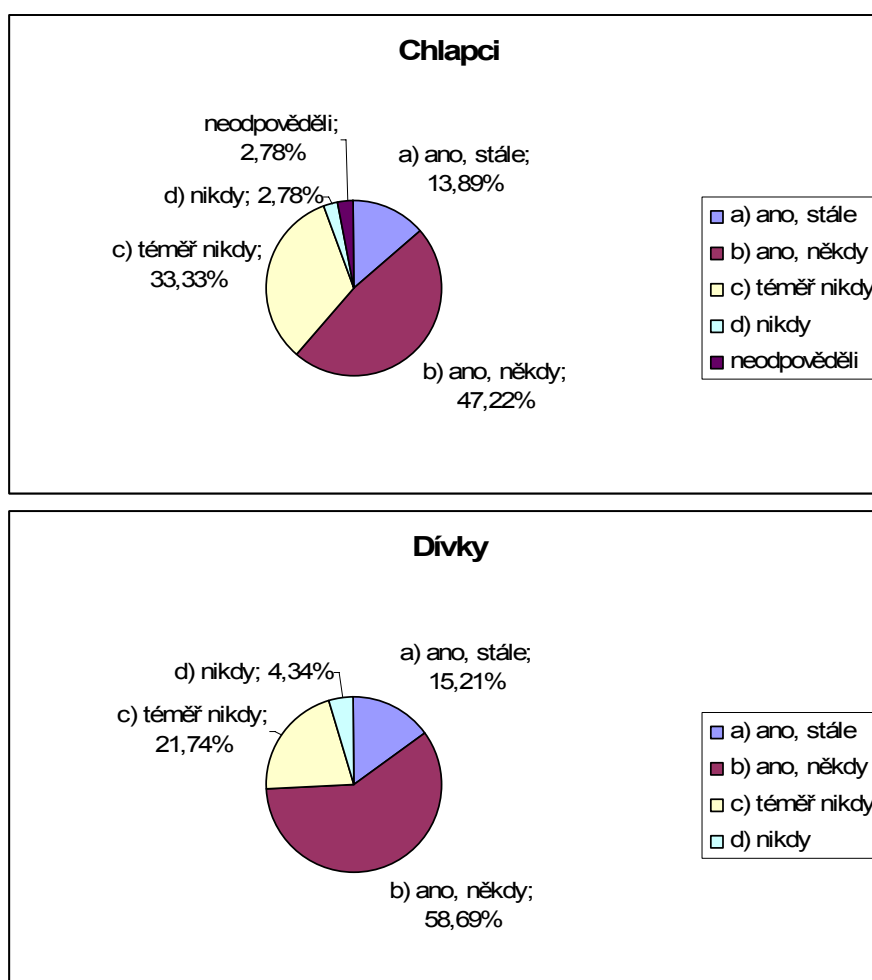
OTÁZKA Č. 31 - PŘEMÝŠLÍTE NAD SMYSLEM ŽIVOTA, SMRTÍ, POSMRTNÉM ŽIVOTU?

Nejvíce odpovědí zaujímá možnost **ano, občas**. S touto odpovědí odevzdalo dotazník 14 chlapců (38,89%) a 18 dívek (39,13%). 27,78% chlapců (10 jedinců) dále uvedlo položku **téměř nikdy** a poté variantu **ano, často**, kterou označilo 7 chlapců (19,44%). Dívky odpovídaly v opačném pořadí. 32,6% dívek (15 jedinců) zahrlo položku **ano, často** a 23,91% (11 odpovědí) možnost **téměř nikdy**.

S kognitivním vývojem souvisí fakt, že adolescenti rádi přemýšlí o obecných pojmech. Dospívající milují tajemství a záhady. Přemýšlí tedy o smrti, smyslu života a posmrtném životu. Posmrtným životem a smyslem života se zabývají více dívky. Opět to zřejmě souvisí s jejich duševním vývojem. Dívky jsou vnímavější, proto se asi více zabývají touto problematikou. Chtějí se dostat k jádru věci a nespokojí se jen s tím, co je dáno. Pátrají po tom, proč to tak je.

OTÁZKA Č. 32 – MÁTE KONFLIKTY S RODIČI?

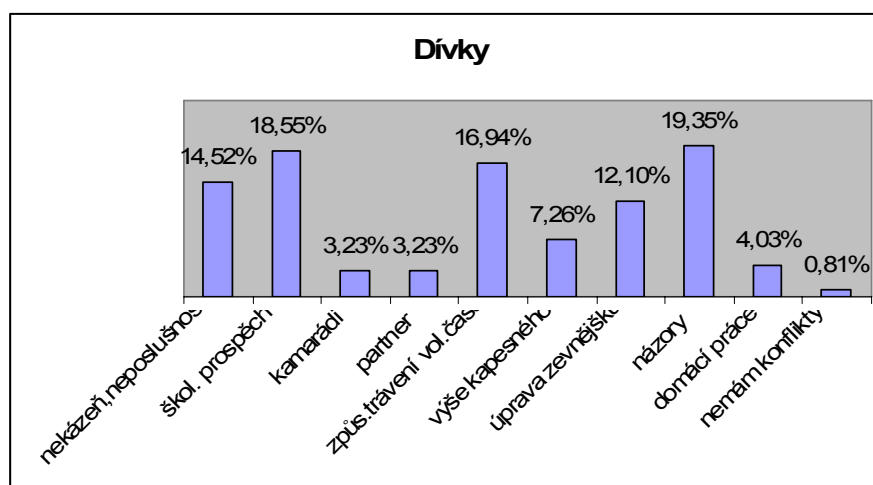
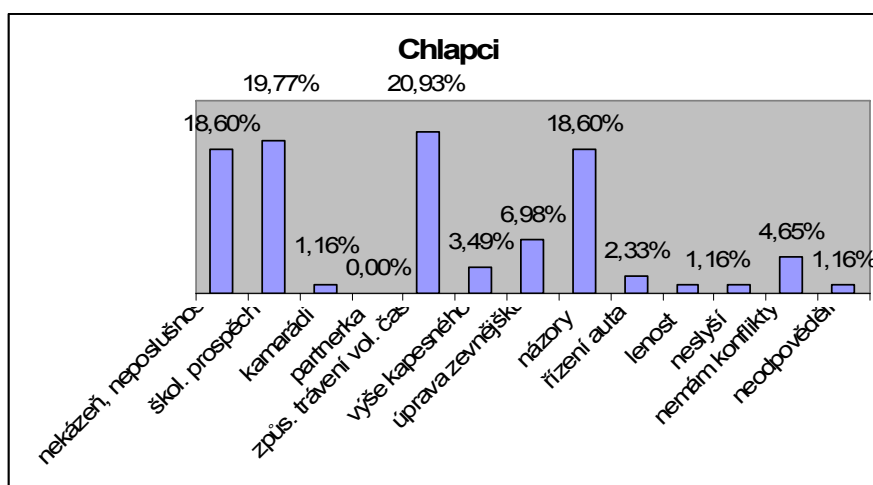

Chlapi i dívky odpověděli nejčastěji možností **ano, někdy**, udělalo tak 17 chlapců (47,22%) a 27 dívek

(58,69%). Druhou nejčastější odpovědí byla položka **téměř nikdy**, kterou označilo 33,33% chlapců (12 jedinců) a 21,74% dívek (10 odpovědí).

V období adolescence dochází k postupnému vyrovnávání vztahů mezi adolescenty a jejich rodiči. Vztah nabývá nových kvalit. Adolescenti dokáží poměrně dobře regulovat své chování a rodiče se smířili s faktem, že jejich potomci už opravdu nejsou malými bezbrannými dětmi. Toto vše vede k pozvolnému vyrovnávání vztahů, proto se konflikty mezi adolescenty a rodiči u obou pohlaví vyskytují jen někdy, popř. téměř nikdy.

OTÁZKA Č. 33 - KVŮLI ČEMU MÁTE KONFLIKTY S RODIČI?

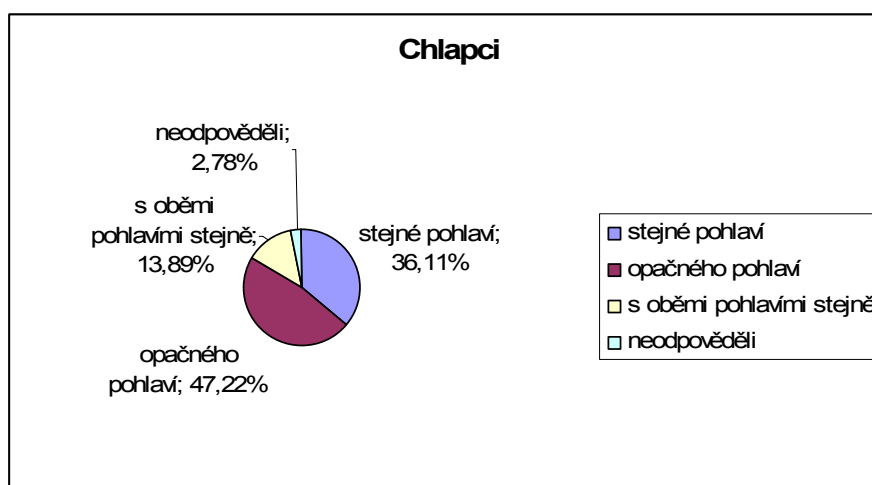

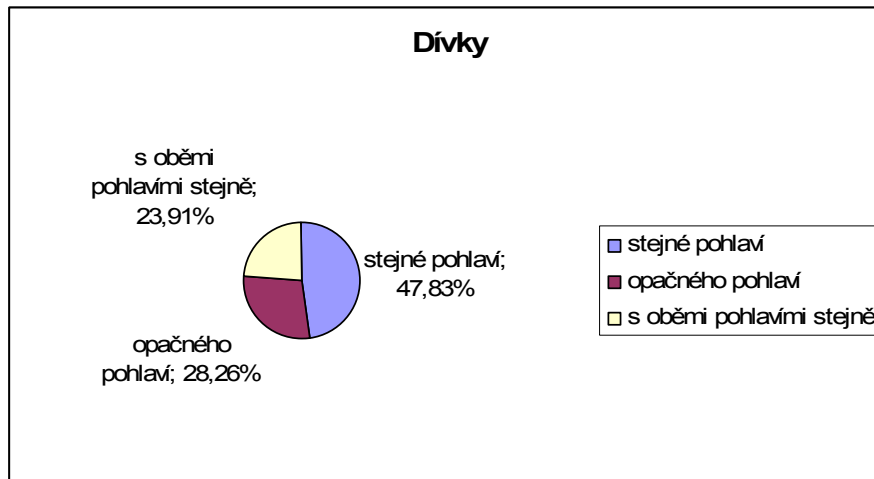
Chlapci volili nejčastěji položku **způsob trávení volného času** (20,93%). Dále u chlapců stojí varianta **školní prospěch** (19,77%). **Nekázeň, neposlušnost** a **názory** označilo shodně 18,6% dotazovaných chlapců.

Dívky nejčastěji zaznamenaly možnost **názory** (19,35%). 18,55% dívek dále vyplnilo položku **školní prospěch**, 16,94% dotázaných dívek označilo variantu **způsob trávení volného času**. Dalším nejčastějším podnětem konfliktů s rodiči je dle dívek **nekázeň a neposlušnost** (14,52%).

Chlapci i dívky se shodli na podnětech konfliktů s rodiči. Příčinou konfliktů mohou být generační rozdíly a s nimi spjaté rozdílné pohledy na studium, volbu oblečení, popř. účesu, způsob trávení volného času a především názory. Rodiče mívají úplně jiné představy o tom, co by jejich děti měly a jakým způsobem dělat. Dívky se dále zmiňují, že konflikty s rodiči vznikají kvůli domácím pracím a úklidu, tedy typicky „ženským“ pracím. Chlapci takové problémy nevedli, takže se od nich domácí práce příliš neočekávají, nebo s nimi chlapci nemají žádné problémy a pilně tyto úkoly plní.

OTÁZKA Č. 34 - **MÁTE ČASTĚJI KONFLIKTY S RODIČEM...**

Chlapci nejvíce označili variantu **s rodičem opačného pohlaví**, a to ve 47,22% (17 odpovědí). S **rodičem stejného pohlaví** má častější problémy 36,11% chlapců (13 jedinců). U dívek je to přesně naopak. 22 dotazovaných dívek (47,22%) mívá častěji konflikty s **rodičem stejného pohlaví** a 13 dívek (28,26%) s **rodičem opačného pohlaví**.

P. Macek tvrdí, že méně konfliktů mají adolescenti s rodičem stejného pohlaví. U chlapců se tato teze potvrdila. Dívky naopak více problémů zaznamenávají se svými matkami. Důvodem může být fakt, že se ve výchově více angažují ženy.

2.6 Vyhodnocení testu osobnosti

Chromatický test osobnosti obsahuje celkem 49 položek. Vybrala jsem 15 položek, které nejvíce charakterizují období adolescence. Jedná se položky: *alkohol, budoucnost, být první, já (sám), kamarádi/kamarádky, láska, lidé, matka, minulost, nuda, otec, sex, štěstí, vzdělání a zábava*. U každé položky uvedu, jaký vztah adolescenti k dané položce pociťují.

ALKOHOL

Dívky	9	12	14	11
Dívky %	19,57%	26,09%	30,43%	23,91%
Chlapci	6	14	11	5
Chlapci %	16,67%	38,89%	30,56%	13,89%

Nejvíce dívek má k alkoholu **převážně negativní** vztah, tímto způsobem odpovědělo 14 dívek (30,43%). U chlapců je vztah k alkoholu **převážně pozitivní**. Takové hodnocení alkoholu má 14 dotazovaných chlapců, což činí 38,89%.

S alkoholem se jedinci setkávají téměř na každém kroku. Alkohol je společensky tolerovanou drogou, kterou dospívající seženou téměř na každém kroku a bez větší námahy. U adolescentů bývá s alkoholem často spojená zábava, tedy příjemné prožitky. Přesto u dotazovaných nepřevažuje jasně pozitivní vztah. Z toho plyne, že adolescenti se umí bavit i bez požití omamných látek.

BUDOUCNOST

Body	6-12 bodů	13-18 bodů	19-24 bodů	25-33 bodů
Dívky	20	16	8	2
Dívky %	43,48%	34,78%	17,39%	4,35%
Chlapci	12	10	12	2
Chlapci %	33,33%	27,78%	33,33%	5,56%

V hodnocení budoucnosti se objevují rozdíly mezi dívkami a chlapci. 20 dívek (43,48%) vnímá budoucnost **zásadně pozitivně**. U chlapců je stejně zastoupeno vnímání **zásadně pozitivní** a **převážně negativní**. V obou případech test osobnosti vyplnilo tímto způsobem 12 chlapců, tedy 33,33%.

Dívky vkládají do budoucnosti velké naděje, jsou si jisté, že pro ně budoucnost bude výhodná a příjemná. Proto ji vidí pozitivně. Chlapci od budoucnosti tolik

nečekají, jsou skeptičtější, čekají různé problémy, které pro ně budou překážkou.

BÝT PRVNÍ

Body	6-12 bodů	13-18 bodů	19-24 bodů	25-33 bodů
Dívky	18	13	15	0
Dívky %	39,13%	28,26%	32,61%	0,00%
Chlapci	7	13	13	3
Chlapci %	19,44%	36,11%	36,11%	8,33%

Opět se zde setkáváme s rozdíly mezi dívkami a chlapci. Dívky nejčastěji položku *být první* vnímají **zásadně pozitivně**, konkrétně se jedná o 18 dívek, které činí 39,13% dotazovaných. U chlapců je ve stejném měřítku zastoupeno hodnocení položky *být první* **převážně pozitivní** a **převážně negativní**. V obou případech se k jednotlivým variantám přiklonilo 13 chlapců, tedy 36,11% dotazovaných.

Tato položka ukazuje ambice dospívajících. Dívky se prokázaly být více ctižádostivými, jsou jasně a tvrdě za svým cílem. Pro dívky je vítězství velmi důležité. U chlapců se tyto tendence tolik nevyskytují, pro ně vítězství nehraje tak důležitou roli jako u dívek.

JÁ (SÁM)

Body	6-12 bodů	13-18 bodů	19-24 bodů	25-33 bodů
Dívky	33	9	4	0
Dívky %	71,73%	19,57%	8,70%	0,00%
Chlapci	16	10	8	2
Chlapci %	44,44%	27,78%	22,22%	5,56%

Většina dotazovaných studentů má **zásadně pozitivní** vztah k vlastní osobě. Takové hodnocení vztahu k sobě samému má 33 dívek (71,73%) a 16 chlapců (44,44%).

Položka *já sám* ukazuje vztah jedince k sobě samému. Dívky se ukázaly být vyspělejší, jsou samy se sebou smířené. Přijaly své přednosti i nedostatky a mají se rády takové, jaké jsou. I u chlapců převažuje pozitivní hodnocení, které je ale méně procentuálně zastoupené než u dívek. Přesto můžu říci, že i chlapci si sami sobě nic nenalhávají a jsou sami sebou.

KAMARÁDI/KAMARÁDKY

Body	6-12 bodů	13-18 bodů	19-24 bodů	25-33 bodů
Dívky	15	14	6	4
Dívky %	32,61%	30,43%	13,04%	8,70%
Chlapci	18	9	8	1
Chlapci %	50,00%	25,00%	22,22%	2,78%

U obou pohlaví se setkáváme se **zásadně pozitivním** vztahem ke kamarádům. Procentuální zastoupení chlapců s tímto hodnocením činí 50% dotazovaných, tedy 18 jedinců. 15 dívek (32,61%) odpovědělo stejným způsobem.

Adolescenti tráví poměrně mnoho času se svými kamarády. Pro dívky přesto zůstávají důležitější rodiče, především matka a kamarádi zabírají až druhé místo v pomyslném řebříčku hodnot. Pro chlapce jsou naopak důležitější jejich kamarádi a rodiče pro ně nehrají tak důležitou roli jako kamarádi.

LÁSKA

Body	6-12 bodů	13-18 bodů	19-24 bodů	25-33 bodů
Dívky	24	14	5	3
Dívky %	52,17%	30,43%	10,87%	6,52%
Chlapci	10	16	7	3
Chlapci %	27,78%	44,44%	19,44%	8,33%

U položky *láska* se setkáváme s rozdíly v hodnocení dívek a chlapců. Nejvíce dívek (24 jedinců, 52,17%) hodnotí lásku **zásadně pozitivně**. U chlapců byla nejvíce zastoupena varianta **převážně pozitivní vztah** k lásce.

V adolescenci prožívají jedinci své vážnější lásky, spojené se sexuální aktivitou. Hodnocení lásky se liší v pojetí chlapců a dívek. Dívky přikládají lásce vyšší hodnotu. Důvodem je zřejmě fakt, že dívky bývají více citlivější a snaží se do vztahu více vkládat, než z něho získávat. Touží po naplněném a trvalém vztahu.

U chlapců láska nehraje tak důležitou roli, přesto ji většina dotazovaných chlapců hodnotí pozitivně, tedy jako něco, co by si neměli odpírat. Důvodem, proč chlapci lásku nehodnotí zásadně pozitivně může být fakt, že chlapci navazují vzájemné vztahy s dívkami později než dívky. Chlapci mohou být tedy více zklamaní nebo ještě toho tolik neprožili, což se mohlo v hodnocení projevit.

LIDÉ

Body	6-12 bodů	13-18 bodů	19-24 bodů	25-33 bodů
Dívky	14	12	15	5
Dívky %	30,43%	26,09%	32,61%	10,87%
Chlapci	7	14	7	8
Chlapci %	19,44%	38,89%	19,44%	22,22%

U dívek převažuje **převážně negativní** hodnocení položky *lidé*. Tímto způsobem tuto položku hodnotí 15 jedinců, tedy 32,61%. U chlapců převažuje **převážně pozitivní** vztah k lidem.

Pro adolescenty je důležité pole sociálních vztahů. Dívky se zřejmě necítí příliš dobře v neznámém prostředí, potřebují více času, než si někoho připustí

k tělu a začnou se svěřovat. Pro dívky tedy existuje rozdíl mezi lidmi, chápanými obecně, a kamarády. Z tohoto důvodu pravděpodobně hodnotí dívky položku lidé převážně negativně.

Chlapci bývají otevřenější a většinou jim nedělá příliš velký problém začít komunikovat i s neznámým člověkem. Chlapci snadněji navazují přátelství, proto tuhle položku hodnotí převážně pozitivně.

MATKA

Body	6-12 bodů	13-18 bodů	19-24 bodů	25-33 bodů
Dívky	22	23	8	0
Dívky %	47,82%	50,00%	17,39%	0,00%
Chlapci	5	15	12	4
Chlapci %	13,89%	41,67%	33,33%	11,11%

23 dotazovaných dívek (50%) má **převážně pozitivní** vztah k matce. V těsném závěsu stojí vnímání matky **zásadně pozitivně**, což činí 47,82%. U chlapců nejvíce zastoupeno **převážně pozitivní** hodnocení. Tímto způsobem test vyplnilo 13 jedinců, tedy 36,11%.

Při hodnocení matky se od sebe odlišují dívky a chlapci. Pro dívky je matka velmi důležitou osobou, kterou vnímají pozitivně. Matka pro ně představuje vzor, kterému by se chtěly rovnat, popř. na ní vidí chyby, kterých by se chtěly v budoucnu vyvarovat. Vztah matky a dcery je v tomto případě velmi harmonický.

Chlapci mají ve většině případů také pozitivní vztah ke své matce, ale už ne tak vřelý jako dívky. Většina chlapců upřednostňuje svého otce, který pro ně představuje to stejné, jako pro dívku její matka.

MINULOST

Body	6-12 bodů	13-18 bodů	19-24 bodů	25-33 bodů
Dívky	7	23	10	6
Dívky %	15,21%	50,00%	21,73%	13,04%
Chlapci	4	13	13	6
Chlapci %	11,11%	36,11%	36,11%	16,67%

Nejvíce dívek vnímá svou minulost **převážně pozitivně**, jedná se o 23 dívek, což činí 50%. U chlapců je stejnou měrou zastoupen **převážně pozitivní** a **převážně negativní** vztah k minulosti.

Dívky vnímají svou minulost víceméně pozitivně. Jejich dětství a puberta tedy zřejmě probíhaly poklidně bez větších krizí a konfliktů.

U chlapci zřejmě průběh jejich dětství nebyl tak hladký a harmonický. Někteří chlapci nevzpomínají rádi na své dětství.

NUDA

Body	6-12 bodů	13-18 bodů	19-24 bodů	25-33 bodů
Dívky	2	2	18	24
Dívky %	4,35%	4,35%	39,13%	52,17%
Chlapci	0	3	15	18
Chlapci %	0,00%	8,33%	41,67%	50,00%

Položku *nuda* vnímají chlapci i dívky **zásadně negativně**. Konkrétně se jedná o 24 dívek (52,17%) a 18 chlapců (50%).

Adolescenti milují zábavu a naopak nesnáší nudu a stereotypní chování. Dospívající nedokáží odložit své touhy, mají pocit, že pokud něco nezkusí teď, neprožijí to už nikdy. Z tohoto důvodu vnímají nudu tak negativně a téměř odmítavě.

OTEC

Body	6-12 bodů	13-18 bodů	19-24 bodů	25-33 bodů
Dívky	11	15	16	4
Dívky %	23,91%	32,61%	34,78%	8,70%
Chlapci	13	11	9	5
Chlapci %	36,11%	30,56%	25,00%	13,89%

16 dotazovaných dívek hodnotí svého otce **převážně negativně** (16 jedinců, 34,78%). Na druhé příčce se těsně umístilo hodnocení **převážně pozitivní**, ke kterému se přiklání 15 dotazovaných dívek (32,61%). U chlapců převažuje **zásadně pozitivní** vztah k otci. Takové hodnocení se objevuje u 13 dotazovaných chlapců, což dělá 36,11%. Poměrně dost je u chlapců zastoupeno i **převážně pozitivní** hodnocení otce (11 jedinců, 30,56%).

Otce vnímají chlapci a dívky rozdílně. Chlapci vidí ve svém otci vzor, kterému by se chtěli podobat, proto zvláště v období dospívání je pro chlapce otec tolik důležitý.

Některé dívky hodnotí svého otce spíše negativně. Tyto dívky ve svém otci nevidí představitele mužské role a dávají přednost své matce, která je pro ně důležitější a bližší.

SEX

Body	6-12 bodů	13-18 bodů	19-24 bodů	25-33 bodů
Dívky	15	23	6	2
Dívky %	32,08%	50,00%	13,04%	4,35%
Chlapci	12	17	5	2
Chlapci %	33,33%	47,22%	13,89%	5,56%

Vztah k sexu je u obou pohlaví **převážně pozitivní**. Tímto způsobem odpovědělo 23 dotazovaných dívek (50%) a 17 chlapců (47,22%).

Sexualita je důležitou složkou partnerského vztahu. Právě v období adolescence se dospívající se sexualitou seznamují. Erotikou jsou zavaleni už od dětství, ale nyní dostává jiný rozměr. Sex už není jen předmětem snění a fantazie, nyní bývá sex reálný. I když ne všichni již pohlavní styk prožili, sex vnímají spíše pozitivně, popř. zásadně pozitivně.

ŠTĚSTÍ

Body	6-12 bodů	13-18 bodů	19-24 bodů	25-33 bodů
Dívky	24	18	1	3
Dívky %	52,17%	39,13%	2,17%	6,52%
Chlapci	17	12	7	0
Chlapci %	47,22%	33,33%	19,44%	0,00%

Položku štěstí hodnotí obě pohlaví stejně, tedy **zásadně pozitivně**. Takové hodnocení této položky se objevuje u 24 dotazovaných dívek (52,17) a 17 dotazovaných chlapců (47,22%).

Štěstí představuje pro adolescenty něco velmi příjemného a žádaného. Štěstí bývá někdy připisován větší význam, jedinci si díky štěstí vysvětlují některé události, které se jim povedly a adolescenti si předtím příliš nevěřili.

VZDĚLÁNÍ

Body	6-12 bodů	13-18 bodů	19-24 bodů	25-33 bodů
Dívky	12	21	10	3
Dívky %	26,08%	45,65%	21,73%	6,52%
Chlapci	11	9	11	3
Chlapci %	30,56%	25,00%	30,56%	8,33%

Nejvíce dívek hodnotí položku vzdělání **převážně pozitivně**, jedná se o 21 jedinců, tedy 45,65%. Chlapci vnímají vzdělání **zásadně pozitivně** nebo **převážně negativně**. K oběma položkám se vyjádřilo 11 chlapců, což činí 30,56%.

Dívky vědí, že vzdělání je v dnešní době pro ně velmi důležité. Předpokládá se, že když mají jedinci kvalitní vzdělání, seženou práci snadněji a budou lépe platově ohodnoceni. Dívky tedy také myslí na svou kariéru, ne jen na to, aby se staly matkami a hospodyňkami v domácnosti, proto vnímají vzdělání víceméně pozitivně.

U chlapců bylo stejnou mírou zastoupen pozitivní a spíše negativní vztah. Dalo by se říci, že chlapci si také uvědomují důležitost vzdělání, ale nebývají tak cílevědomí a ctižádostiví jako dívky, takže chápou vzdělání jako nutné zlo.

ZÁBAVA

Body	6-12 bodů	13-18 bodů	19-24 bodů	25-33 bodů
Dívky	25	16	5	0
Dívky %	54,35%	34,78%	10,87%	0,00%
Chlapci	14	16	6	0
Chlapci %	38,89%	44,44%	16,67%	0,00%

U dívek převažuje **zásadně pozitivní** hodnocení zábavy. Tímto způsobem odpovědělo 25 dívek, tedy 54,35%. U chlapců převažuje **převážně pozitivní** vztah k zábavě.

Zábava je typická pro dospívání, adolescenti se chtějí bavit, užít si život naplno. Nesnáší nudu a stereotyp. Stále chtějí zažít nové a nové věci, které jim poskytují naplnění a uspokojení.

2.7 Žebříček hodnot

Žebříček hodnot jsem sestavila na základě výsledků chromatického testu osobnosti.

2.7.1 Žebříček hodnot dívek

Místo	Položka	Počet	%
1.	já sám	33	71,73%
2.	zábava	25	54,35%
3.	láska, štěstí	24	52,17%
4.	matka	22	47,82%
5.	kamarádi/kdy	15	32,61
6.	budoucnost	20	34,48%
7.	být první	18	39,13%
8.	lidé	14	30,43%
9.	sex	15	32,08%
10.	vzdělání	12	26,08%
11.	otec	11	23,91%
12.	alkohol	9	19,57%
13.	minulost	7	15,21%
14.	nuda	2	4,35%

2.7.2 Žebříček hodnot chlapců

Místo	Položka	Počet	%
1.	kamarádi/kdy	18	50,00%
2.	štěstí	17	47,22%
3.	já sám	16	44,44%
4.	zábava	14	38,89%
5.	otec	13	36,11%
6.	sex,budoucnost	12	33,33%
7.	vzdělání	11	30,56%
8.	láska	10	27,78%
9.	být první,lidé	7	19,44%
10.	alkohol	6	16,67%
11.	matka	5	13,89%
12.	minulost	4	11,11%
13.	nuda	0	0,00%

2.7.3 Srovnání žebříčků hodnot

Dívky i chlapci umístili shodně položky *já (sám)*, *zábava*, *šťěstí* a *kamarádi/dky* na vedoucích pozicích. Stejně tak obě pohlaví řadí *nuđu* a *minulost* na poslední pozice. Mezi žebříčky hodnot chlapců a dívek existují i rozdíly.

Dívky si velmi cení svých matek, které jsou pro ně velmi důležité, dokonce jsou matky přednější než kamarádi/kamarádky. Naopak otec pro dívky nepředstavuje tolik důležitou osobu. U chlapců je to přesně naopak - otec je pro chlapce velmi blízká osoba a položka *matka* se nachází na jedné z posledních příček. Dívky si navíc více váží sebe samých a položka *láska* se u nich umístila na vyšších pozicích než u chlapců. Ostatní položky ohodnotili chlapci i dívky podobně.

2.8 Porovnání výsledků dotazníku a testu osobnosti

Dotazník, který jsem sestavila, a standardizovaný test osobnosti se shodují v některých položkách. Výsledky dotazníku a testu osobnosti nyní porovnám a zaměřím se na zjištění shod a rozdílů.

Dotazovaní adolescenti mají vytvořený pozitivní **vztah k vlastní osobě**. Jedinci se ukázali být vyspělými, přijali sami sebe takovými, jací jsou. Tyto výsledky potvrzuje dotazník i test osobnosti. Test osobnosti navíc ukázal, že lepší vztah k sobě samé mají dívky, u kterých položka *já (sám)* stojí na vedoucí příčce jejich hodnotového žebříčku.

Dospívající, zejména dívky, velmi kladně hodnotí pocit **být první**. U dívek se častěji setkáváme

s tendencí zvítězit. Dívky jsou tedy ambicióznější, jdou si tvrdě za svým cílem. Tyto snahy se ale neprojevují ve studiu. Dotazované dívky a dotazovaní chlapci sami sebe označují jako průměrné studenty, kteří by sice rádi studovali na vysoké škole, ale škola pro ně není až tolik důležitá.

Vztah ke vzdělání je u obou pohlaví také rozdílný. Vzdělání stojí v dotazníku na předposlední pozici, tedy za rodiči, kamarády, partnery/ partnerkami a za zdravím. Podobně je tomu i u testu osobnosti. Zde položka *vzdělání* zaujímá u chlapců 7. příčku. Dívky podle testu osobnosti přiřkládají vzdělání ještě menší hodnotu. U dívek najdeme položku *vzdělání* až na 10. místě.

Adolescenti se rádi baví. **Zábava** je pro ně velmi důležitá, zaujímá vedoucí postavení v žebříčku hodnot sestaveného dle výsledků testu osobnosti. Zábava je i hlavním důvodem, proč adolescenti tráví tolik času se svými kamarády. Díky nim se odreagují, povídají si a věnují se společným aktivitám. K zábavě patří v dnešní době i **alkohol**. Test osobnosti ale ukázal, že adolescenti alkohol nepotřebují, aby se bavili. Umí to i jinými způsoby. Alkohol patří podle testu osobnosti k nejméně důležitým věcem v životě adolescentů. Přesto bylo požití alkoholu důvodem k prvnímu pohlavnímu styku, ale jen u malého počtu dotazovaných, zejména chlapců.

Adolescenti potřebují mít pocit, že se kolem nich stále něco děje. Proto nesnáší **nudu**, která u dívek i chlapců stojí až na úplném konci žebříčku hodnot. Aby se nudě vyhnuli, hledají společnost druhých lidí, především kamarádů.

Láska hraje důležitou roli v životě dospívajících. Láska bývá i hlavním důvodem prvního pohlavního styku jak u dívek, tak i u chlapců. Dívky a chlapci se mírně liší v hodnocení lásky. Pro dívky bývá láska důležitější než pro chlapce. Dívky lásku hodnotí velmi kladně, chlapci už méně.

K partnerským vztahům patří i **sex**. I když ne všichni se již milovali, převažuje u dotazovaných pozitivní hodnocení sexu. U chlapců stojí položka **sex** na 6. příčce, u dívek na 9.

Podle dotazníku jsou pro adolescenty důležitější **rodiče** než kamarádi. Test osobnosti ukázal stejné výsledky u dívek, pro které je **matka** opravdu důležitější než kamarádi. Vztah dívek k **otci** už dívky nehodnotí tolik pozitivně. Chlapci dávají podle testu osobnosti přednost **kamarádům**, kteří se nachází na první pozici v jejich žebříčku hodnot. Dotazník ukázal pravý opak, že chlapci dávají přednost svým dívkám před svými kamarády. Chlapci mají podle testu osobnosti bližší vztah ke svému otci. Položka **otec** se u chlapců umístila na 5. příčce, položka **matka** až na místě 11.

2.9 Posouzení předpokladů

Posouzení 1. předpokladu – PRO ADOLESCENTY JE VELMI DŮLEŽITÝ JEJICH VZHLED

Tento předpoklad se plně potvrdil u dívek, pro které jejich vzhled představuje velmi důležitou záležitost. U chlapců už jejich vzhled není tím nejdůležitějším.

Posouzení 2. předpokladu – ŠKOLNÍ PROSPĚCH NENÍ PRO ADOLESCENTY PŘÍLIŠ DŮLEŽITÝ

Tento předpoklad se ukázal pravdivý jen zčásti. Pro adolescenty je podle dotazníku jejich školní úspěch důležitý, přesto přípravu do školy občas zanedbávají. Důležitější pro ně je, absolvovat školu bez větší námahy s přijatelným výsledkem.

Posouzení 3. předpokladu - ADOLESCENTI CHTĚJÍ STUDOVAT NA VYSOKÉ ŠKOLE

Předpoklad č. 3 se projevil jako pravdivý. Téměř všichni adolescenti by rádi v budoucnu navštěvovali vysokou školu.

Posouzení 4. předpokladu - KONTLIKTY S UČITELI NEBÝVAJÍ PŘÍLIŠ ČASTÉ

Výzkum potvrdil i tento předpoklad. Adolescenti mívají konflikty s učiteli jen výjimečně.

Posouzení 5. předpokladu - NEJČASTĚJŠÍ KONFLIKTY S UČITELI BÝVAJÍ KVŮLI NÁZORŮM STUDENTŮ

Předpoklad č. 5 se potvrdil. Nejvíce neshod mezi adolescenty a učiteli je kvůli rozdílným názorům.

Posouzení 6. předpokladu - MEZI NEJČASTĚJŠÍ ZPŮSOBY TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU PATŘÍ STYK S KAMARÁY, POSLECH HUDBY A POČÍTAČ

Tento předpoklad je pravdivý. Adolescenti tráví největší část svého volného času se svými kamarády, počítačem a poslechem hudby.

Posouzení 7. předpokladu - ADOLESCENTI SE ČASTO STÝKAJÍ S KAMARÁDY

Tento předpoklad byl výzkumem také potvrzen. Adolescenti se často stýkají se svými kamarády.

Posouzení 8. předpokladu - ADOLESCENTI SE PŘÁTELÍ
I S PŘÍSLUŠNÍKY DRUHÉHO POHLAVÍ

Tento předpoklad se ukázal pravdivý. Adolescenti už nevyhledávají jen přítomnost jedinců stejného pohlaví, ale kamarádí se i s jedinci opačného pohlaví.

Posouzení 9. předpokladu - DŮVODEM PRVNÍHO POHLAVNÍHO
STYKU BYLA LÁSKA

Předpoklad č. 9 lze dle výsledků dotazníků pokládat za pravdivý. Láska byla nejčastějším důvodem prvního pohlavního styku dotázaných adolescentů.

Posouzení 10. předpokladu - ADOLESCENTI NEJSOU
DOSTATEČNĚ ZRALÍ STÁT SE RODIČEM

Výzkum potvrdil i tento předpoklad. Adolescenti si většinou nedokáží představit, že by se v tomto věku stali rodiči.

Posouzení 11. předpokladu - PRO ADOLESCENTY JSOU
KAMARÁDI DŮLEŽITĚJŠÍ NEŽ RODIČE A SOUROZENCI

Tento předpoklad je pravdivý jen zčásti. Adolescenti upřednostňují podle dotazníku své rodiče a sourozence před svými kamarády. Stejně výsledky ukazuje i test osobnosti v případě dívek a jejich matek. Otcové už pro dívky nejsou důležitější než kamarádi. Chlapci naopak podle testu osobnosti preferují kamarády před svými rodiči.

Posouzení 12. předpokladu - ADOLESCENTI TRPÍ ZMĚNAMI
NÁLAD BEZ ZŘEJMÉHO DŮVODU

Tento předpoklad se ukázal ne zcela pravdivým. Jen přibližně polovina adolescentů se potýká se změnami nálad, které sami nedovedou vysvětlit.

Posouzení 13. předpokladu - ADOLESCENTI SE ZAJÍMAJÍ O TÉMATA SMYSLU ŽIVOTA, SMRTI A POSMRTNÉHO ŽIVOTA

Třináctý předpoklad je pravdivý. Adolescenti přemýšlí nad smyslem života, smrtí a posmrtném životě.

Posouzení 14. předpokladu - KONFLIKTY S RODIČI U ADOLESCENTŮ USTUPUJÍ

Tento předpoklad se potvrdil. Konflikty adolescentů s rodiči nejsou příliš časté, objevují se většinou jen někdy.

Posouzení 15. předpokladu - NEJČASTĚJŠÍMI PODNĚTY KONFLIKTŮ S RODIČI JSOU ZPŮSOB TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU, NÁZORY A ÚPRAVA ZE VNĚJŠKU

Předpoklad č. 15 je plně pravdivý. Adolescenti nejčastěji uvádí, že zdrojem konfliktů s rodiči jsou názory, způsob trávení volného času a úprava zevnějšku.

Posouzení 16. předpokladu - ADOLESCENTI MÍVAJÍ VÍCE KONFLIKTŮ S RODIČEM DRUHÉHO POHLAVÍ

Tento předpoklad se ukázal jako pravdivý jen u dívek. Chlapci i dívky mají více konfliktů se svými matkami.

3. Závěr

Průzkum potvrdil většinu předpokladů.

Adolescenti mají vytvořený pozitivní vztah k sobě samým. Téměř každý jedinec si uvědomuje svoji výjimečnost a individualitu. Ví, kde jsou jeho silné, ale i slabé stránky, a s tímto se vyrovnal. To se týká nejen schopností a dovedností, ale i tělesného vzhledu, se kterým jsou dotazovaní jedinci převážně spokojeni. Dívky se v tomto případě ukázaly být více spokojené a méně sebekritické.

Adolescenti tráví svůj volný čas poslechem hudby, s počítačem, sportem, ale zejména se svými kamarády. Kamarádi jsou pro ně velmi důležití, díky nim se dospívající ujistují o svých kvalitách.

Adolescenti se postupně sbližují s příslušníky druhého pohlaví a zažívají své první vážnější známosti spojené se sexuálním chováním. Ne všichni již pohlavní styk měli, přesto se na sex dívají většinou pozitivně. Věk, kdy dospívající prožívají svůj první pohlavní styk, je u chlapců a dívek téměř stejný. Adolescenti jsou zodpovědní a informovaní před následky nechráněného pohlavního styku, takže už při svém prvním koitu většinou používají účinné antikoncepční metody.

Adolescenti příliš nespíchají na uzavírání manželství. Nejdříve chtějí studovat, popř. ještě něco zažít a teprve časem se usadit a založit rodinu. Jako vhodný věk ženy k uzavírání manželství je podle dnešních adolescentů věk kolem 25 lety, vhodný věk muže je kolem 28 let. Chlapci se v tomto případě ukázali být vyspělejší, než jsem čekala - celkem velké množství chlapců si dokázalo představit, že by se v tomto věku stali rodiči.

Pro adolescenty hrají roli velkou i jejich rodiče. Někteří adolescenti dokonce upřednostňují své rodiče před kamarády. Dívky mají bližší vztah ke svým matkám, chlapci naopak ke svým otcům. Vztahy s rodiči jsou poklidnější a harmoničtější. Případné konflikty vznikají kvůli rozdílným názorům, způsobu trávení volného času a úpravě zevnějšku. Adolescenti zažívají více konfliktů se svými matkami.

Adolescenti si plně uvědomují důležitost zdraví a vzdělání, téměř všichni by chtěli studovat na vysoké škole. Přesto by rádi střední školu absolvovali bez větší námahy. Konfliktů s učiteli také ubývá, nejčastějším podnětem vzniklých problémů s učiteli jsou rozdílné názory studentů a učitelů. Více ambicióznější a cílevědomé jsou podle výzkumu dívky.

Adolescenti se postupně zklidňují, stávají se zodpovědnějšími, vyzrálejšími a méně impulzivními. Přesto se ještě u některých adolescentů vyskytují výkyvy nálad bez zřejmého důvodu. S rozvojem vědomostí, dovedností a schopností souvisí i fakt, že adolescenti rádi polemizují se zažitými normami, přemýšlí nad smyslem života, smrtí a posmrtném životu.

Problémy, které adolescenti zažívají, většinou dokáží s pomocí kamarádků, rodičů, popř. jiných osob vyřešit. Jen malé množství dospívajících se cítí bezradní a objevily se u nich myšlenky na sebevražedné jednání.

Výzkum neukázal přílišné rozdíly v rozvoji a vyspělosti dívek a chlapců. Dá se tedy říci, že dospívání chlapců i dívek probíhá velmi podobným způsobem a chlapci nezaostávají ve vývoji za dívkami tolik, jak se předpokládá.

4. PŘÍLOHY

4.1 Příloha č. 1 - Dotazník

DOTAZNÍK

Žádám Vás o vyplnění následujících otázek. Tento dotazník je anonymní a všechny údaje budou použity jen v rámci diplomové práce s názvem Sociální vývoj v období adolescence. Nikdo jiný k výsledkům nebude mít přístup. Jestliže se Vám některé otázky budou zdát příliš osobní, nemusíte na ně odpovídat. Ve většině otázek je jen 1 odpověď. Odpovídejte buď zakřížkováním nebo zakroužkováním příslušné odpovědi. Jestliže je požadováno více odpovědí, je to u otázky uvedeno.

Děkuji za vyplnění.

Zuzana Manková

Pohlaví:

Věk:

1) Jste spokojený/á se svým dosavadním životem?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne

2) Jste spokojený/á se svým vzhledem (výška, váha, pleť)?

- a) ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) ne

3) Je pro Vás Váš vzhled důležitý

- a) ano, velmi
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) vůbec ne

4) Je pro Vás školní prospěch důležitý?

- a) ano, velmi
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) vůbec ne

5) Který předmět Vás nejvíce baví?

.....

6) Který předmět Vás nejméně baví?

.....

7) Který předmět Vám dělá nejvíce potíže?

.....

- 8) Jaký/á jste podle Vašeho hodnocení student/ka?**
- a) výborný/á, nemám žádné problémy
 - b) téměř výborný/á, problémy mám jen občas
 - c) průměrný
 - d) podprůměrný/á
 - e) nedostačující, problémy mám téměř pořád a téměř ve všech předmětech
- 9) Chcete studovat na vysoké škole?**
- a) ano
 - b) asi ano
 - c) nevím
 - d) ani ne
 - e) ne
- 10) Máte konflikty s učiteli?**
- a) ano, stále
 - b) ano, někdy
 - c) občas
 - d) téměř nikdy
 - e) nikdy
- 11 Kvůli čemu máte problémy s učiteli? (možno více odpovědí)**
- a) nekázeň
 - b) prospěch
 - c) názory
 - d) jiný důvod:
 -
 -
- 12) S kým nejčastěji řešíte problémy týkající se školy? (možno více odpovědí)**
- a) rodiče
 - b) sourozenec
 - c) kamarád/ka
 - d) partner/ka
 - e) učitel
 - f) ředitel
 - g) specializovaný odborník (výchovní poradce, psycholog...)
 - h) jiná osoba
 - i) nemám žádné problémy týkající se školy
- 13) Kolik času věnujete doma přípravě do školy?**
- a) méně než 1 hod
 - b) 1-2 hod
 - c) více než 2 hod
 - d) přípravě do školy se doma nevěnuji

- 14) **Jak obvykle trávíte volný čas?** (možno více odpovědí)
- a) sport
 - b) hudba
 - c) čtení
 - d) televize
 - e) počítač
 - f) kamarádi
 - g) partner/ka
 - h) cestování
 - i) učení, vzdělání
 - j) jiný způsob:
- 15) **Stýkáte se často s kamarády?**
- a) ano
 - b) ne
- 16) **Proč se stýkáte s kamarády?**
-
-
-
-
- 17) **Stýkáte se častěji s jedinci, kteří jsou**
- a) mladší než Vy
 - b) stejně staří
 - c) starší než Vy
- 18) **Stýkáte se častěji s jedinci**
- a) stejného pohlaví
 - b) opačného pohlaví
 - c) s oběma pohlavími stejně
- 19) **Měli jste pohlavní styk?**
- a) ano
 - b) ne
- 20) **Kolik Vám bylo let, když jste měl/a 1. pohlavní styk?**
-
- 21) **Jaký byl důvod Vašeho 1. pohlavního styku?**
- a) láska
 - b) zvědavost
 - c) nátlak partnera/rky
 - d) strach ze ztráty partnera/rky
 - e) jiný:
- 22) **Byl/a Váš/Vaše partnerka při 1. pohlavním styku**
- a) mladší než Vy
 - b) stejně starý/á
 - c) starší než Vy

- 23) **Použili jste při 1. pohlavním styku ochranu?**
 a) ano - kondom
 b) ano - antikoncepční pilulky
 c) ano -
 d) ne
- 24) **Máte nějaké homosexuální zkušenosti?**
 a) ano
 b) ne
- 25) **S kým nejčastěji řešíte problémy s láskou?** (možno více odpovědí)
 a) rodiče
 b) sourozenec
 c) kamarád/ka
 d) učitel
 e) jiná osoba:
 f) nemám problémy s láskou
- 26) **Dokážete si představit, že by jste se teď stal/a rodičem?**
 a) ano, bez problémů
 b) asi ano
 c) asi ne
 d) vůbec ne
- 27) **V kolika letech je podle Vás vhodné uzavírat manželství?**
 a) věk ženy:
 b) věk muže:
- 28) **Seřadte jednotlivé položky podle toho, jak jsou pro Vás důležité** (1 = nejvíce důležité, 6 = nejméně důležité)
 a) rodiče, sourozenci
 b) kamarádi
 c) partner/ka
 d) peníze
 e) zdraví
 f) škola, vzdělání
- 29) **Vyskytují se u Vás změny nálad bez zřejmého důvodu?**
 a) ano, stále
 b) ano, někdy
 c) téměř nikdy
 d) nikdy
- 30) **Přemýšleli jste o sebevraždě?**
 a) ano, často
 b) ano, občas
 c) nikdy

31) Přemýšlíte nad smyslem života, smrtí, posmrtném životu?

- a) ano, často
- b) ano, občas
- c) téměř nikdy
- d) nikdy

32) Máte konflikty s rodiči?

- a) ano, stále
- b) ano, někdy
- c) téměř nikdy
- d) nikdy

33) Kvůli čemu máte konflikty s rodiči? (možno více odpovědí)

- a) nekázeň, neposlušnost
- b) školní prospěch
- c) kamarádi
- d) partner/ka
- e) způsob trávení volného času
- f) výše kapesného
- g) úprava zevnějšku (oblečení, účes)
- h) názory
- i) jiný důvod:
- j) nemám konflikty s rodiči

34) Máte častěji konflikty s rodičem

- a) stejného pohlaví
- b) opačného pohlaví
- c) s oběma pohlavími stejně

4.2 Příloha č. 2 - CHROMATICKÝ ASOCIAČNÍ EXPERIMENT

Chromatický asociační experiment - záznamový list

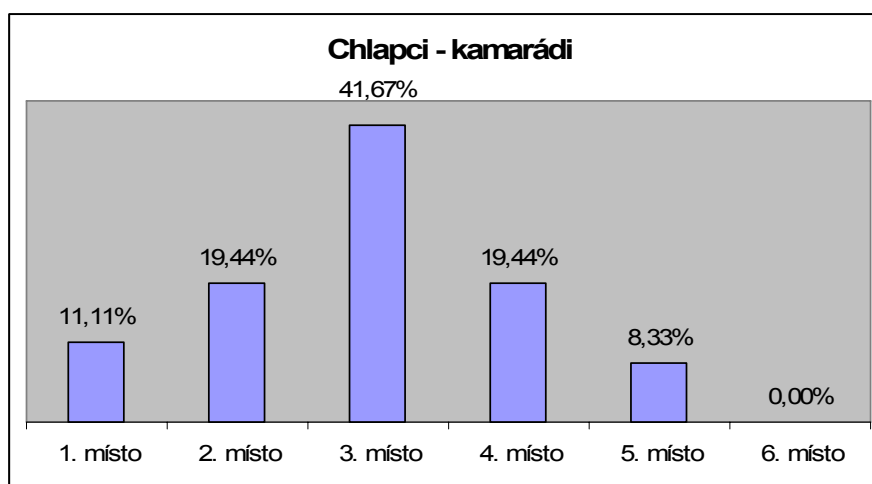
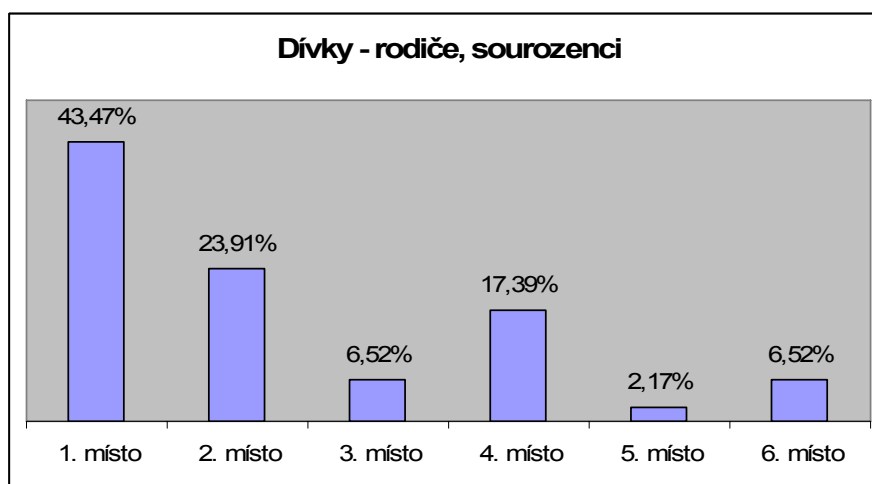
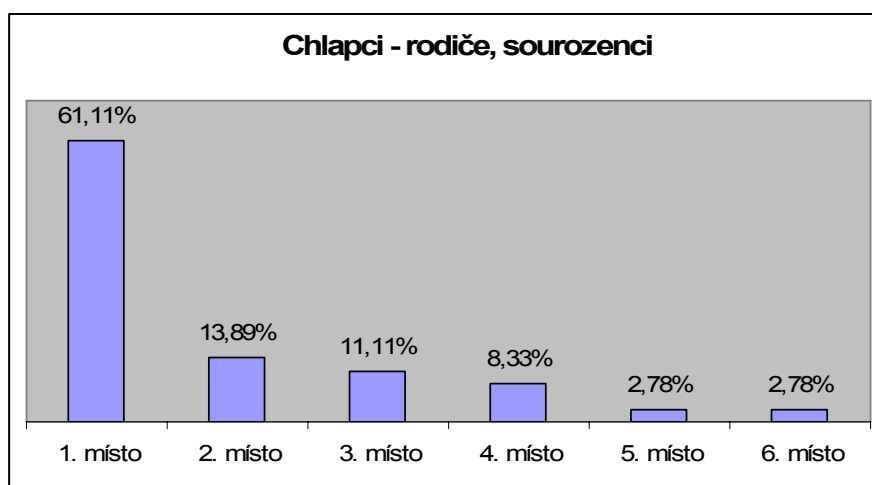
Jméno _____ důvod vyšetření _____
 datum narození _____ datum vyšetření _____ vzdělání _____

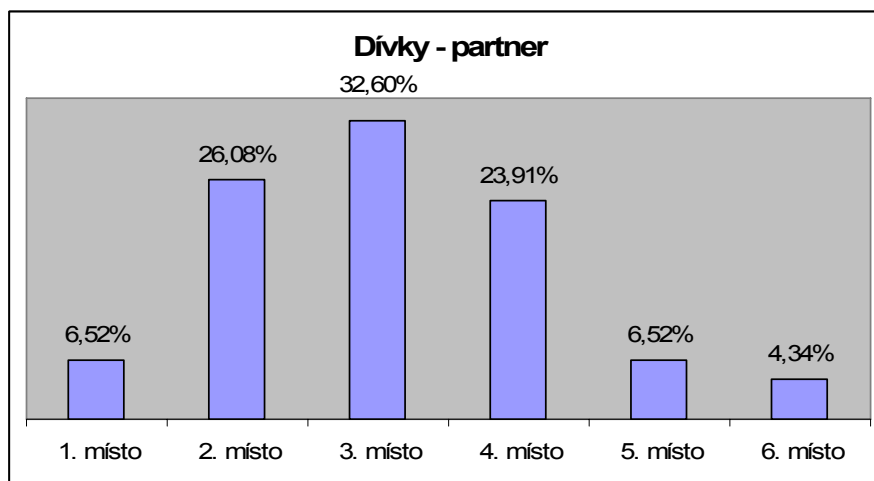
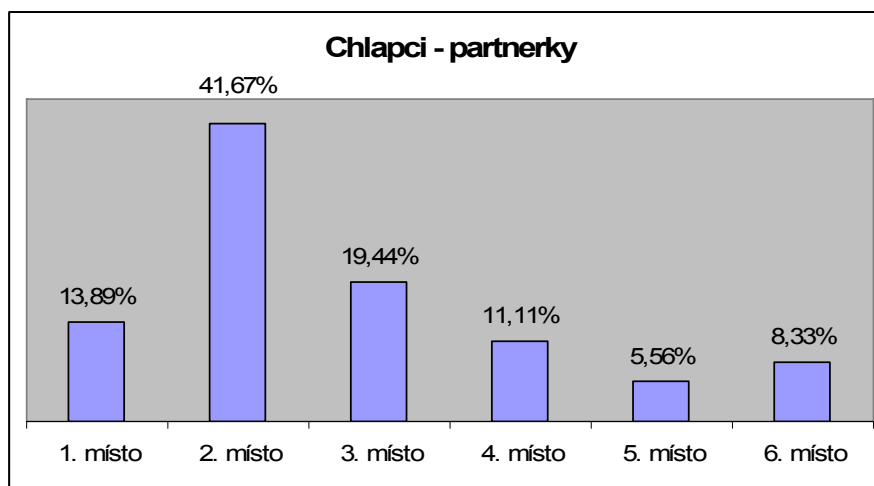
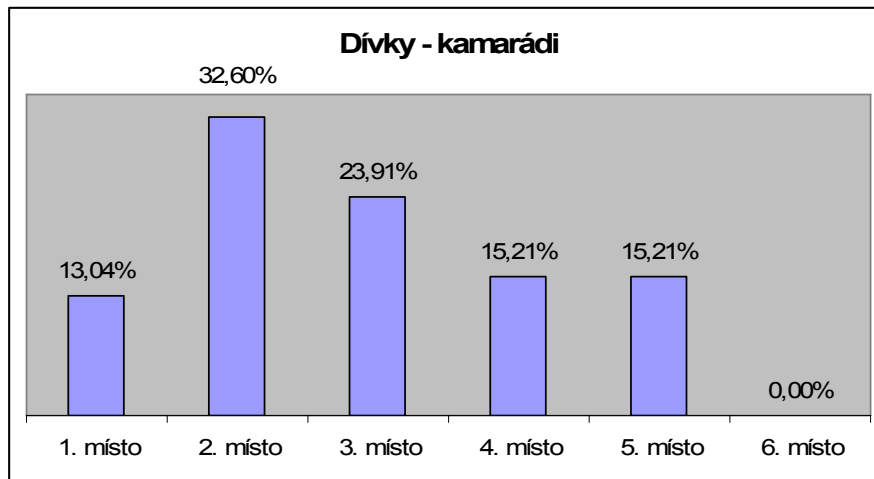
radost																				
práce																				
matka																				
samota																				
minulost																				
já (sám)																				
děti																				
útočit																				
život																				
otec																				
zábava																				
smrt																				
sex																				
klid																				
bolest																				
kamarádi-ky																				
úzkost																				
ticho																				
hádky																				
nejlepší žena																				
vítězství																				
strach																				
nuda																				

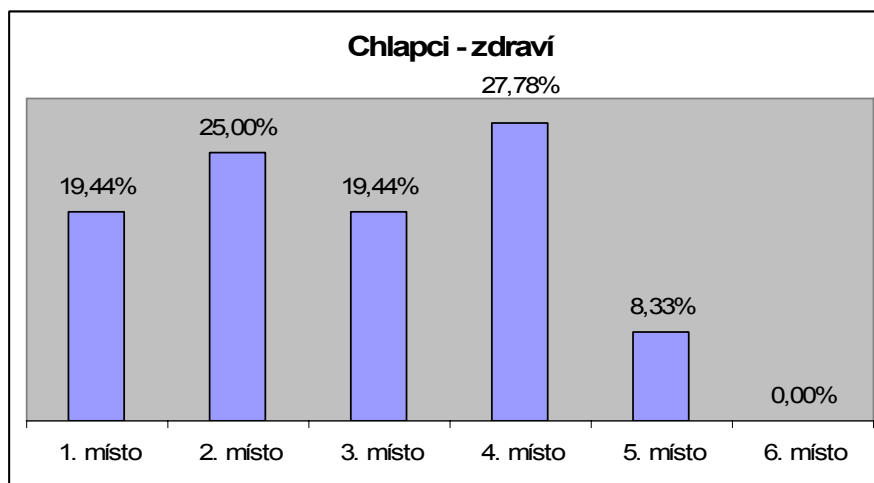
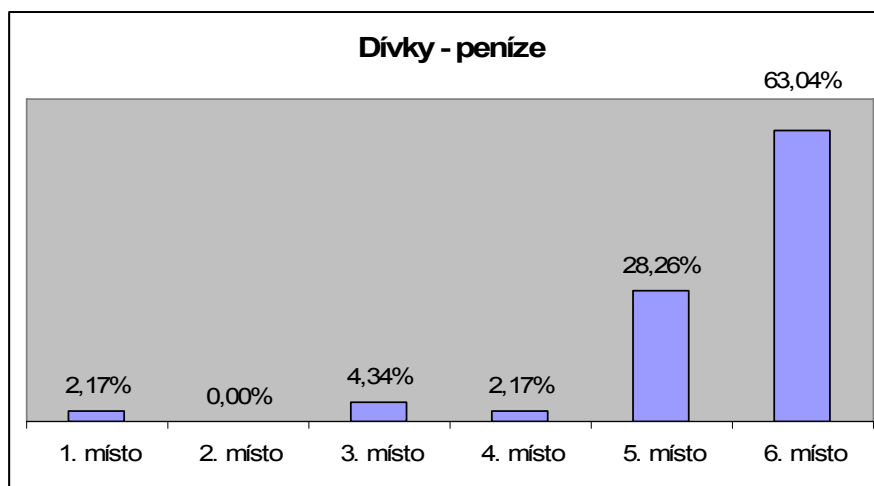
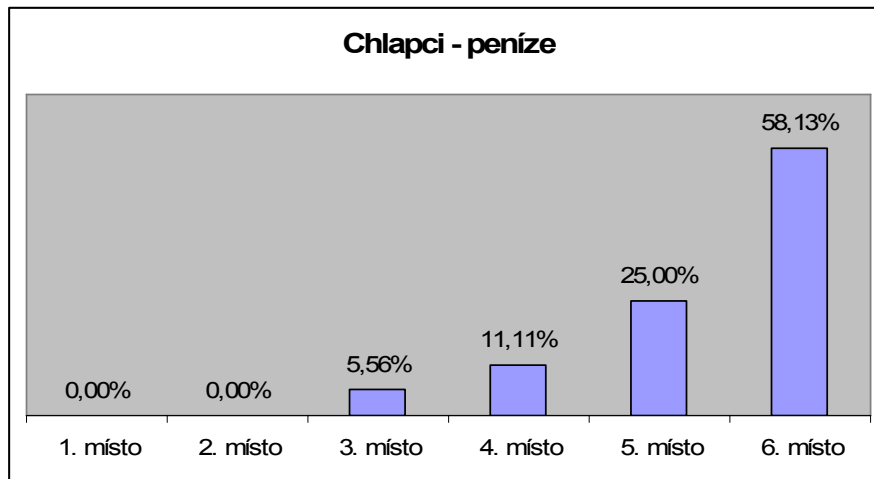
Řazení barev : 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

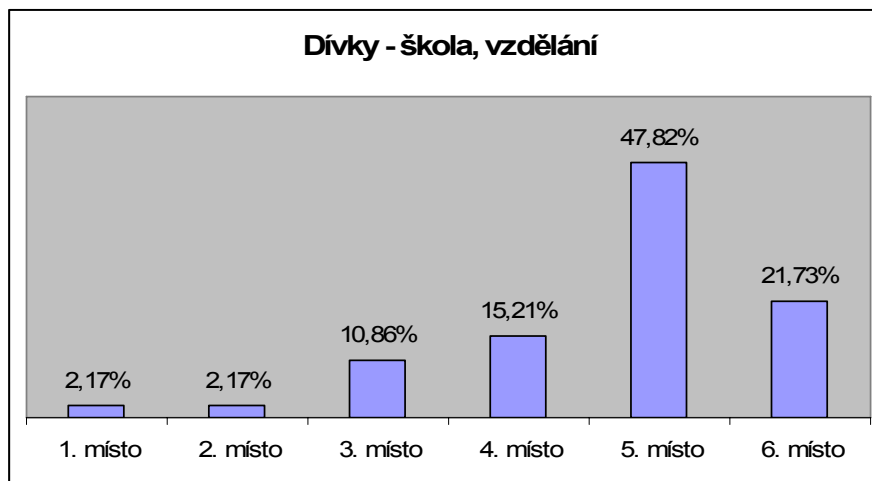
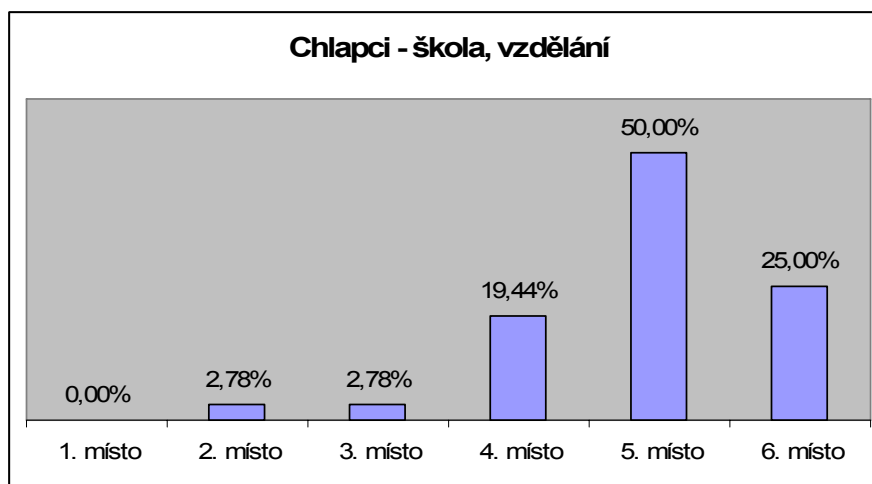
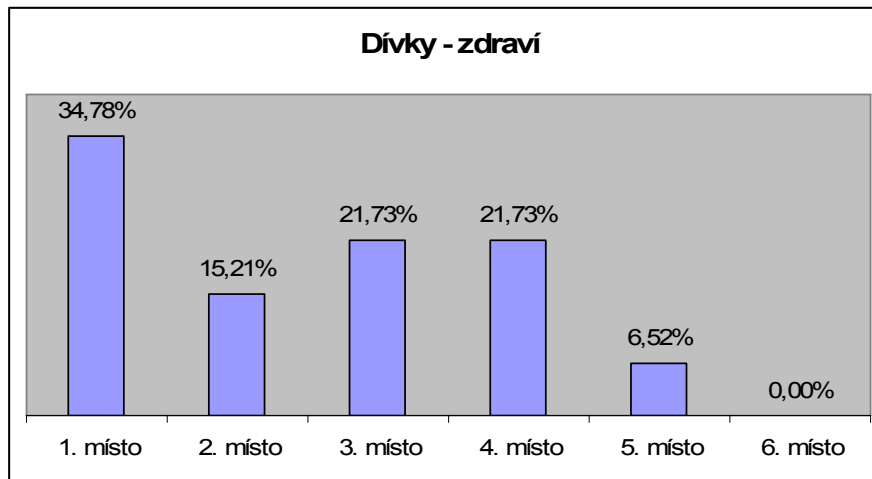
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

4.3 Příloha č. 3 – GRAFY K OTÁZCE Č. 28

5. Seznam použité literatury

- Andrejevová, G. M.: Sociální psychologie. Praha, Svoboda 1984.
- Artlová, M.: Puberta je, když začínají s rodiči potíže. Praha, Portál 2004.
- Čačka, O.: Přehled psychologie. Brno, Masarykova univerzita 1996.
- Kon, I. S.: Kapitoly z psychologie dospívání. Praha, SPN 1988.
- Langmeier, J.; Krejčířová, D.: Vývojová psychologie. Praha, Portál 1998.
- Lisá, L.; Kňourová, M.: Vývoj dítěte a jeho úskalí. Praha, Avicenum 1986.
- Macek, P.: Adolescence. Praha, Portál 2003.
- Montoussé, M.; Renouard, G.: Přehled sociologie. Praha, Portál 2005.
- Nakonečný, M.: Sociální psychologie. Praha, Academia 1999.
- Orwin, G. H.: Dospívání. Praha, Grada Publishing 2001.
- Papica, J.: Metody sociálně psychologického výzkumu. Praha, Univerzita Karlova 1974.
- Průha, J.; Walterová, E.; Mareš, J.: Pedagogický slovník. Praha, Portál 2001.
- Příhoda, V.: Ontogeneze lidské psychiky II. Praha, SPN 1967.
- Sillamy, N.: Psychologický slovník. Olomouc, Univerzita Palackého 2001.
- Skalková, J.: Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu. Praha, SPN 1983.
- Svoboda, M.; Krejčířová, D.; Vágnerová, M.: Psychodiagnostika dětí a dospívajících. Praha, Portál 2001.

Ščepichin, V., Ščepichinová, J.G., Malá, K.: Chromatický asociační experiment - Manuál k testu. Trnávka, Horkel Elektronik Test, 1995.

Vágnerová, M.: Psychopatologie pro pomáhající profese. Praha, Portál 2004.

Vágnerová, M.: Vývojová psychologie. Praha, Karolinum 1999.